

משנת השבוע

פרשת אח"ק תשפ"ה
[שנה י"ד - גליון ל']

דברות קודש

שיעור הלכה

ניצוצי הדף

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש

ליקוטי מגיד משנה

מצוה יומית

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק ועוקללה"ה

הילולא דצדיקא

א געדאנק פון פרשה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק ועוקללה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה

מערכת המשנה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק ועוקללה"ה

תוכן הענינים

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה . ג

מצוה יומית..... ה

ליקוטי מגיד משנה..... ז

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ט

מראי מקומות ללימוד דף היומי כב

שיעורי הלכה..... כג

ניצוצי הדף..... כז

מערכת המשנה..... מה

הילולא דצדיקא..... מז

מגיד משנה לנוער..... נג

לימוד מצוה יומית

ערב שבת:	י"א אייר
מצוה קסב.	שלא לאכול שרץ
שבת קודש:	י"ב אייר
מצוה קסג.	דין השרצים בזרעים

פרשת אמור

יום ראשון:	י"ג אייר
מצוה קסד.	דין שרץ המים
יום שני:	י"ד אייר
מצוה קסה.	דין שרצים מעיפוש
יום שלישי:	ט"ו אייר
מצוה קסו.	טומאת יולדת
יום רביעי:	ט"ז אייר
מצוה קסז.	טמא לא יאכל קדשים
יום חמישי:	י"ז אייר
מצוה קסח.	דין קרבן יולדת

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

לשלוח תגובות והערות

בכל עניני הגליון בפאקס

718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

קול אונגוואר
דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
718.255.9118

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

פרשת אחרי תשל"ח

והנה אמרו (שם יג:), א"ר אחא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו. ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, על טהור טמא ומראה לו פנים. ואמר רבינו הקדוש, הא דמחדדנא טפי מחבראי דראיתי את ר"מ מאחוריו. נראה דר"מ הי' גדול מכל בני דורו, שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו. ואפ"ה כשבא ללמוד לפני ר"ע לא הי' מצי למיקם אליבא. וא"כ עשרים וארבעה אלף תלמידי ר"ע שהיו שם היו גדולים אפי' מר"מ, שהרי יכולין היו לעמוד על דעת רבן, דאל"כ היו מניחין אותו. נראה כמה גדול כחן בתורה היה עד שהיו קרוב למלאכי מעלה או גדול מהן, ואפ"ה מפני שלא נהגו כבוד זה לזה כולן מתו בל"ג יום מפסח ועד עצרת ולא נשא להם פנים.

והטעם לזה נראה דהוא משום בזיון התורה, דכיון שהיו גאונים כאלו בתורה הי' צריך כל אחד לכבוד התורה שבחביריו. וכיון שלא נהגו כבוד זה לזה נענשו בעונש מיתה ר"ל במשך ל"ג יום. ומה"ט נראה נמי דהמורה בפני רבו חייב מיתה. דלכאורה הרי התלמיד המורה בפני רבו הוא נענש ע"י הרב, והרי "גם ענוש לצדיק לא טוב" (משלי יז:כו).

"אחרי מות שני בני אהרן בקרבנם לפני ה' וימותו" (טז:א). ויש לדייק שכפל 'וימותו' אחר שכבר אמר 'אחרי מות'. ועיין בעה"ת שם: זש"ה "כטוב כחוטא" (קהלת ט:ב), 'כטוב' אלו שני בני אהרן שלא מתו אלא מפני שהורו הלכה בפני משה רבן (יומא נג:), 'כחוטא' זה קרח ועדתו, אלו נשרפו ואלו נשרפו וכו', וצ"ב. וגם לשון "בקרבנם לפני ה'" צריך ביאור, הלוא בשמיני כבר פי' הטעם למיתתם. ועוד דיוקים.

ואשר נראה בס"ד, דיש לעיין בענין אבילות בימי הספירה על שמתו תלמידי ר"ע, ולמה לא תיקנו אבילות על מיתת שאר צדיקים וכיו"ב. ונראה, דבגמ' (עירובין יג.) פריך, אי ר"מ שימש לר"ע או לר' ישמעאל. ומשני ולא קשיא, מעיקרא אתא לקמי' דר"ע, ומדלא מצי למיקם אליבא [כלומר ר"ע הי' חריף טובא ולא מצי ר"מ למיקם אליבא] אתא לקמי' דר' ישמעאל וגמר גמרא. והדר אתא לקמי' דר"ע וסבר סברא. פי' שלמד אצל ר' ישמעאל משניות שקיבל מרבתי, ואחר שהיו סדורות ושגורות בפיו, חזר ואתא לר"ע שהי' חריף לפלפל ולדקדק במה שלמד להשיב תשובות ומשניות זו על זו ולתרוץ. [אגב מבואר דקודם שידע גמרא אי אפשר ללמוד ולהבין סברות].

דבלאו זה אדרבה מוטב שלא יקבלו ולא ימותו ח"ו כמו שמתו אלו. ואפשר מה"ט נהגו נשים שלא לעשות מלאכה (עיי' רמ"א אור"ח סי' תצ"ג סע' ד'), דכיון שמתו כולם נשארו האלמנות חיות או כמה בתולות שחיכו להנשא להם, ולכן הנהיגו שלא לעשות מלאכה באותו זמן.

והנה בני אהרן נמי, שאמר משה לאהרן אני חשבתי שמא בי או בך יתקדש ויתחנך המשכן, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך (עי' רש"י ויקרא י: ג). שהקשו דידוע שעדיין לא הגיע לשנת עשרים, וא"כ הרי אין עונשין בעונשי שמים פחות מעשרים. ולכן אמר משה אני חשבתי וכו' וא"כ היו גדולי עולם, ולכן נענשו על שהורו הלכה, דבלא"ה לא היו נענשים.

וה"ש "אחרי מות שני בני אהרן" ואמר למה מתו, על שהורו הלכה בפני משה רבן. והלוא לא היו גדולין וראויין לזה והו"ל כמי שלא הגיע להוראה. וע"ז משני "בקרבם לפני ה' וימותו", אני חשבתי שמא בי או בך, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך שהתקרבו לפני ה'. ולכן וימותו, ולא שמשה הענישם אלא החטא הענישם. ואמר הכתוב "כטוב כחוטא", 'כטוב' אלו שני בני אהרן שלא מתו אלא מפני שהורו הלכה בפני משה רבן, 'כחוטא' זה קרח ועדתו שהם ג"כ רצו ח"ו לבזות את משה רבינו שהוא בזיון התורה, והבן.

ואמרת' בס"ד דמה שנענש המורה הלכה בפני רבו אינו אלא כמי שאוכל חלב שהוא חייב כרת, היינו שהחטא ממית. והכ"נ המורה הלכה בפני רבו, הרי הוא מיקל בכבוד התורה ובכבוד רבו שלמדו תורה, והו"ל בכלל המבזה את רבותיו, וחייב מיתה על מעשיו הרעים.

אלא דנראה דהמורה צריך שיהי' ראוי לאותה איצטלא. אבל אם הורה שלא כהלכתא אינו כלום, דלאו הוראה הוא כלל. ולכן מצינו (ברכות לא:): בעלי הכהן שאמר לשמואל שהורה בפניו דשחיטת קרבן כשרה בזר, ושאל עלי מנא לך הא. א"ל, מי כתיב 'ושחט הכהן', 'והקריבו הכהנים' כתיב - מקבלה ואילך מצות כהונה וכו' א"ל מימר שפיר קאמרת, מיהו מורה הלכה בפני רבך את.

ויש לדייק למ"ל לשאול מנא לך הא. אלא דרצה לראות אם הוא בכלל מורה הלכות ויודע מה שמורה. ואמר מימר שפיר ולכן מורה הלכה בפני רבך את וכו'. והטעם התם נמי משום כבוד התורה ומיקל בכבוד רבו ותורתו ח"ו. ולכן הכא בתלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זה לזה והו"ל בזיון התורה ולכן נענשו במיתה ר"ל בל"ג יום.

ומה"ש תיקנו דוקא על צדיקים אלו אבילות, וקודם עצרת דוקא כדי לתקן חטא זה קודם עצרת שהוא זמן קבלת התורה ואח"כ יקבלו את התורה,

מצוה יומית

מצוה קסו. דין יולדת

ט"ו אייר תשפ"ה

בענין זריקת עפידוראל

או עשרת אלפים, אם אפשר ח"ו למות, אז דוחים כל אלו מפני האחד, ודוחה שבת בשביל הנפש הזה.

שומר פתאים ה'

ובזה מובן לשון חז"ל (יבמות יב:) שלש נשים משמשות במוך, קטנה מעוברת ומניקה וכו'. וחכ"א אומרים אחת זו ואחת זו משמשת והולכת כדרכה, ומן השמים ירחמו, משום שנאמר "שומר פתאים ה'" (תהלים קטז:ו). וכתב הריטב"א (שם עב:) יומא דעיבא לא מהלינן ביה, והאידינא דדשו בה רבים, שומר פתאים ה'. וכתב הריטב"א, שמי שאינו רוצה להיות פתי ולסמוך על זה ואינו מל רשאי, וכ"ש בשבת.

וצ"ב, מה הדין שומר פתאים להכניס עצמו בסכנה, שאם ע"פ התורה מותר לחלל שבת. אמנם נראה שהתורה חסה על נפש מישראל אפילו אחד מיני אלפי אלפים, שח"ו לא יבוא לידי סכנה. אבל כיון שרובא דעלמא אין חוששין לזה וסומכין על רוב, כיון שלזה לא קרה, גם לו לא יקרה, והרי הוא פתי לסמוך על דבר כזה. ולכן התירה התורה, ואמרה שומר פתאים ה', ומי שעושה וסומך על זה לא מקרי ח"ו מאבד עצמו לדעת, או מכניס עצמו לידי סכנה. אבל הנזהר תבוא עליו ברכה, שהרי התורה אמרה "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (דברים ד:טו).

רבים השואלים לענין זריקת 'עפידוראל' ליולדות, הנקרא בלע"ז שלנו 'נידעל', אשר מכניסים לעצם השדרה להקל על מכאובי הלידה, ויש בזה חשש רחוק כאחד מעשרת אלפים לפגוע בחוט השדרה ח"ו, שעלול לגרום לשיתוק קל רח"ל.

ובימי החול ממליץ עליו בדרך כלל, ובפרט אם מומחה עושה הזריקה, אבל בשבת שהגם שמתירין מלאכה גמורה אפילו רק ליתובי דעתה, כגון מדליקין נר ואפילו לסומא. אולם המפחדת מכאב זה מסתפק אם הוא בכלל יתובי דעתה, ואולי כמו שהרבנים מתירים לנסוע עם היולדת לבית חולים ואפילו רחוק כל שהוא יותר טוב, מותר גם זה, או לא.

אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב

הנה זה כבר כתבתי על קושית החת"ס (שו"ת י"ד סי' רמ"ה) שדרשו (גיטין נז:): עה"פ "כי עליך הרגנו כל היום" (תהלים מד:כג) - זו מצות מילה. והקשה, הרי ראינו שב"ה אפילו אחד מעשרת אלפים ח"ו לא מת. ותירץ דמצות מילה מגין.

ויש לדייק שהיום רואים אפילו עכו"ם מלין ולא מתים. ונראה לפ"מ שכתבו בתוס' (יומא פה. ד"ה לפקח הגל) דהיינו טעמא דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, משום דכתיב (ויקרא יח:ה) "וחי בהם", ולא שימות בהם, שלא יבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל. ולכן אפילו אחד מיני אלף

אי מקטל קטלו להווא גברא - לא מגלינא [בגלל שרבה הציל אותי לא אגלה את מקום המצאו גם אם יהרגו אותי], ואי נגידי מנגדין ליה - מגלינא [ואם יסרוני ביסורים ולא אוכל לעמוד בהם, רק אז אגלה]. ופרש"י, ואם יסרוני ביסורים אגלה, מבואר שיסורים גרועים ח"ו ממיתה.

ולידה הוא גם בכלל סכנה, כמבואר בגמרא (שבת לב.). א"כ כיון שעכשיו רוב הנשים לוקחות זריקה זו בחול, הרי זה בכלל שומר פתאים ה', וממילא בשבת גם כן לכאורה מותר, ובפרט שזריקה כשהיא לעצמה אפשר שאינו מוכרח שתוציא דם, ויהי בכלל חובל, ואפשר שאינו בכלל פסיק רישא. אמנם ודאי נשים שיכולות לסבול קצת, ואין אצלם גדר של סכנה וכיוצא בו, ורוצות לסבול קצת, ולא להיות בכלל פתאים, אין להם איסור, ואדרבה תבא אליהם ברכה. אבל אם צריכים גם בשבת מותר. (שו"ת חיד"ד סי' רס"ו)

מי שיכולה לסבול כדי לא לעשות הזריקה

לכן בזריקה כזו הגם שיש ח"ו מקרה אחת לעשרת אלפים לעננין פיקוח נפש, והרי הוא בכלל 'וחי בהם', אלא שמ"מ כיון דרובא דעלמא עושין וסומכין על זה, הרי הוא בכלל שומר פתאים ה', ולכן בחול יש לסמוך על זה, ובפרט לאשה שיש לה מכאובים גדולים. ובמקום ליתן הרדמה בכל הגוף, שג"כ לא יצא מגדר סכנה אחד מיני עשרת אלפים, ואולי הרדמה עוד סכנה יותר גדולה באחוזים מזריקה כזו. וודאי מי שאפשר בלי שום דבר, רק לסבול קצת יסורים מה שנתקללה בה, תסבול. אבל מה נעשה לאמותינו שאינה יכולה לסבול.

גם בשבת מותר לקחת הזריקה

ואמרו בגמרא (כתובות לג:) אילמלא נגדוה לחנניה וכו' הוו פלחי. עוד אמרו (ב"מ פו.) אמר [פי' בחברותא: השליח לבעלי הפונדק:] אזלינא מהא [אני חוזר מכאן],

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב
אשתדל להתפלל בעדו

מקראות שו"ת מסנ"ה מהר"ם תשס"ו

ליקוטי מגיד משנה פרשת אח"ק

"וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'" (טז:א). יש לדייק למה אמר 'שני בני אהרן', ולא אמר שמותם נדב ואביהוא. ובכלל יש לדייק למה כתב 'שני בני אהרן', והלא ידוע ששנים היו.

זכות הצדיקים נשאר לדורות

ונראה לפ"מ שאמרו בגמרא (יומא פז.) אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכין, אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. שכמה בנים היו לו לאהרן שראויין לישרף כנדב ואביהוא, שנאמר (י"ב) 'הנותרים', אלא שעמד להם זכות אביהם. אוי להם לרשעים, לא דיין שמחייבין עצמן, אלא שמחייבין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות. הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל, אלא שחובת אביהם גרמה להם.

משום שהיו 'בני אהרן' נשארו שני בניו

נמצא שזה שמתו רק שני בניו של אהרן ולא יותר, מפני שהיו 'בני אהרן', שזכותו גרם. וזהו שאמר הכתוב "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן" ולא כולם, אף שח"ו כולם היו ראויים לשריפה ח"ו כנדב ואביהוא, אלא לפי שהיו בני אהרן נשארו אלעזר ואיתמר, שזכות אביהם עמדה להם. לכן לא כתובים כאן שמותם של הבנים, כי כוונת הכתוב להגיד מדוע רק שנים נפטרו, ושנים נשארו.

"קדושים תהיו וגו' איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו" (יט:ב-ג). לפרש סמיכות קדושים לכיבוד הורים, נראה דאיתא במדרש (ויק"ר כ"ד ט') "קדושים תהיו", יכול כמוני, ת"ל "כי קדוש אני ה' אלקיכם". ויש שדרשו (עי' אוהב ישראל) בלשון בתמיה יכול כמוני, ת"ל "כי קדוש אני", ואי אפשר כמוני, אלא שתדמו לו, מלשון הדבק בדרכיו. אבל יש דורשים בניחותא יכול כמוני (נר ישראל בשם הרה"ק מרוזין זי"ע)^א. וצריך עיון, וכי מה לילוד אשה לקדושת ה', "ואל מי תדמיוני ואשוה" (ישעי' מ:כה).

דברי הרמב"ן לכל אחד חיים הראויים לו

נראה לפי מה שכתב הרמב"ן על הפסוק (ויקרא יח:ד) "את משפטי תעשו", וז"ל: ודע

^א וז"ל: על פי מה שאמרו חז"ל (ב"ב עה:) אמר רבי אלעזר, עתידין צדיקים שאומרים 'קדוש' כדרך שאומרים המלאכים לפני הקב"ה. כוונת חז"ל לומר, איך ניתן לזכות למדרגה כה נשגבה? ת"ל "כי קדוש אני", פי' תלמד לעצמך לומר תמיד 'כי קדוש אני'. ואם בא יבוא יצר הרע לפתונו לדבר עבירה, יאמר לו, איזה פנים יהיה אם קדוש יחטא? ולאידך גיסא, אם יבוא יצר טוב ויורו לדבר מצוה, יאמר בודאי ראוי ונכון בשבילי לעשות כן, 'כי קדוש אני', ולי נאה ויאה לעשות דברים טובים.

כי חיי האדם במצוות כפי הכנתו להם, כי העושה המצוות שלא לשמן על מנת לקבל פרס, יחיה בהן בעולם הזה ימים רבים בעושר ובנכסים וכבוד, ועל זה נאמר (משלי ג:טז) "בשמאלה עושר וכבוד", ופירושו (שבת סג:) למשמאילים בה עושר וכבוד. וכן אותם אשר הם מתעסקין במצוות על מנת לזכות בהן לעולם הבא, שהם העובדים מיראה, זוכים בכוונתם להנצל ממשפטי הרשעים, ונפשם בטוב תלין (עי' תהלים כה:יג). והעוסקין במצוות מאהבה כדין וכראוי עם עסקי העולם הזה, כענין הנזכר בתורה בפרשת אם בחקותי (להלן כו:ה) "והשיג לכם דיש את בציר וגו'", יזכו בעולם הזה לחיים טובים כמנהג העולם, ולחיי העולם הבא זכותם שלימה שם. והעוזבים כל עניני העולם הזה, ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף, וכל מחשבתם וכוונתם בבוראם בלבד, כאשר היה הענין באליהו בהדבק נפשם בשם הנכבד, יחיו לעד בגופם ובנפשם, כנראה בכתוב באליהו, וכידוע ממנו בקבלה. וכמו שבא במדרשים בחנוך, ובבני העולם הבא העומדים בתחיית המתים. ולכך יאמרו הכתובים בשכר המצוות "למען יאריכון ימיך" (שמות כ:יב), "למען תחיה" (דברים טז:כ), "והארכת ימים" (שם כב:ז), כי הלשון יכלול מיני החיים כולם כפי הראוי לכל אחד.

דביקות בה'

והנה האיר לן הרמב"ן נקודה חדשה, שיש ד' מיני עובדי ה', ויש עוד למעלה מאהבה ויראה, והוא באמת מה שנקרא יראת הרוממות. ומסביר הרמב"ן שכל שדבק נפשו בשם הנכבד, גם גופו יחיה לעד. וזה הסוד של (דברים ד:ד) "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", "ולדבקה בו" (שם י:כ), ואמרו חז"ל (כתובות קיא:) היאך אפשר לידבק בה', אלא שידבק בתלמיד חכם, ע"י שמיא בתו לתלמיד חכם וכדומה. וכתב הפני יהושע (שם) שלתלמיד חכם אפשר להידבק בשכינה ע"י הבל התורה שיוצא מפיו, ונקרא גם כן אש, שנאמר (ירמי' כג:ט) "הלוא כה דברי כאש". וגם מי שיש חלק באותו הבל פיו של התלמיד חכם, אפילו שהוא אינו תלמיד חכם, אפשר להידבק בשכינה, כיון שהוא הגורם. וזהו "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", שע"י הדביקות בקוב"ה נעשה כביכול אחד ובקשר אחד.

ע"י דביקות בה' יכולים להיות כמוני

ויש לפרש בזה דברי המדרש, 'קדושים תהיו', יכול כמוני בניחותא. ולכאורה והלא אש אוכלה הוא, והיאך יכולים להיות דבוקים בו. על זה מתרץ, 'כי קדוש אני', וכיון שצויתי ואמרתי לדבקה בו, ממילא תהיו בגדר חלק אלקי ממעל, שהרי דבוק בקדושתו ויתקדש בקדושתו.

לצדיק יש כח לגזור גזירות

עוד י"ל באופן אחר, יכול כמוני, והוא עפ"מ שאמרו חז"ל (מו"ק יז.) מי מושל בי? צדיק. הקב"ה גוזר וצדיק מבטל, צדיק גוזר והקב"ה מקיים. נמצא שהצדיק יכול לשנות בבריאת העולם, כי "רצון יראיו יעשה" (תהלים קמה:יט) כרצונם. וזהו יכול כמוני, שיכול לעשות ולשנות בבריאה כמוני. (שנת תשמ"ט)

דברי אלקים חיים

מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת אח"ק תשפ"ד

יום ה' פ' קדושים - שיעור חומש רש"י

והשוה אותם במלת 'לרעך', וכן 'ואהבת לו כמוך' (שם: לד) דגר, שיהיה פירושו להשוות אהבת שניהם בדעתו, כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים ידועים להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיוצא בזה. ואם יהיה אוהבו בכל, יחפץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה, ולא שישוה אליו. אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה.

ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב ברבות הטובה לחבירו כאשר אדם עושה לנפשו, ולא יתן שיעורין באהבה. ועל כן אמר ביהונתן (ש"א כ: יז) "כי אהבת נפשו אהבו", בעבור שהסיר מדת הקנאה מלבו, ואמר (שם כג: יז) "ואתה תמלוך על ישראל וגו'". עכ"ל הרמב"ן.

ונמצא לכאורה שיש כאן מחלוקת בין רש"י והרמב"ן, כי רש"י מביא בביאור הפסוק 'ואהבת לרעך כמוך' את דברי רבי עקיבא שהוא כלל גדול בתורה. ומשמע ששיטת רש"י הוא, ש'ואהבת לרעך כמוך' הוא כפשוטו, כמוך ממש. ואילו הרמב"ן כתב, שהוא הפלגה ולא כפשוטו, כי הרי רבי עקיבא בעצמו אומר במקום אחר, חייך וחיי חבירך, חייך קודמין. וא"כ איך יתכן לומר שהוא מחוייב לאהוב אותו כמוך ממש.

מאן דעלך סני לחברך לא תעביד

והנה איתא בגמרא (שבת לא.) מעשה בנכרי

מחלוקת רש"י והרמב"ן

בענין קיום המצוה של 'ואהבת לרעך כמוך'

בפרשתן כתיב (ויקרא יט: יז-יח) "לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'". ופירש"י, ואהבת לרעך כמוך - אמר רבי עקיבא, זה כלל גדול בתורה.

והרמב"ן כתב, והנכון בעיני, כי 'הוכח תוכיח', כמו 'והוכיח אברהם את אבימלך' (בראשית כא: כה). ויאמר הכתוב, אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי. 'ולא תשא עליו חטא' לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתורה על חטאו ותכפר לו. ואחרי כן יזהיר שלא תנקום ממנו ולא תטור בלבבך מה שעשה לך, כי יתכן שלא ישנא אותו אבל יזכור החטא בלבו, ולפיכך יזהירנו שימחה פשע אחיו וחטאתו מלבו. ואחרי כן יצוה שיאהב לו כמוהו.

ומעם ואהבת לרעך כמוך - הפלגה, כי לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו, ועוד, שכבר בא רבי עקיבא ולימד חייך קודמין לחיי חבירך (ב"מ סב.).

אלא מצוות התורה שיאהב חבירו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב. ויתכן בעבור שלא אמר 'ואהבת את רעך כמוך',

הרמב"ן. ולכן אמר לו בדייקא הלשון של תרגום יונתן, מאן דעלך סני לחברך לא תעביד, כי רק בזה שייך לקיים כמון ממש.

ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה

והנה מן החתם סופר (תורת משה בפרשתן) מקשה גם כן מעצמו קושיית הרמב"ן, איך שייך לקיים כמון ממש, הרי חייך וחיי חברך, חייך קודמין. ומבאר החתם סופר, דדוקא משום כך דייק רבי עקיבא בלשונו ואמר, זה כלל גדול בתורה, כי הכלל של חייך קודמין שייך רק בעניני עוה"ז, אבל בחיי הנצחי, דהיינו בלימוד התורה חייב ללמד לאחרים, אפילו אם יצטרך משום כך לבטל עצמו מלימודו, מ"מ חייב ללמוד עם אחרים.

וע"כ אמר רבי עקיבא, זה כלל גדול בתורה, דדוקא בענין לימוד התורה הוא כלל גדול לאהוב חבריו כמון ממש. ומ"מ לא אמר רק כמון, כי ע"ז שמלמד לאחרים, גם הוא עושה מצוה ומזכה עצמו, ונמצא ששניהם שווים.

אגרות משה: גם בלימוד התורה אמרין חייך קודמין

אמנם בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"ד סי' כ"ו) מקשה מאד על דברי החתם סופר, שהדברים תמוהין מאד, כי בודאי גם לגבי לימוד התורה אמרינן דתורתו קודמת לתורת אחרים. והדבר פשוט, שאף מי שידוע כבר מסכת אחת ואפילו סדר שלם, מ"מ חייך קודמין ללמוד לעצמו סדרים האחרים, מללמד את האחרים אותה המסכת שכבר למד.

אך מ"מ מחוייב כל תלמיד חכם ללמד מקצת זמן גם לאחרים, אף שמתבטל משום כך מתורת עצמו. והראיה על כך מהעובדא הידועה של רבי פרידא, שהיה מלמד לתלמיד

אחד שבא לפני שמאי, אמר לו, גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבדיו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו, דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא, זיל גמור.

והקשה שם המהרש"א (חידושי אגדות), למה אמר לו הלל, דעלך סני לחברך לא תעביד, למה לא אמר לו מה שנאמר בתורה "ואהבת לרעך כמוך". ועוד יש להבין, למה אמר לו זה בלשון תרגום. ואם תרצה לומר שכן היה לשונם אז בירושלים, מ"מ אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה, דעלך סני לחברך לא תעביד, היה לו לומר לו לשון התרגום אונקלוס על הפסוק ואהבת לרעך כמוך, 'ותרחמיה לחברך כוותך'.

ומבאר המהרש"א, שהוקשה להלל קושיית הרמב"ן^א, איך שייך לומר 'ואהבת לרעך כמוך' - כמון ממש לגבי עשיית טובות לחבירו, הרי חייך קודמין לחיי אחיך. ולכן ביאר לו שהפסוק 'ואהבת לרעך כמוך' מיידי רק לגבי הדברים שאין לעשות לחבירו, ובוה שפיר שייך לקיים כמון ממש, שלא יעשה לחבירו שום דבר שלא היה עושה לעצמו, כמו "לא תקום ולא תטור" שנאמר בפסוק מקודם. וזהו מה שאמר לו, מאן דעלך סני לחברך לא תעביד, והיינו שלא יעשה לו שום דבר שהוא שנוא עליו, ולא היה עושה אותה לעצמו.

ובן איתא להדיא בתרגום יונתן על הפסוק, 'ותרחמי לחברך דמן אנת סני לך לא תעביד ליה'. והשתא אתי שפיר מה שלא אמר לו הלל לשון הפסוק, או לכל הפחות הלשון של תרגום אונקלוס, כי הוקשה לו קושיית

^א המהרש"א אינו מזכיר שהוא קושיית הרמב"ן, רק מקשה כך מעצמו, עיין שם.

הרי יחסר להתלמידים עיקר המצוה, כי אינם יכולים ללמוד בעצמם, ונמצא שיתבטלו מתלמודם ולא יוכלו לקיים עיקר מצות תלמוד תורה. ולכן יש לקיים הכלל גדול בתורה 'ואהבת לרעך כמוך', ויותר על הלימוד דברים חדשים שהיה יכול ללמוד בעצמו בזמן זה.

החתם סופר קיים כפשוטו 'ואהבת לרעך כמוך'

ומצינו שהחתם סופר קיים בעצמו מה שכתב. וכמו שמסופר שפעם הוא הגיע לעיר של תלמידו מרן המהר"ם שיק, ושמע את השיעור שהמהר"ם שיק מוסר לתלמידיו בעמקות גדול מאד. והיה להחתם סופר חלישות הדעת מכך, ואמר שאם לא היה צריך לנהל ברבנות העיר הגדולה פרעשבורג, היה גם הוא יכול למסור שיעור בעמקות כזו כמו שמסר תלמידו המהר"ם שיק. כך אמר החתם סופר בענוותנותו.

לימים כשכתב איגרת לתלמידו המהר"ם שיק, לא כתב לו כהרגלו 'תלמיד', כיון שראה רוב גדולתו בתורה. והשיב המהר"ם שיק באיגרת בדרך צחות, שרבינו הוא בבחינת זקן ששכח תלמידו, היינו ששכח לכתוב עליו 'תלמיד'. ורואים מזה שהגם שמרן החתם סופר סבר באמת שניהול העיר הגדולה פרעשבורג ברבנות מונע ממנו לימוד התורה בעמקות גדול, מ"מ לא עזב את משרתו ורבנותו, רק קיים 'ואהבת לרעך כמוך' זה כלל גדול בתורה - שלגבי לימוד התורה צריכים לקיים כמוך ממש, להקדיש מזמנו עבור ללמוד תורה והוראה לאחרים, הגם שזה מונע מעצמו ללמוד תורה בעמקות כפי רצונו.

צדיק כתמר יפח כאור בלבנון ישגה

ובאמת מצינו כך גם בדברי ההפלא"ה [רבו של החתם סופר] בספרו פנים יפות (פ' וירא),

קשה הבנה ד' מאות זימני (עירובין נד:), אף שבזמן הזה היה לו יותר טוב אם למד לעצמו, וקיבל על כך שכר גדול שחי עוד ד' מאות שנה, ואת כל דורו הביא בזכות זה לעוה"ב.

ומחדש האגרות משה, שבאמת יש איסור בדבר ללמוד לאחרים תורה שכבר למד, כי חייב קודמין, והרי יכול בזמן זה גופא ללמוד לעצמו לימודים חדשים. רק ביחד עם זה יש חיוב לכל תלמיד חכם לבטל מתלמודו קצת זמן, כדי ללמד את האחרים תורה שכבר למד. ומסתבר לומר שיש בזה שיעור מעשר, כלומר עשירית הזמן שיש לו ללמוד תורה, יקדיש עבור הלימוד עם האחרים, ואולי יכול להוסיף עד חומש כמו לגבי צדקה. והאגרות משה מסיק שצ"ע לענין השיעור המדויק, אך דברי החתם סופר בודאי תמוהין מאד, וצ"ג בדבריו. ע"כ מהאגרות משה.

צריכים לוותר על הידור מצוה כדי שחבירו יוכל לקיים עיקר המצוה

ואפשר ליישב שיטת החתם סופר, עפ"מ שנפסק במגן אברהם (סי' תרע"א סק"א) לגבי הידור מצוה, שאם יש לו שתי נרות חנוכה, ואילו חבירו אין לו נרות חנוכה כלל, צריך ליתן לחבירו נר אחד, הגם שמפני זה לא יוכל לקיים ההידור מצוה, מ"מ היות שעיקר הדין הוא נר איש וביתו, לכן עדיף לוותר על הידור המצוה שלו, כדי שחבירו יוכל לקיים עיקר המצוה. וכך ידליק כל אחד רק נר אחד.

ולפ"ז אפשר לומר שהחתם סופר ס"ל דרך הוא גם כן לגבי לימוד התורה, דבדאי עדיף לאדם לוותר על ההידור מצוה, ללמוד דברים חדשים, כדי ללמד לחבירו תורה, כדי שיוכל חבירו לקיים עיקר המצוה. משא"כ אם התלמידי חכמים יעזבו את התלמידים, ולא ירצו ללמד לאחרים רק זמן מועט, כדי שיוכלו הם להוסיף וללמוד דברים חדשים,

התורה, וידוע שעיקר ההכנה הוא ע"י כח האחדות, כמו שנאמר (שמות יב: יח) "ויוסף את ישראל נגד החר", ופירש"י הטעם שנאמר לשון יחיד 'ויוסף', כי בהר סיני נעשו כולם באחדות כאיש אחד בלב אחד, ודייקא ע"י נעשו ראויים לקבלת התורה.

וזהו ג"כ התיקון של ימי הספירה, לתקן מה שתלמידי רבי עקיבא לא נהגו כבוד זה בזה. והתיקון הוא ע"י שאנו מקיימים דברי רבם רבי עקיבא, זה כלל גדול בתורה 'ואהבת לרעך כמוך', שמחמת כח האחדות מוותרים על כבוד עצמינו, שלא נוכל לגדול כל כך בתורה כפי רצוננו, ובכל זאת משום כבוד חבירינו ותלמידינו אנו עושים הכל ללמדם תורה, כדי להגדיל כבודם.

בל"ג בעומר זוכים לאחדות אמיתית

ועפ"ז אפשר לבאר הטעם שחל ל"ג בעומר בעצם ימי הספירה, כי הרי נתבאר שההכנה למתן תורה הוא בכח האחדות. וענין האחדות נעשה ביותר ביום ל"ג בעומר, וכדברי הרה"ק הבית אהרן מקארלין (ל"ג בעומר) הידועים: כל מי שיש לו אמונה ברשב"י יש לו חיזוק בר' שמעון בן יוחאי, כשם שהשי"ת הוא י"י לכל, כך רשב"י הוא רשב"י לכל. אפילו לפחותים:

ורואים דבר זה בחוש באתרא קדישא מירון, בציון התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, שהוא בבחינת 'תל תלפיות' שהכל פונים בו - כל סוגי האנשים מכלל ישראל מתקבצים לשם תמידים כסדרם, וביתר שאת וביתר עוז ביום הגדול והנשגב ל"ג בעומר.

וכל איש הנמצא באתרא קדישא מירון ביום ההילולא, משתומם על המראה הגדול המתגלה לנגד עיניו, ממש בחינת 'עלייה לרגל' - אלפי רבבות אנשים כולם נקבצו ובאו שערי מירונה מכל העדות והחוגים,

ויש להבין יותר ענינו עפ"מ שביארנו בס"ד מה שאמרו חז"ל (מו"ק יז.) בפסוק 'ותורה יבקשו מפיהו' (מלאכי ב:ז) וכו' אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו. יש להבין זה, מפני שהענין המלמד את תלמידו תורה צריך שיהא עיקר כוונתו להעלות דעת התלמיד, אף כי מזה היא מניעה להעלות את עצמו, כמו שידוע שאדם נקרא 'מהלך', שנא' (זכריה ג:ז) "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", וכשהוא מכוון להעלות למעלה, אי אפשר להעלות התלמיד שהוא מדרגה התחתונה ממנו.

ואמרו חז"ל (ב"ב פ:) בפסוק (תהלים צב:ג) "צדיק כתמר יפרח", שתמר עושה פירות, והוא דמיון הצדיק שמלמד לאחרים דרכי ה' ותורתו, ואז אינו יכול ליגדל בגבהו כמו ארז שאינו עושה פירות. וזהו שנאמר "כארז בלבנון", שאם הוא דומה לארז שאינו עושה פירות הוא גדול בגבהו, אלא שהקב"ה מצליח אותו בתורה אח"כ, כמו שאמרו חז"ל (תענית ז.) ומתלמידי יותר מכולם. והיינו דאמר אף שהצדיק שהוא כתמר, דהיינו שהוא עושה פירות, אפילו הכי בזכות זה יצליח ה' בידו לעלות למעלה למעלה, ויזכה אח"כ ליגדל כארז בלבנון שאינו עושה פירות. עכלה"ק.

ובאמת יש בזה ענין זיכוי הרבים, דע"י שמלמד את חבירו תורה, יתכן שיצמח לאילנא רברבא, גדול מאד בתורה, וכל זה יהיה נזקף לזכותו, בזכות מה שהוא לימד אותו תורה בשעתו. ונמצא שאינו מפסיד כלום ממה שיותר ולא למד לעצמו לימודים אחרים, כי דייקא ע"י יהיה נחשב לזכותו, מה שתלמידו יגדל לאילנא רברבא.

עיקר ההכנה לקבלת התורה הוא ע"י האחדות
אנו נמצאים כעת בימי ההכנה לקבלת

ולתאר. ונמצא שזהו ההכנה הראויה לחג השבועות, כי דייקא בכח האחדות נעשים ראויים לקבלת התורה.

יעזור השי"ת, שנזכה לאהבת ישראל אמיתית, פרנסה בניקל והרחבה, אריכות ימים ושנים, שידוכים טובים, שנזכה לתקן התיקונים של ימי הספירה לטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה, שנזכה לשמירה עליונה לכל ישראל בכל מקומות שהם, שנזכה בקרוב לגאולה השלימה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ליל שב"ק חת"ק

ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים – הוי אומר אלו ירחי לידה. ומלמדין אותו כל התורה כולה, שנאמר "וירחי ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחייה" (משלי ד:ד), ואומר "בסוד אלריה עלי אהלי" (איוב כט:ד). ויש להבין ביאור הענין.

שעובד את ה' ית' לפי שכלו לבד כמו האבות שקודם מ"ת

והנה הרה"ק החזו"ן מלובלין (זכרון זאת צ"ו) "ושמרתם את חקותי וגו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'" (יח:ה). י"ל דהנה יש מי שעובד את ה' ית' לפי שכלו לבד, כמו האבות שקודם מ"ת. אך מי שעובד כן צריך בדביקות דוקא, דאל"כ לא נחשב. משא"כ אם עוסק ע"פ התורה, גם אם עוסק סתם הוא טוב, כי יש בה חיות כיון שהוא ע"פ התורה. וזה 'ושמרתם וגו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'", כי יש בהם חיות – 'אני ה' ית' בהם.^א

מרבצי תורה ומנהיגי עדת ישורון לצד בעלי בתים ופשטי עם, ואף יותר פחותים מזה.

זקנים עם נערים מכל העדות והחוגים, מושיטים ידם באהבה זה לזה, בלי שום מחיצות או פירוד הלבבות חלילה, ורוקדים יחד בעז ותעצומות במשך שעות ארוכות, בדוחק ובחוסם גדול, בכוחות על-אנושיים ממש למעלה מהטבע (עי' בני יששכר חודש אייר מאמר ג' אות ג'). ורואים ממש הענין של 'רשב"י לכל, אפילו לפחותים', וכולם כאחד נעשים באחדות אחד שאי אפשר לשער

"את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם: ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'" (יח:ד-ה). וברשי"י הק', אני ה' אלקיכם – אני הוא שאמרת בסיני (שמות כ:ב) "אנכי ה' אלקיך", וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזירותי. רבי אומר, גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות בימי עזרא, לפיכך בא עליהם בגזירה 'אני ה' אלקיכם' – דעו מי גוזר עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר. ע"כ.

ומלמדן אותו כל התורה כולה

והנה לכבוד השמחה נתחיל לכבוד השלום וזכר. בגמ' (נדה ל:) ונר דלוק לו על ראשו, וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, שנאמר "בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך" (איוב כט:ג). ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיה. ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים, שנאמר "מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני" (שם:ב).

^א וי"ל עוד, "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", פי' אם יעשה אותם האדם ויהיה חי בהם בדביקותו

זצלה"ה זי"ע שהוא שונה הלכות בכל היום. אכן דרך כזה הוא קשה מאוד מאוד, שצריך להיות קולע אל השערה ולא יחטיא (עי' שופטים כ:טז), היינו שלא יחסר ויקלקל שום דבר, אפילו תנועה קלה. כמו ההולך על החבל שהוא קשור למעלה, ותחתיו הים סוער, שצריך לשמור ולכוון כל דעתו שלא יטה א"ע לאחד מן הצדדין, שאם יטה א"ע לאחד מן הצדדין אף כחוט השערה יפול לתוך הים. כן צריך האיש הצדיק הזה הדבוק באמת, נכון לשמור א"ע מכל דבר קטן שבקטנים שלא יקלקל חלילה.

זוה הוא הפי' בגמרא הנ"ל, המהלך בדרך ואין עמו לוייה יעסוק בתורה, היינו מי שדבוק בהש"י כנ"ל יש לו שמירה, כי כל מעשיו המה תורת ד' וכנ"ל. אולם מי שאין לו לוייה, שחסר לו הדביקות בהש"י כנ"ל. ולוייה הוא מלשון "הפעם ילוה איש" (בראשית כט:לד), שאין לו מדריגות דיבוק בדביקות גמורה כזו, וכל הדרכים המה בחזקת סכנה, יעסוק ויתחזק בתורה, ותורה מגנא ומצלא, עיי"ש עוד.

אור החיים: 'עקב תשמעון ושמרתם ועשיתם' ומה מקום לחזור לומר 'כל המצוה'

ולחבין הדביקות ע"י התורה, שזה דביקות בשלימות בכל תנועה ממש, דאם אינו יכול להיות דבוק כל אבר ותנועה ע"י דביקות מעצמו, מ"מ ע"י התורה זוכה. וכן כתב האור החיים הק' (דברים ח:א) "כל המצוה וגו'". צריך לדעת מה מצוה היא זאת. ועוד, הלא כבר אמר 'עקב תשמעון וגו' ושמרתם ועשיתם' (ז:יב), ומה מקום לחזור לומר 'כל המצוה'.

ויש להמתיק הענין להבין הלימוד 'והלו נרו עלי ראשי', שהוא דביקות כנ"ל. וביתר שאת בהקדם דברי דו"ק הישמח ישראל (פ' וישב) וכ"ק אאמור"ר זצלה"ה זי"ע דיבר בקדשו לפרש בהקדם דברי הגמרא (עירובין נד.) א"ר יהושע ב"ל, המהלך בדרך ואין עמו לוייה, יעסוק בתורה. ולכאורה אינו מובן, ואם יש עמו לוייה הוא פטור ממ"ע "והגית בו וגו'" (יהושע א:ח), והא כתיב (דברים ו:ז) "ובלכתך בדרך" - סתמא משמע.

הדבוק בהש"י אינו עושה שום תנועה קלה בשום אבר בלתי לד' לבדו

אלא הפי' הפשוט הוא ע"פ דברי מרן הקדוש מוהר"י זצלה"ה מווארקא, על הברייתא (סוף נדה עג.) כל השונה הלכות בכל יום וכו'. ופי' הוא זצלה"ה, שמי שזכה לתורה ודבוק בהש"י, אינו עושה שום תנועה קלה בשום אבר בלתי לד' לבדו. וכל מה שעושה נקרא 'הלכה', שהולך בדרכי הש"י.

זוה הוא הפי', כל השונה הלכות בכל יום, היינו מה שהוא עושה בכל היום כולו הוא רק 'הלכות', ועליו הכתוב אומר "הליכות עולם לו" (חבקוק ג:ו), שכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה (ברכות ו:). והוא עושה במעשיו נחת רוח לקב"ה ושכינתו. ואם אדם להיות במדרגה כזו להיות כל מעשיו והרגשותיו רק לשם ד', ולא לשום צורך אחר, הוא דבוק בתורה תמיד, כי כל מעשיו המה תורת ה'. שזה הוא תכלית המכוון מהתורה להיות דבוק בהש"י, וכל תרי"ג מצוות הם עיטין [עצות] לבוא למדרגה הזו.

ואמר על הה"צ הקדוש מהר"ד מלעלוב

ית'. "אני ה'", פועל ממילא גם המתקת הדינין, כי 'אני' מרומז בדין, כי המראה גבורות וכעסים אומר ראו כי אני הוא, וכמו שכתוב בתורה "ראו עתה כי אני אני הוא" (דברים לב:לט), ממה שיעשה נקמות בעובדי גלולים. וזה "אני ה'" יהיה רחמים. וגם י"ל לקשר כנסת ישראל בו ית'.

כן לא ישרים שמירת שס"ד מצוות לא תעשה לביטול א' תשלום שס"ה.

והוא מאמר "כל המצוה", פירוש בכללותיה שלא יחסר כל שבידך לעשות, "תשמרון לעשות", פירוש בין מל"ת בין מ"ע. והטעם, "למען תחיון", זה תלוי בזה. וכשאתה מחסר אחת מכל המצוות אתה מחסר כנגדו חיות אבר אחד. ואם תאמר ישתנה המשל לנמשל, שהמשל שהוא הרגש אבר אחד לפי שהוא מכאיב לכל אחדות הגוף, משא"כ המצוות.

לזה בא מאמר הנביא בלשון זה "כל המצוה", פירוש שגם מצוות התורה לאחת יחשבו הגם שרבים במנין, יסוד אחד ובנין אחד להם, ומעתה הם שוים ממש לדמיון הרמז. ואומרו "ורביתם", פירוש שבאמצעות זה לא יהיה להם מונע מהטובות ויחיו וירבו.

ואומרו "ובאתם", כאן העיר הערה גדולה, כי מי לנו גדול במצוות ובעבודת ה' כמשה נאמן הקב"ה. וצא ולמד שבאחת עלתה לו ביאת הארץ, ונמנע מבא שמה אפילו אחר מיתה. וזה לך האות שצריך לשמור ולעשות כל המצוה בשלימות. וחזן מדרכנו נתכוון במאמר 'תשמרון לעשות' לומר שצריך שיהיה האדם יושב ומצפה מתי תבוא לידו המצוה לעשותה:

ועל דרך זה נבאר ג"כ הגמ' הנ"ל. כי התינוק במעי אמו מלמדים כל התורה, הוא בגדר כל השונה הלכות בדביקות בהשי"ת. אבל כשנולד העיקר שיהי' על פי תורה, ויזכה ע"י לימוד התורה להתגדל. וזה הכוונה משכחין כל התורה כולו, דעד אז דבוק בהשי"ת וכל הליכות תורה, אבל כשנולד מלמדין אותו שילמוד תורה ועי"ז יזכה לעבוד השי"ת, דאי לא הכי יהי' כמ"ש האוה"ח הק' מתחילה יהיה בדביקות ואח"כ יחסר כדי חייו.

אכן הן האיש משה השכיל בלבבות בני אדם כי רוח אחד יתעם כקטן כגדול, והוא סולם להמעיט בעבודת ה' ולצאת מדרך החיים. והוא כי בעשות האדם ממצות ה' ב' או ג' מאשר תבואנה, ומה גם אם יחזיקו באחת מכל מצות ה' בתמידות ובזריזות, יולד בהם הולדה רעה להתעצל בשאר המצוות הבאים לידם. ומה גם אם יהיו בידם כמה וכמה מהמצוות שתמלא נפשם בקצת מהמצוות.

ומה מאוד פשה נגע זה, ובפרט בלב ההולכים בתורת ה' להבנות המצוות הקלות בראותם שהם לומדי תורה ומקיימים רוב המצוות וכו' וזה הוא הסובב יסורי האנשים וימעט כבודם וירבה יגונותם וישפל אדם וישח איש (ע"י ישע"י ב:ט). ואשר לזה בא נביא ה' בתוכחותיו ואמר כל המצוה יחס לכללות התורה למצוה אחת וצוה על כולה לבל יטעה בשגיגין הנזכר.

ונתן טעם שאין עליו תשובה, ואמר "למען תחיון ורבייתם ובאתם וגו'" (ח:א), נתכוון במאמר 'תחיון' על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"א ק"ע ע"ב) כי באדם יש רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכנגדם בא דבר ה' לשמור שס"ה מצוות ל"ת ורמ"ח מצוות עשה. והנה ישער אדם בבא על אבר או גיד א' איזה מיחוש או מכאוב ויצעק לבו באוי ואבוי ממכאובו, האם יקבל מענה לצעקו באמור לו הלא לך רמ"ח איברים, ומהם רמ"ז שלמים. ואם חלק מרמ"ח יחלה, אין ראוי לקבול על זה.

וזה דמיון שמירת המצוות שהם מיוחדים כנגד האברים והגידים. וכשאדם עובר ומבטל אחת מהנה, יפעיל הכאב בשכנגדו באיברים ובגידים. וכשם שאין תשובת בריאות רמ"ז מועלת להעביר הרגש כאב האבר תשלום רמ"ח, כמו כן לא ישלימו רמ"ז מצוות עשה לחסרון הא' תשלום רמ"ח. וכמו

השי"ת ישפיע מתוך רחמיו וחסדיו הגדולים שנזכה להיות דביקות בו יתברך שמו תמיד לעולם ועד, ויושפע רחמים וחסדים בכל משאלות לבנו לטובה בבני חיי אריכי ומזוני רויחי, ורב נחת דקדושה וחנא וחסדא ורחמי ושידוכי נאה ומתקבל להודות להשי"ת, ובקרוב נזכה לבנין בית המקדש בביאת משיח צדקנו בב"א.

שבת מברכים

והני כהני שלוחי דרחמנא, כל קדושתו וטהרתו ופרישותו היא רק מכח קדושת והכנת כלל ישראל המשפיעים בו מקדושתם, וגדלהו הוא משל אחיו. וזהו שפי' רש"י ז"ל מתבונן בבהמות העוברות לפניו לתת אל לבו שישפיל דעתו בסדר היום כהנ"ל.

ביאור הלשון 'ומעבירין לפניו'

ויש קצת להוסיף ענין הלשון 'ומעבירין לפניו' בהקדם דברי רבנו בחיי (פ' צו עה"פ הכהן המקריב את עולת איש) שהכהנים היה להם סימנים בדוקין שבעין לדעת אם הקרבן טריפה או לא.

שגם בבהמה ההכנעה הוא סימן טהרה

והנה ענוה הוא סימן טהרה, וכבר כתב רבי יהודה החסיד (הובא בדרכי משה יו"ד סי' ל"ה) שגם בבהמה ההכנעה הוא סימן טהרה. וכשרוצה אדם לדעת לפני שחיטה אם הבהמה טהורה, שיעביר ידו מעל גבה, אם מנמכת עצמה סימן שטהורה היא. וסימן לדבר, "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה" (תהלים נא: ט). "אשכון ואת דכא ושפל רוח" (ישעי' נז: טו).

לפ"ו ביאר באופן נפלא הרש"ש (בכורות נח:) שאמרו בגמ' שם "כל אשר יעבור תחת

וזהו מתחיל התורה "אני ה' אלקיכם וגו' את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם" (ויקרא יח: ב, ד). דהיינו, מי שזוכה להיות בדביקות בהשי"ת, וזהו הלכות ממש. אבל מי שאינו זוכה לזה אז "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'" (שם: ה), שיהיה התורה אצלו 'יח"י בהם', כמ"ש 'למען תחיו' (דברים ח: א).

איתא בגמ' (יומא יח.), עיו"כ שחריית מעמידין אותו בשער מזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה. ופירש"י, מתבונן בבהמות העוברות לפניו לתת אל לבו בהלכות סדר היום, ע"כ.

ישמח ישראל: מעלת הכה"ג מכח קדושת והכנת כלל ישראל המשפיעים בו

ובתב דו"ז בספה"ק ישמח ישראל וביאור דברי רש"י ז"ל, דרמזו לו להכה"ג אחרי אשר ה' מופרש מביתו זה כמה ימים כדי שיכנס לפני ולפנים לעבוד עבודת יוה"כ עבור כל ישראל, פן ח"ו יגביה דעתו לחשוב שבכח צדקתו וגודל פרישותו וטהרתו והכנתו נבחר הוא לעבוד עבודת יוה"כ לפני ולפנים, וכי הוא ראוי לזה מצד עצמו.

לבן העבירו לפניו הבהמות הללו, למען יתבונן בזה שהבהמות הללו הם כמו כל שאר הבהמות דעלמא, ואין בהם מצד עצמם שום מעלה יתירה, רק לאשר נבחרו ונקרא עליהם שם קרבן הם זוכים להתקרב ע"ג המזבח, ולא מצד חשיבות עצמם. כן יראה וידע שכניסתו לעבוד עבודת הקודש ביום האדיר והקדוש לפני ולפנים הוא רק מצד קדושת כלל ישראל אשר בחרוהו מכל אחיו הכהנים,

שבדברים שהזכיר הכתוב בנדבת המשכן, היה בכל אחד תיקון מיוחד לאחד מפרטי החטא.

לבן היה גם זה ממעשה נסים שהעזים נתעלו והשיגו דעת, ואף הם שמחו להיות להם חלק בתרומת המשכן, ולא נצטערו כלל בטיית היריעות על גביהם, מתוך שהבינו מה שעושים בהם ולאיוזה תכלית – זה כמו אדם שיושב אצל רופא שיניים, והוא עובד עליו ומסבב את ראשו לכאן ולכאן, שאין לו צער בדבר מתוך שהוא יודע שזה לטובתו ולרפואתו. ויש לומר שזה נרמז בדבר הכתוב דהן "אשר נשא לבן אותנה בחכמה" (שמות לה:כו) קאי אלעיל ואלרע, דוגמת (יומא נב.) מקראות שאין להן הכרע, דהיינו על הנשים וגם על העזים, ע"כ ע"ש.

ובן מצינו לגבי אליהו בהר הכרמל, וכן בנח שלמד תורה, ובאותו זמן הגיעו שנים שנים מעצמם (עי' זבחים קטז. וברש"י עה"ת בראשית ז:ט). והגם שאדם עושה השתדלות, מ"מ באים מצד עצמם, השי"ת מזכי ומוציא ומביא מוליך ומביא.

השבט" (ויקרא כז:לב), פרט לטריפה שאינה עוברת. ומנין ידעו שהיא טריפה, וכן למה נלמד מתיבת 'תחת' ולא מתיבת 'יעבור'. אלא שהיו מניחים ידם עליה, ואם נכנעה, דהיינו 'תחת' אז סימן שאינה טריפה.

בעולם התיקון גם הבהמות רוצים להתקרב

במדרש (ויקרא ג') הובא, שהיתה פרה שלא הסכימה להתקרב למזבח להקריב אותה, ובא הכהן ונתן לה בשמים תחת אפה, והתעטשה ויצא ממנה מחט מבני מעיים, והיתה טריפה, ולכן לא רצתה להתקרב למזבח. הוסיף בספר דרוש שמואל, לכן נאמר "תמים יקריבנו" (ויקרא א:ג) ושלא תחשוש אולי יש בה מום, העצה לזה הוא "יקריב אותו לרצונו" (שם), אם תראה שהולכת הבהמה ברצונה למזבח סימן שהיא כשירה, מכיון שטריפה אינה הולכת מרצונה למזבח.

ובן ראיתי באוצרות דברי יציב (שבת צ"ט) ובמעשה המשכן שנתקן חטא עץ הדעת, כמו שכתב בשפתי כהן שקדמו הנשים [לנדב], לפי שחווה קדמה ופתתה לאדם, ורצו לתקן מה שנתעוות בחווה. ומבאר שם איך

קידוש

ועל דרך זה יש זהו ב' גלויות (ברכות יז.) שאור שבעיסה עצמו, ושעבוד גלויות מושפע מאחרים. ומכח קדושת ארץ ישראל לתקנם, בב' בחינת הנ"ל. אבל הקב"ה מבקש שיעשו מעצמו, ולא יצטרך להגיע שקדושת הארץ ישפיע, אלא יתנהג בקדושה להתעלות.

"ולא תקיא הארץ אתכם" (יח:כח). עיין ברמב"ן, שזה הבטחה שלא יקיא, וברש"י הקדוש. והנה ארץ ישראל קראו הקב"ה 'ארץ זבת חלב ודבש' [נזכר בתנ"ך 20 פעמים] – ב' בחינות כאי' בשו"ת משנה הלכות, חלב בא מתמצות מעצמם ודבש מלקט ממתיקות העלים של האילנות.

פ' אחרי - סעודת רעוד"ר

בתורה, אז מתחיל לדבר בשבח המחנות כי הוא אוהב תורה, ויש לו הרבה ספרים ותוכל לשבת שם ללמוד תמיד, וגם הוא עשיר גדול ויתן לך מזונך. אבל אם הבחור הוא מדור החדש, אז יאמר לו השדכן שהמחותן הוא עשיר גדול וביתו יתנהג בהרחבה, וגם אם תרצה ללמוד מעט תוכל.

ועפ"ז פירש (עוללות אפרים ח"ב מאמר קל"ג) הא דנדרים (פא). מפני מה אין תלמידי חכמים מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים, מפני שלא ברכו בתורה תחילה. דאזהב תורה מברך לבנו תחילה שיהיה תלמיד חכם, אך אם אין קמח כו' (אבות פ"ג מ"ז) מברכו ג"כ בעשירות. אבל מי שאינו אוהב תורה, מברך בנו בעשירות תחילה ואח"כ דרך אנב מברכו ג"כ שיהיה תלמיד חכם. וזהו שאמרו מפני שלא ברכו בתורה תחילה, שתורה אינה חשובה אצלם (ילקוט הגרשוני, פרדס יוסף פ' תולדות, עמ' תצ"ו).

וביתר ביאור שמקודם מביא המשפט והחק ללכת בהם. אבל הפסוק השני שהוא ענין 'וחי בהם', שזה יהי' החיות שלו לא רק הדבר הראשון אלא כי הם חיינו.

תנה הודך על השמים

וביותר מזה מצינו בספר תורת חיים על מס' סנהדרין (ע"א ד"ה ולמה נכתבה, וצינו גליון הש"ס לרעק"א שבת דף פ"ט, ובס' אמרי חיים קמיל פ' דברים) שכתב על דברי הגמ' (שבת פח-פ"ט). שבשעה שעלה משה רבנו לקבל את התורה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו וכו' חמודה גנוזה, שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם וכו' "תנה הודך על השמים" (תהלים ח:ב).

"את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלקיכם: ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'" (ית-ד:ה).

שמירה ועשייה לחוקים ולמשפטים

וברש"י, ושמרתם את חקותי וגו' - לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הכתוב בהם. דבר אחר, ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים, לפי שלא נתן אלא עשייה למשפטים ושמירה לחוקים: שמירה לחק, שמירה למשפט, וצ"ב. ועיין במגיד משנה שהביא מזקני הקדוש הבית שערים, שיש לפעמים שעושה עבירות חוקית בלי טעם וריח. עיי"ש.

מברכין בתורה תחילה

אמנם יש לבאר הענין 'וחי בהם' והשמירה בהקדם דברי הכלי יקר בספרו עוללות אפרים עה"ג מ' (נדרים פא). ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהם וכו' רבינא אומר שאין מברכין בתורה תחילה, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב (ירמ' ט:יא) "מי האיש החכם ויבן את זאת". דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו, דכתיב (שם:יב) "ויאמר ה' על עזכם את תורת וגו'", היינו "לא שמעו בקולי", היינו "לא הלכו בה". אמר רב יהודה אמר רב לומר שאין מברכין בתורה תחילה.

פ"י הר"ן בשם רבינו יונה, שלא היו מברכין בתורה תחילה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה וכו'.

אמנם עדיין קשה הביאור בזה. והביא די"ל למשל שדכן הציע שידוך לבחור מופלג

המעשיות, וגם שמיעת התורה שע"י כך ישיגו דביקות בכבודו וקדושתו ית', עכת"ד התורת חיים.

והמורם מתוך דבריו הנשגבים של התורה חיים הוא שהתורה נותנת לעמלים בה כח דביקות בעצמותו ית' כביכול. ובמצב ההוא אין הגבלות של דרכי הטבע, שהגיעה בתורה נותנת לאדם דביקות באורו ית'. וכבר כתיב (דניאל ב: כב) "ונהורא עמה שרא", פי' ועמו שוכן האור (מלבי"ם), ובמצב זה זוכים העמלים בתורה לקבל יכולת לראות אור בכל הדרכים אף המכוסים מעיני אדם, בבחינת "ולילה אור בעדנו" (תהלים קלט: יא). וכל זה מכח הגיעה בתורה שעל ידה אפשר לעמוד ולהתגבר על כל קושי, וזהו "וחי בהם אני ה'".

חלק מדברי שיחה לבחורים

אך גם בנוגע להבנת התורה, מובא באבות דרבי נתן (פרק כ"ג) הלומד תורה בילדותו דומה לעיסה שהיא לשה בחמין, והלומד תורה בזקנותו דומה לעיסה שהיא לשה בצונן. כי בשנות הילדות זהו כמו שנילוש בחמין, שאז זה תפח וגדל ומתרומם השכל והדעת הולך וגדל, ומבינים את מה שלומדים ומרגישים תענוג מלימוד התורה. אבל אם דוחים ועוזבים את הלימוד לשנים המאוחרות, זהו כנילוש בצונן, והוא כאבן דומם ואין לזה חשיבות כמו בשנות הנעורים.

ומשה רבנו ענה, מה כתיב בה, "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ: ח), אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות וכו' שוב מה כתיב בה, "כבד את אביך ואת אמך" (שם: יב), אב ואם יש לכם. שוב מה כתיב בה, "לא תרצח לא תנאף לא תגנוב" (שם: יג), קנאה יש ביניכם וכו', ע"כ.

קיום המצוות המעשיות וגם שמיעת התורה שע"י כך ישיגו דביקות בכבודו וקדושתו ית'

והקשה התורת חיים, מה היתה טענת מלאכי השרת שהם רוצים שהתורה תשאר בשמי מרום אצלם, וכי הם לא ידעו שאין להם שייכות לקיום המצוות המעשיות של התורה, כמו שכך ענה להם משה רבנו.

ותירץ התורת חיים שבתורה ישנם שני אופנים שעל ידם משיגים דביקות בכבוד ה' ית', וכל העוסק בתורה וכו' הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו ית', ואופנים אלו הן: האחד עשיה, והשני שמיעה. ועלה על דעת המלאכים שבשמיעת התורה לחוד יוכלו להשיג דביקות בכבודו ית', ועדיף שהם יקבלו התורה שהם רוחניים, וע"י כך יוכלו להשיג יותר השגות בתורה מאשר כלל ישראל שהן ילודי אשה בשר ודם.

והשיב להם משה רבנו שודאי עדיף שישראל יקבלוה, שאצלם יתקיימו שני אופנים קנין התורה - גם עשיה, דהיינו קיום המצוות

פ' קדושים - סעודת רעוד"ר

דאינו עושה מעשה עמך (ב"ק צד:).

והנה בס' המקנה בחי' למס' קידושין, ובספרו פנים יפות פ' קדושים תירץ, דמיירי באביו שוגג, או שאמר לו מערב שבת ונאנס ולא עשה בערב שבת. וכתב עוד דאין לומר

"איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו" (יט: ג). בגמ' (יבמות ה:) תניא יכול יהא כיבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו" - כולכם חייבים בכבודי. והקשו המפרשים, תיפוק ליה דאינו מחוייב לכבד אביו רשע,

דדחי, א"כ ליכא עבירה לבנו, ואדרבה מקיים מצוה דכבוד, וא"כ ממילא לא הוה אביו רשע ומצוה לשמוע לו. שנית, נראה לפי שיטת הב"מ (אה"ע סי' ה') דבשבת לא שייך שליחות דמ"מ גופו של המשלח נח ע"ש, וקיימו דבריו החת"ס ושאר אחרונים. ומצות שבת הוה כמצוה שבגופו דלא שייך ביה שליחות, וא"כ כה"ג לעולם אביו לא הוה רשע והבן. ועוד כמה תירוצים.

ב' בחינות בקדושת השבת

ולענ"ד דבפ' ויקהל כתיב "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש" (לה"ב). הנה תיבת 'תעשה' מאלוה משמע. גם לכאורה תיבת 'לכם' הוא יתור לשון. אלא שהרמ"א בשו"ע (או"ח סי' ר"צ סע' ב') שהעוסק במלאכה בימות החול, בשבת היה רוב עסקם בתורה. אבל התלמידי חכמים העוסקים בתורה בימות החול ומלאכתם נעשית ע"י אחרים, תענגו בשבת יותר באכילה ושתייה.

וזה מרמז הפסוק "ששת ימים תעשה מלאכה", ר"ל אם בששת ימי החול אתה עוסק בתורה ומלאכתך נעשית ע"י אחרים, "תעשה מלאכה" ע"י אחרים - אז "ביום השביעי יהיה לכם קודש", ה"לכם" שמרמז על אכילה ושתייה בשבת (פסחים סח:) יהיה קודש, שתעסקו באכילה ובשתייה ותקבל שכר טוב על זה, כן היא בחת"ס ובאגרא דכלה (פ' ויקהל ד"ה ששת).

ועיין במאירי (שבת קיח:) דבירושלמי אמרו, כמה מענגו לשבת, מר אמר בשינה, ומר אמר בת"ת. ולא פליגי, כאן בתלמיד כאן בבעה"ב. ופי' רבותיו שהתלמיד מענגו בתורה ובעה"ב בשינה. אך המאירי עצמו ביאר איפכא, דהתלמיד ששונה כל השבוע מקיים בשבת עונג בשינה שלא יהא שכלו נלאה יותר מידי.

משום דאין שליח לדבר עבירה לא מקרי רשע, דכיון דסלקא דעתא דהבן מחוייב לשמוע לו, לא שייך לומר אין שליח לדבר עבירה, עכ"ד.

אביו רשע אינו חייב בכבודו וא"כ בודאי אינו צריך לשמוע לו

וב"ק אבי אדמו"ר זי"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' קנ"ט) באב שאומר לבנו לחלל שבת, לשיטת הטור דכשאביו רשע אינו מחוייב לציית ליה, וכיון שצוה לו לחלל שבת רשע הוא. ולפ"ז האיך יתפרש הגמ' ביבמות ה' יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל 'איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו'. ולשיטת הטור מאי ס"ד דחייב לציית כיון דאביו רשע הוא. והביא בשם החזקוני דמייירי כגון שאביו צוה לעשות מלאכת קלקול. וע"ז הקשה לפי שיטת תוס' (שבת ק"ו) דמקלקל כשעשה מצוה ע"י הקלקול שוב הוה תיקון, א"כ אם מחוייב לשמוע לו הו"ל מתקן ונעשה אביו רשע ושוב אין חייב לכבודו, והוה היתר המתהפך. והאריך שם.

והנראה בזה ראשונה מה שהביא תי' בשם חזקוני, והקשה עליו כנראה דלא ראה בחזקוני אלא באיזה ספר שהביא בשם החזקוני, דבחזקוני הביא קושיא זו. אבל תי' דמייירי דאביו צוה לו לחלל שבת בשבות דרבנן, דאתי כבוד אב ואם דאורייתא ודוחה לשבות דרבנן ע"ש, ולפ"ז לא קשה מידי. וגם דברי הטור יבואו על מקומם בשלום. ובפרט לפמ"ש ה"ה בהל' חו"מ דרוב העולם לא נזהרים באיסורי דרבנן ואין להם חזקת כשרות ע"ז, ובספרי הארכתי בזה.

אלא דבעיקר הקושיא לא ידענא מאי קשיא ליה מכמה טעמי. חדא, דההו"א היתה דאית עשה דכבוד ודוחה לל"ת ועשה דשבת. וכיון

שפע אלוקי ושכל יותר לעסוק בתורה ולעיין במעשה ד'. ועיין בדרישה (סי' ת"ל) וגם יום השבת הוא מוכן ומזומן ללמוד בו, שיש לו סגולה מצד יתרון הנפש שכאדם בשבת להועיל לכל מבקש תורה. ועיין בספורנו בפרשתנו עה"פ "ושמרו בני ישראל את השבת".

ולפ"ז יש לומר דהנה המחנך בניו ורוצה שיהיה עוסק בפרנסה בעולם הזה, ובאמת אין בזה איסור. אבל כבר פירש החתם סופר שזה מה שאנו אומרים "ברוך אלקינו שבראנו לכבודו וכו' ונתן לנו תורת אמת", שמתחילה התורה, ורק אחר כך "וחיי עולם נטע בתוכינו". שאם כבר נתגדל בתורה אחר"כ יכול לעסוק גם כן בדרך ארץ, לקיים (אבות פ"ב מ"ב) יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, התורה עיקר ודרך ארץ טפל לה.

הנה מובא בספה"ק אור פני משה (פ' תבוא) לפרש הכתוב (תהלים צ:ו) "בבוקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש", 'בבוקר' ר"ל בימי הנעורים, 'יציץ' יפריח מעשים טובים, ואז גם כי יזקין לא יסור מהם. אמנם אם 'וחלף' שעברו ימי הנעורים והעביר זמנו בקנינים הזמניים או ח"ו בחטא, אז גם לערב ימי הזקנה 'ימולל ויבש' בלי תשובה, כי אם עברו רוב שנותיו ולא שב, בקושי גדול יבוא לו לחזור בתשובה, עיי"ש. ועל כן על האדם לחנך את בניו בימי נעוריהם לתורה ויראת ה'.

והנה הנפ"מ יהיה בשבת קודש. דמי שחנך בניו לפרנסת עולם הזה, אז גונב ממנו עונג שבת של עניני אכילה ושתי'. אבל מי שמחנך בניו שיהיה בתורה ועבודה, אז ביום השבת יהיה לו לעונג. ובזה יש לפרש, דאם אביו אומר לחלל את השבת, והכוונה שילך לעסוק במסחר שיהיה לו עוה"ז, וממילא עי"ז יחלל את השבת ולא יוכל להרבות בעונג שבת, אינו צריך לשמוע לו.

אך בעה"ב דכל ימות השבוע מתעסק בעסקיו, ראוי לו להתעסק מעט בשבת בת"ת דרך עונג. והביא שמצא כן במדרש מתן תורה, ועכ"פ ודאי פשוט הוא דאין כוונת המאירי דת"ח יכול לילך בטל כל השבת ח"ו, אלא שיכול לנוח מעט יותר שיוכל ללמוד בראש צלול יותר בשבוע שלאחריו (ועי' בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מ"ה, הובא בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח סי' י"ח אות ד'). ועי' ב"י (סי' פרי"ח) משה"ב משם הירושלמי, וברמ"א (סי' ר"צ סע' ב') ובמ"ב (ס"ק ג').

ומ"מ שמא יש להוכיח מהמאירי לדברי היעב"ץ בסידורו בית יעקב שכ' שלא ילמד בשבת בעיון גדול כדרכו, משום עונג שבת. ופליגי עליה רבוותא, ולמשל העד העיד החיד"א (סי' ר"צ סק"ו) שבקושטא בזמן גדולי הדור שלפנינו היו בכל מקום קובעים ישיבה ומפללים בש"ס, ושמע שעד היום כן עושים. וכן בעיה"ק ירושת"ו היו נוהגים כן בישיבת הפר"ח לפלפל בעומק הדין, וכן נהגו אחריו ראשי ישיבה שהיו מפללים בספיקא וכו' ע"ש.

ובמבואר בתדבא"ר (פכ"ו) "זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ:ז) - במה אתה מקדשו? במקרא ובמשנה, במאכל ובמשתה וכסות נקיה. ובזוה"ק (פ' שלח דף קע"ד) והביאו הכה"ח (סי' ר"צ ס"ק י"א) אמר זכאה חולקת דכל אינון דמשתדלין באורייתא יומא דשבתא משאר יומין. ובגמ' (ביצה טו.) ארשב"ל, נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ער"ש, ולמוצ"ש נוטלין אותה הימנו, שנא' "שבת וינפש" (לג:ז) - כיון ששבת ווי אבדה נפש. ופרש"י, דהאי נשמה יתירה היינו רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. וכעיי"ז כתב נמי (תענית כז.) שמרחיבים דעתו לאכילה ושתייה. ובשטמ"ק (ביצה שם) ביאר דחל עלי

ובעיקר להתעסק בהל' שבת לדעת את המעשה אשר יעשון. כמו שכתב היערות דבש, שאי אפשר לקיים השבת בלי ללמוד הלכות. ואם אביו אומר שלא ילמוד הלכה, אלא לומדות. אולי דזה ג"כ הכוונה שאמר לו לחלל השבת ואינו צריך לשמוע, וכמבואר

כעין בשו"ת משנה הלכות ואכמ"ל.

השי"ת יעזור לשפע ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו, ורב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצינו בכל המובן בנגלה ונראה ובקרום נקבל פני משיח צדקנו בב"א.

מראי מקומות

בשו"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' שבועות

- י. ר"ח נמי איקרי מועד יח-קל
- י: תמידין שלא הוצרכו וכו' קדושה שבהן להיכן הלכה יז-רכב
- תוד"ה קדושה יז-רכב
- יא. קדושה שבהן להיכן הלכה וכו' לב ב"ד מתנה יז-רכב, רלח
- יא: שעירי ע"ז וכו' חטאת ציבור וכו' לב ב"ד מתנה יד-קנ
- תוד"ה אי' יד-קנ
- יב: האי עשה ה"ד וכו' זבח רשעים תועבה ד-עז
- יג. כי דבר ה' בזה וכו' עשה תשובה וכו' עונה בה ז-רטז
- תוד"ה בעומד ו-רנג
- יג: כרת דיממא וכו' דאכל אומצא וחנקיה וכו' לכפורי ליה יא-קנד
- יד: היה משמש וכו' נטמאתי וכו' הנאה לו כביאתו ז-קלב, ט-קעה
- רש"י ד"ה ואמרה ז-קלב, ט-קעה
- טו. וכן תעשו לדורות ה-שי
- טו: אין בנין מקדש דוחה יום טוב ו-שכו, טו-קנח, יז-קצו
- אין בנין בית המקדש בלילה שנא' וביום הקים יז-קצו, יח-שי
- שיר של פגעים וכו' יפול מצדך וכו' דאיכא מכה י-שיט
- ריב"ל אמר וכו' קראי וגאני וכו' להגן שאני יב-רנב, יג-לד, טז-ה, יט-רל
- רש"י ד"ה אין בנין ו-שכג
- תוד"ה אסור יט-רל

שיעורי הלכה

ג' אייר שנת תשפ"ה לפ"ק

הלכות שבת - או"ח סי' שכ"ה

בפירות אלא שייך אפילו בכל מחובר, וכמבואר בשו"ע הרצ (ס"ח) דגם מה שאינו מאכל אדם הוא בכלל גזירה זו, כגון נכרי שליטת עשבים מהמחובר. ואפילו עצים שתלשן הנכרי לעצמו או שנשר מאליהן ביו"ט הם בכלל גזירה זו.

כשעשה הנכרי בשביל ישראל
צריך להמתין בכדי שיעשו

שו"ע ס"ו "אם לקטו צד בשביל ישראל, או בשביל ישראל ואינו יהודי, צריך להמתין לערב בכדי שיעשו".

ונחלקו הראשונים מה הטעם שצריך להמתין בכדי שיעשו. שיטת רש"י (בינה כד: ד"ה ולערב) הוא בכדי שלא יהנו ממלאכה הנעשית בשביל ישראל בשבת. ושיטת התוס' (שם ד"ה ולערב) הוא שאם יהי' מותר למוצאי שבת מיד, יאמרו לאינו יהודי בשבת להכין שיהי' מזומן על מוצאי שבת מיד. והמנהג ברורה (ס"ק כ"ח) הביא שני הטעמים.

הנאה שאינה ישירה ממלאכת נכרי

דנו הפוסקים בגדר איסור הנאה ממלאכת נכרי הנעשית בשבת, אם אסרו את ההנאה ממעשהו, או שמא אסרו רק

דגים שניצודו או פירות שנלקטו בשבת
אסורים משום מוקצה

שו"ע ס"ה ה' "אינו יהודי שצד דגים או ליקט פירות לעצמו אסורים לישראל, ואפילו ספק אם לקטן או לזן היום אסורים זו ביום משום [דספק מוכן אסור]. אבל לערב מותרים מיד אפילו אם ודאי לקטן ולזן היום ולמוצאי שבת מותר מיד [כי רק כשעשה המלאכה בשביל ישראל צריך להמתין בכדי שיעשו, כי חוששים שמא יאמר לו שיעשה בשבת, אבל כשעשה לעצמו אין לחשוש שמא יאמר לו]".

וטעם האיסור בדגים שניצודו בשבת הוא משום מוקצה, כיון שניצודו היום ולא היו מזומנים מאתמול. וכן טעם האיסור בפירות הוא ג"כ משום מוקצה כיון שהיו מחוברים בין השמשות. ובפירות יש עוד טעם, שאם נחיר פירות שתלש הנכרי יש גזירה שמא יעלה ויתלוש פירות מהאילן, משום שלהוט אחריהן וגם בקל הוא לתלשן, והוא הנקרא גזירת פירות הנושרין [המבואר להלן סי' שכ"ב ס"ג].

גזירת פירות הנושרים הוא גם בעצים
וגזירת פירות הנושרין הוא לאו דוקא

ישראל מהעמים שהגוי חתך בשבת אלא מהאש שהדליקו בו. ואולם מצינו בשערי תשובה (סי' תק"ז סק"א) שהביא מצרכי יוסף (סק"ב) שצספר בית מועד (מלבושי יו"ט סק"א) כתב צסס הראב"ד פת שאפאו צעלי מוקצה, הפת אסור כאילו אפאו באיסורי הנאה שיש שצח עמים צפת.

גוי שהוסיף מים לתבשיל בשבת שלא ישרף באופן שאין לו הנאה ישירה ממעשה העכו"ם: צספר מלכים אומניך (פ"ב סי"א) הסתפק צמי שיש לו שפחה נכרית שראתה צצצת שהצביל עומד להישרף עקצ האש הגדולה. עמדה והוסיפה מים לתבשיל – האס התבשיל אסור כדין נכרי צצביל לישראל שאסור צאכילה. או שמא אין אין הנאה צחיצ מהמים כי אס הצלה שהצביל לא יקדית, וההנאה כעת היא לא מהמים המצבולים, כי אס מגוף התבשיל. ולכן צסס שמותר לומר לנכרי כל המכצה אינו מפסיד, משוס שאין כאן כי אס הצלה מהפסד ולא הנאה צחיצ, כך גס צתבשיל זה אין כעת הנאה מהמים כי אס מגוף התבשיל ומותר לאכלו.^א

ומכריע שהדעת נוטה דמכיון שכך הוא דרך צישול שמוסיפים מים כשהאש קודמת, לכן נחשב שהשפחה ציסלה ואסור. וצפרט שהמים נבלעו צתבשיל ומטעימים

את החפץ שנעשתה בו המלאכה, אבל כשאין לו הנאה ישירה מהמלאכה אלא הנאה עקיפה מותר ליהנות. ולהלן נביא לכך כמה דוגמאות מדברי האחרונים.

כשהדליק עצים בשביל ישראל
אם מותר לחמם בו תבשיל

בשולחן שלמה (אות ה') הסתפק הגאון רצי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל כשישראל או עכו"ם הדליקו עצים צצצת עבור ישראל, ואח"כ חימם בו ישראל תבשיל צאופן המותר, אס רשאי ליהנות מתבשיל זה – היינו לאוכלו כשהוא חס אי חשיצ כנהנה ממעשה צצת. או אפשר שרק אותו דצר עצמו שנעשה בו המלאכה נאסר ולא דצרים אחרים שהס כתוצאה מזה. ודעתו הוא שפשוט דאין שייך לתלות דצר זה צפלוגתא דצצח עצים צפת.

כשהדליק בעצי מוקצה יש שבח עצים בפת אמנם כשהעמים עצמם הס מוקצה, כן תולים צצצח עצים צפת. וזה שייך גס בהנאה עקיפה, כגון שחתך הגוי עצים שאסור ליהנות מהס גס אס לא עשהו צצביל הישראל משוס מוקצה כמצואר צסע' ה'. והנה אס השתמשו בו לצורך חולה ישראל שיש בו סכנה, ואח"כ רוצה ישראל אחר ליהנות ממנו לחמם בו מאכל צאופן המותר, לכאורה הרי אין לו הנאה

^א ומעשה שהיה אצל יהודי שראה שהחמין הולך להישרף, ומרוב בהלה הוסיף מים רותחין להחמין. ואביו כשראה מה שעשה שפך מיד המים מתוך החמין, ובאו לשאול כדת מה לעשות עם החמין. והנה באופן כזה דנתי מי מבין שניהם עשה איסור יותר גדול – כי זה שהוסיף מים רותחין, ובפרט אם זה מכלי ראשון יתכן שיש מקום להקל, כי אין ביטול אחר ביטול. אבל זה ששפך המים, עבר על איסור בורר, כי הוא אצלו פסולת שסבר שזה מזיק להמאכל. אבל באופן שהיה מים קרים, אזי גם זה שהוסיף המים עשה איסור חמור, כי עבר על איסור ביטול.

ודעת הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל היה לאיסור. ויש אומרים שאם ילמדו שנית מתוך התמונה שזולמה בשבת יש מקום להקל, כיון שאינו נהנה מעצם הדבר אלא גרמא. ודעת האוסרין, שאם נחיר ע"י העתקה עדיין יאמר לגוי לללם ויעתיק ממנה. אבל ודאי שיש להימנע מזה, ובפרט שיש בזה חילול ה'.

משנה הלכות: טעיף שהוקלט בשבת ויו"ט
אין להשתמש בו

וכבר דן כ"ק אאדמו"ר זי"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"א סי' נ"ה) בשאלה אם מותר לשמוע טעיף, שעם הארץ חסיד הכין טעיפרעקארדער ערצ יו"ט ע"י שעון, וציו"ט בשעה שהתחיל הרבי להתפלל פעל הריקארדער והקליט את כל התפילות של יו"ט. ולא ידע איש את מעשהו כי הטמין את הריקארדער בתוך העמוד באופן שאינו נראה לאדם. ועתה נפשו בשאלתו אי מותר ליהנות מהטעיף הזה.

והשיב שאסור לשמוע אותו. והגם דלענין חיובא ליכא לחייב את החסיד בכלום, שהרי לא עשה מעשה שבת בעצמו, אלא שגרם למעשה להעשות. וגם הרבי לכאורה אינו חייב כלום מדינא, שהרי הוא לא עשה מעשה ולא ידע מכל הנעשה, ולא הוה אלא בגדר מתעסק לגבי הריקארדינג ופחות משוגג. וא"כ לענין עונש שניהם פטורים, מ"מ המעשה מעשה שבת הוא, שנעשה מעשה שבת ע"י ישראל. [ומבאר שם בהרחבה שיסוד

אותו ויש גם בזה הנאה בחיוב. אך אם הנכרית הנמיכה את האש, מותר לאכול את התבשיל, דנחשז כמכבה את הדליקה, כיון שלא נעשה שום פעולה בהמאכל.

גוי שתיקן מעקה בשבת
אם אסור ליהנות מהמקום

וכידוע בזה מסתפק שם (פ"ב הע' י"ח) בגוי שתיקן מעקה על גג או מרפסת של ישראל בשבת, וע"י כך מתאפשר לישראל לשהות על הגג או המרפסת, שכלי המעקה היה אסור לשהות שם משום ולא תשים דמים בציתך. ועכשיו שתיקן יש לחקור האם אסור דהוי הנאת הגוף בהדיה מזה, או שמא נימא דעיקר ההנאה הוא מהגג אלא שהמעקה סילק חשש נפילה ומותר, כי לא עשה לו שום תיקון בגג שלא היה יכול ליהנות בלי זה אלא שעשה מעקה שעכשיו מותר ללאת, ומזה אין לו שום הנאה מעצם המעקה שאינו נשען עליו וכדומה.

גוי שצילם תמונה בשביל ישראל בשבת

מי ששלח גוי לללם תמונה של שולחן הטהור המתקיים בליל שבת קודש, יש לעיין אם יהי' מותר ליהנות ממנו צמוצאי שבת אחר בכדי שיעשו, דהנה נכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל, מותר אחר שיעור בכדי שיעשו שהוא הזמן של צילום תמונה. אך מאידך יש צד לאסור תמונה זו לעולם מאחר ואין כל אפשרות לללם תמונה בזו צמוצאי שבת, נמצא שתמיד נהנה ממעשה שבת.

פסיק רישה, ואיסור זה אינו נוהג בנכרי (סי' רנ"ג מ"ז ס"ק ז"ט). ואפילו אם נתיר אמירה לעכו"ם רק בפסיק רישא דלא ניחא ליה (עי"ש שער הציון ס"ק מ"ג), מכל מקום גם כאן לא ניחא ליה, כיון שאינו צריך להדלקת האור. ודבר זה שייך גם במי ששכח חפצים ברכבו ורוצה להוציאם משם בשבת, שמותר לומר לגוי להוציאם בשבילו, אפילו שזה פסיק רישא שידלק האור בתוך הרכב.

האיסור בזה הוא משום תולדה דכתיבה]. ומסיים שאין להשתמש בהטעיף הזה כלל, ויבקש סליחה מאת רבו אשר גרם לו קצת מכשול, וכ"ש שאל יקילו בני ישראל באיסור שבת ויו"ט.

מותר לומר לגוי לפתוח דלת מקרר
שדולק בו נורה

מקרר ששכח לכבות בו את הנורה, מותר לומר לגוי לפתוח את הדלת, כיון דהוי

ישיבה בית שיערים

כולל משנה הלכות

בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א

רח' יצחק שוואלל 4

ירושלים ת"ו

הבה"ח חנני' יו"ט ליפא אלטמאן הי"ו
לרגל אירוסיו עב"ג בשעטו"מ

הבה"ח שלום טענענבוים הי"ו
לרגל אירוסיו עב"ג בשעטו"מ

ניצוצי הדף

מכות כ"א ע"ב

יש חילוק מלאכות בשבת ולא ביו"ט

והנה בנוגע להלכות יו"ט מבואר בגמרא (פסחים מח.) חילוק מלאכות לשבת, ואין חילוק מלאכות ליום טוב. כלומר, אם עשה בשבת כמה מלאכות בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה בפני עצמה, על אף שכולן נכללו באזהרה אחת. וילפינן כן מקראי בגמ' (שבת ע.).^א אך כל זה בשבת, אבל אין חילוק מלאכות ליום טוב, כלומר אם עשה ביו"ט כמה מלאכות במזיד, אינו לוקה אלא אחת.

וזה לשון הרמב"ם (הל' שגגות פ"ז ה"ב ה"ד): כלל גדול אמרו בשבת, כל השוכח עיקר שבת ושכח שנצטוו ישראל על השבת, או שנשבה והוא קטן לבין העכו"ם, או נתגייר קטן והוא בין העכו"ם, אע"פ שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת, שהכל שגגה אחת היא. וכן חייב חטאת אחת על כל חלב שאכל, וחטאת אחת על דם שאכל, וכן כל כיוצא בזה בעבודות אלו.

וכל היודע עיקר שבת, אבל שכח שהיום שבת ודימה שהוא חול, אע"פ שעשה בו מלאכות הרבה, חייב חטאת אחת על היום כולו, וכן חטאת על כל שבת ושבת ששגג בו.

וכל היודע שהיום שבת, ושגג במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות, או שידע שהן אסורות ולא ידע שחייבין עליהן כרת, ועשה

מלאכות הרבה, חייב חטאת על כל אב מלאכה ומלאכה. אפילו עשה הארבעים חסר אחת בהעלם אחת, מביא שלשים ותשע חטאות. שכח שהיום שבת, ושגג אף במלאכות, ולא ידע שמלאכות אלו אסורות, אינו חייב אלא חטאת אחת. ע"כ.

האם מצטרפין ב' חצי שיעור משתי מלאכות

וכתב הטל אורות (מלאכת כותב), דלכאורה נראה דאין שתי מלאכות מצטרפות, כלומר, אם עשה חצי מלאכה ממלאכה זו וחצי מלאכה ממלאכה אחרת, לא חשיבה מלאכה כלל. דאטו אם ארג חוט אחד, שהיא חצי מלאכה ממלאכת אורג, ותלש שיעור אחד שהיא חצי מלאכה ממלאכת גוּז, מי מתחייב, והלוא לא עשה מלאכה גמורה, לא ממלאכת האריגה ולא ממלאכת הגיזה? וכיון שאין כאן אלא חצי מלאכה מכל אחד ואחד, מאיזה אב יתחייב.

אמנם מדברי המאירי (שבת קה.) משמע ששתי מלאכות כן מצטרפות, וזה לשונו: אע"פ שכתבנו במתכוין לכתוב אות אחת וכתב שתיים שפטור, מ"מ הגיה אות אחת ועשה בדיוקו שתיים, חייב, הואיל ומ"מ מתכוין הוא להיותם שתיים. כגון שטעה הסופר ועשה ח' ממה שהיה ראוי להיותו שתי זיי"נין, ובא זה ומחק באמצעה עד שנעשו שתי זיי"נין, חייב. וכן הדין אם נטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש. ופירשו בה בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב) שהוא נידון

^א עיי"ש שדרשו על זה ג' לימודים, (א) מהפסוק (שמות לא:יד) "מחלליה מות יומת", (ב) מהפסוק (שם לה:ג) "לא תבערו אש" שלחלק יצאה, (ג) מהפסוק (ויקרא ד:ב) "ועשה מאחת מהנה".

אם יש חילוק מלאכות ביום טוב

אי' ברמב"ם (הל' יו"ט פ"א ה"ג) העושה אבות מלאכות הרבה ביו"ט בהתראה אחת, כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת, אינו לוקה אלא אחת. חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט. ומקורו מהא דתנן (מכות כא:) יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין וכו'. ופרכינן עלה בגמרא, ולילקי נמי משום זורע ביו"ט? אמר רבה, יש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביום טוב.

רמב"ם: אין חילוק מלאכות ביום טוב

ו**כתב** בס' כתר המלך על הרמב"ם, נ"ל לבאר בזה דהנה הריטב"א ז"ל כתב בחידושו למס' מכות וז"ל, אמר רבא יש חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט. פי' אין חילוק מלאכות ליו"ט בין שעושה מלאכה אחת שיש בה איסורין חלוקין, כגון זה של חורש ומחפה, ואפילו בשתי התראות בין שעושה מלאכות הרבה בזו אחר זו בהתראה אחת, וכדמוכח ממתינתא דאותיב אביי בסמוך דהני תרתי חדא דינא אית להו, עכ"ל.

ו**הנה** את דברי הריטב"א מה שכתב באופן הראשון שעושה מלאכה אחת שיש בה איסורין חלוקין ואפילו בשתי התראות, הא לכאורה קשה לי, דהא בשתי התראות אפילו על איסור אחד חייב, כגון אם היה נזיר ואומר לו 'אל תשתה אל תשתה', או כמו שכתב רבינו בהל' מאכלות אסורות שאומר לו 'אל תאכל כזית חלב אל תאכל', וא"כ אפילו אי אין חילוק מלאכות ליו"ט, מ"מ כיון דהוי בשתי התראות חייב שתיים.

אמנם דברי רבינו ודברי הריטב"א בפירוש השני נחא שפיר, דמיירי כגון דאתרי ביה ואומר לו 'אל תחרוש ואל תזרע' ואינו חייב

כשתיים, מפני שמחק אחת וכתב אחת, והמחיקה מצטרפת לכתיבה. עכ"ל.

הרי מפורש יוצא להדיא מדבריו, שאם מחק אות אחת וכתב אות אחת, דהמחיקה מצטרפת לכתיבה וחייב משום כותב, ומשמע מזה דשתי חצאי מלאכות מצטרפות זו לזו. ומסיק הטל אורות, דעדיין יש לחקור בדיון זה שכתב המאירי, אם הוא דוקא בכתיבה ומחיקה, משום דכתיבה ומחיקה ענין אחד הם, לכן הם מצטרפים למלאכה אחת, או דילמא אף בשאר מלאכות נמי מצטרפין, וצ"ע.

החילוק בזה בין שבת ליו"ט

ו**המנחת** חינוך (פ' יתרו מצוה ל"ב) כתב שיש בענין זה חילוק בין שבת ליו"ט - בשבת, אותן המלאכות הצריכין שיעור, כגון קצירה וטחינה וכדומה דשיעורן כגרוגרת, ודאי אם היה בשגגת מלאכה, דאם היה עושה כל אחד כשיעור היה חייב שני חטאות, דהוי כב' שמות, עתה דקצר כחצי גרוגרת וטחן גם כן כחצי גרוגרת אינו חייב, כיון דהוי כב' שמות ואין מצטרפין שני חצאי שיעור לשיעור.

אבל אם היה בשגגת שבת, או שהיה מזיד לענין סקילה, אם כן אפילו חצי שיעור ממלאכה זו וחצי שיעור ממלאכה אחרת מצטרפין, כיון דכולם הם שם אחד, אמאי לא יצטרפו. והוי בכלל מלאכה דאסרה התורה בכשיעור, דהוי עבודה. אם כן שני חצאי שיעור מצטרפים גם כן.

וכן ביו"ט דמבואר להדיא בש"ס דאין חילוק מלאכות ביו"ט, א"כ כל המלאכות הוי משם אחד, אם כן מצטרף שני חצאי שיעור מכל מלאכה. ודוקא אם שיעורן שוה, כגון קצר וטחן דהוי כגרוגרת. אבל אותן שאין שיעורן שוה, כגון קוצר חצי שיעור וכותב חצי שיעור כגון אות א', ודאי אין מצטרפין. ע"כ.

ואת"ל משנה בית שמאי הוא דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ופרש"י שם, דהאי תנא קסבר יש חילוק מלאכות ליו"ט, וכיון דר' יוחנן לא דחה הך ברייתא מהלכה, אלא מטעם דלביית הלל אמרינן מתוך, ולא דחה מטעם אין חילוק מלאכות ליום טוב, משמע דגם ר' יוחנן ס"ל יש חילוק מלאכות ליום טוב.

ויש להקשות הא ר' יוחנן ס"ל (שבת מו.) הלכה כסתם משנה, ומסתם משנה דמכות שמעינן דאין חילוק מלאכות ליום טוב. והוי ליה לר' יוחנן לדחות מהלכה הך ברייתא גם מטעם זה דאין חילוק מלאכות ליו"ט. וכן מלשון הגמרא (פסחים מח.) דא"ל אביי לרבה, והא את הוא דאמרת אין חילוק מלאכות ליום טוב, משמע נמי דלאו כולי עלמא הוא, רק רבה הוא דאמר הכי. וצריך להבין במאי תליא פלוגתתן. ומדברי רבותינו המפרשים האחרונים יש ללמוד ביאור פלוגתתן בכמה אופנים.

והנה יש עוד להביא קושיית הגאון רבי שלמה קלוגער זי"ע (חכמת שלמה אורח סי' תקי"ב סע' א') אין מבשלין לצורך גוי ביו"ט וכו' נ"ב, אציין כאן הערה אחת, והוא בש"ס (מכות כב.) דפריך שם, ואם איתא משום הבערה לא לחייב, דהא אחייב ליה משום בישול וכו'. וקשה לי טובא, הרי לענין מלקות מיירי כאן, ובעל כרחך מיירי במזיד, והנה במזיד קשה מה פריך הש"ס, בשלמא במה דפריך (שם כא:) וללקי נמי משום זורע ביו"ט, דבזה הוי בחד מעשה הזריעה והחרישה, ולכך שפיר אמר אין חילוק מלאכות ביו"ט, וכל העושה הרבה לאוין בבת אחת אינו לוקה אלא חדא. אבל בהבערה ובישול לא נעשה ביחד, רק תחילה הבערה ואחר כך מבשל. ואם כן מה בכך דאין חילוק מלאכות, הרי אם היה מבשל

אלא אחת. ואע"ג דקיי"ל דצריך לעבור תוך כדי דיבור להתראה כמו שכתב רבינו להדיא (הל' סנהדרין פ"ב ה"ב) דאחר כדי דיבור צריך התראה אחרת, מ"מ הא כתבו התוס' (מכות כ: ד"ה לא) דכיון דהתחיל לעבור תוך כדי דיבור להתראה לא מצי לומר אישתלאי.

כדמוכח (קידושין עז. עז:) גבי אלמנות בזה אחר זה, דמחייב על כל חדא וחדא ואפילו בחד התראה, משום דגופים מחולקים. אע"ג דליכא תוך כדי דיבור כי אם באלמנה קמייתא וכו' וה"נ כן, אי התרה אותו על כל המלאכות בבת אחת, והתחיל לעבור תוך כדי דיבור את המלאכה הראשונה. אם נימא דיש חילוק מלאכות, וא"כ הוה כמו התם באלמנה דגופין מחולקין והוה חייב על כל אחת ואחת. אבל כאן דאין חילוק מלאכות, א"כ אינו חייב רק על המלאכה הראשונה, ושאר המלאכות נכללו בכלל ד'לא תעשה כל מלאכה' לחייב רק אחת. אבל אם התרה בכל מלאכה בפני עצמה, בודאי חייב על כל מלאכה כמבואר.

וצריך לומר לפ"ד הריטב"א בפירוש א' דזה דמחייב בשתי התראות על איסור אחד, זהו רק אי התרה אותו ותיכף עבר על העבירה סמוך להתראה. אבל אם אמר לו המתרה בפעם אחת את שתי ההתראות ב'אל תחרוש ותזרע' ביחד או 'אל תחרוש ותחפה' או 'אל תבעיר ותבשל' וכדומה, והוא עשה בפעם אחת חרש וחיפה, אינו חייב אלא אחת כמבואר ודו"ק.

שיטות רש"י לרבי יוחנן יש חילוק מלאכות ביו"ט

אמנם לאו כולי עלמא ס"ל הכי, כמבואר מלשון רש"י (ביצה יב:) אהא דתני תנא קמיה דר' יוחנן (שם יב.) המבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט ואכלו, לוקה חמש וכו' א"ל ר' יוחנן פוק תני לברא הבערה ובישול אינה משנה.

נמי שלא לצורך, ה"נ לא אמרין מתוך שהותרה הבערה לצורך וכו', דפתח בתרתי הבערה ובישול וסיים בחדא בהבערה. אלא הכי קאמר, הבערה ובישול לחייב על שניהם אינו משנה, דאין חילוק מלאכות ליום טוב. ואם תמצא לומר משנה דיש חילוק מלאכות ליום טוב, דהא דכתיב 'ביום השבת' לא אתי למעוטי חילוק מלאכות ליום טוב, א"כ על כרחך אתי קרא לומר דהבערה שרי ביום טוב מטעם מתוך [כמ"ש הרב המגיד (פ"א מהל' יום טוב ה"ד) בשם הירושלמי (ביצה פ"ה סוף ה"ב)] ועל כרחך האי ברייתא בית שמאי הוא דלית להו מתוך, אלו תוכ"ד הצל"ח.

ברוך טעם: למ"ד הבערה ללא יצאת והיקש שבת ליו"ט

ובספר ברוך טעם (שער הכולל ריש דין ז') נקט להיפך מדברי הצל"ח, שכתב דלמ"ד הבערה ללא יצאת וחילוק מלאכות ילפינן 'מאחת מהנה', כיון דקרא בחטאת מיירי ולא מיירי משבת, אין ללמוד מדין חטאת לענין מלקות. והדרינן לסברא החיצונה כיון דכל המלאכות נכללו בלאו אחד דלא תעשה מלאכה, כי היכי דאקצירה וקצירה בהתראה אחת לא מחייב תרתי, הוא הדין אקצירה וזריעה.

אבל למאן דאמר לחלק יצאת, דיליף חילוק מלאכות בשבת מ'לא תבערו', הוא הדין ביו"ט דלענין איסור מלאכה הוקשו שבת ויום טוב, עכ"ד. וצריך להוסיף על דבריו, דאף דבקרא דכתיב הבערה לחלק, ביום השבת כתיב, יש לומר דאתי להתיר הבערה ביום טוב, כנ"ל מדברי הרב המגיד בשם הירושלמי, ולא למעוטי יום טוב מחילוק מלאכות. ולפי זה תמניתין דמכות דסבירא ליה אין חילוק מלאכות ליום טוב, אתיא כמאן דאמר הבערה ללא יצאת.

ור' יוחנן דמס' ביצה דלא דחי ברייתא

שתי פעמים והוי חד לאו נמי היה חייב על כל אחת ואחת. ולא גרע שינוי שמות מאם היה חד שם.

ואין לומר דהבערה ובישול הוי ביחד, זה אינו, דלא משכחת לה ביחד, דהרי על בישול אינו חייב אלא רק שיתבשל עכ"פ כמאכל בן דרוסאי, וכדמוכח (שבת ג:) גבי הדביק פת בתנור, התיירו לו לרדתו קודם שיבוא לידי חיוב חטאת. מוכח דאינו חייב עד שנאפה. א"כ בעל כרחך הוי הבערה בתחילה ואח"כ בישול, וא"כ אם יעשה בישול ובישול בשתי פעמים יהיה חייב בשתי התראות, לכך גם בהבערה ובישול הוי כן. אבל אם הוי ביחד ממש זריעה וחרישה, דבזה אם יזרע ביחד שני מקומות יהיה פטור, לכך גם חילוק מלאכות כגון חרישה וזריעה פטור, וצע"ג בזה ודו"ק.

צל"ח: דתליא אי העברה ללא יצאת או לחלק דאי לחלק דוקא בשבת נאמרה

הנה מדברי הצל"ח (ביצה יב:) יש ללמוד דפולגתתן תליא אי הבערה ללא יצאת או לחלק יצאת (שבת ע.), דאי לחלק יצאת וילפינן חילוק מלאכות לשבת מקרא ד'לא תבערו', כיון דבהאי קרא דגילתה תורה חילוק מלאכות, כתוב 'ביום השבת', שמעינן דהך דינא דחילוק מלאכות רק על שבת נאמר ולא על יו"ט. אבל למאן דאמר הבערה ללא יצאת, וחילוק מלאכות לשבת ילפינן מקרא (ויקרא ד:ב) ד'מאחת מהנה', יש לומר כיון דילפינן יו"ט משבת דכל המלאכות האסורות בשבת אסורות ביום טוב, ילפינן גם לענין זה יום טוב משבת.

ועפ"ז פירש הצל"ח לשון הגמרא שם דא"ל ר' יוחנן הבערה ובישול אינו משנה. ואם תמצא לומר משנה בית שמאי הוא דאמרי לא אמרין מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה

מילפוטא מקרא ד'מאחת מהנה', איכא למימר דילפינן יו"ט משבת נר"ל מטעם סברת הצ"ח וסברת הברוך טעם הנ"ל].

אבל לשמואל דיליף חילוק מלאכות מקרא (שמות לא: יד) ד"מחללה מות יומת" כדאיתא (שבת ע.) [דמפרשינן ליה אשוגג ומות יומת בממון], הרי התם בהדיא כתיב "כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה", משמעות הכתוב כך הוא - דלהכי מות יומת לחייבו על כל מלאכה ומלאכה משום דחייבו כרת. וא"כ יו"ט דאין בו כרת אימעט מחילוק מלאכות.

וייטב בזה קושית התוס' (שבת ע: ד"ה לא משמע ליה) אמאי נייד שמואל מילפוטא דתנאי דילפי חילוק מלאכות מקראי אחרנא. ויש לומר משום דממתניתין דמכות מוכח דאין חילוק מלאכות ליום טוב, וע"כ משום דחילוק מלאכות מהאי קרא נפקא, ע"כ סבירא ליה לשמואל דהעיקר כמאן דאמר הבערה ללאו יצאת, ומאחת מהנה לא משמע ליה כדמסיק התם.

אלא דלכאורה להנך תנאי דנפקא להו חילוק מלאכות מדהבערה לחלק יצאת או מאחת מהנה מאי דרשי ביתורא דקרא דמות יומת. ויש לומר דחילוק מלאכות בשבת שייך בב' אופנים (וכן כתב הריטב"א במכות שם כא: ד"ה אמר רבא): אופן א', דפעולה אחת עושה ב' מלאכות, כהא דאמרינן (שבת עג:) זומר וצריך לעצים דבשבת חייב שתיים, משום קוצר ומשום נוטע. אופן ב', שעושה ב' מלאכות נפרדות בהעלם אחד. דאי לאו קרא הו"ל דהוי כמו אוכל ב' זיתי חלב בהעלם אחד דאינו חייב אלא אחת, וגלי קרא דחייב על כל אחת ואחת. ולכאורה כיון דבלא קרא אפילו בב' מלאכות ממש בהעלם אחד לא היה חייב אלא אחת, נימא דקרא מרבה רק באופן זה לחייב שתיים, ומנ"ל לרבות עוד דאף בפעולה אחת, כגון זומר וצריך לעצים

דהמבשל גיד הנשה אלא מטעם מתוך, דמשמע דס"ל יש חילוק מלאכות ליום טוב, סבירא ליה כמאן דאמר הבערה לחלק יצאת [וסתם מתניתין דפרק כלל גדול (שבת עג.) מסייע ליה, דקתני אבות מלאכות מ' חסר אחת, ואמרינן מנינא למה לי, שאם עשאו כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, מבואר בזה דחייב ל"ט חטאות].

הגרעק"א: תליא אי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו

ומדבריו הגאון רעק"א (בס' דרוש וחידיוש מערכה ז') למדתי דדין חילוק מלאכות ליו"ט תליא בפלוגתא (סנהדרין פו:) אי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו או לא. דאי לוקין עליו, אם כן על מלאכת שבת אם התרו בו למלקות ולא למיתה לוקה. וממילא כיון דגלי רחמנא בשבת דין חילוק מלאכות, לא רק לענין חטאת נאמר, אלא אף לענין מזיד למלקות, דאם התרו בו למלקות בהתראה אחד על כמה מלאכות, לוקה על כל אחד ואחד, להך מאן דאמר שפיר מצינו למילף חילוק מלאכות משבת ליו"ט דילפינן מלקות דיום טוב ממלקות דשבת.

אבל למאן דאמר לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו, ולא משכחת ליה דין מלקות במלאכת שבת, אם כן לא נאמר דין חילוק מלאכות בשבת אלא לענין חיוב חטאת בשוגג, אין למידין משבת ליום טוב, דאין למידין מדין חטאת בשוגג לדין מלקות כמזיד. כן למדתי מדברי הגרעק"א.

שו"ת ויען יוסף: אם יש חילוק מלאכות ביום

ובשו"ת ויען יוסף (או"ח סי' שכ"א אות י') הביא בשם זקינו בספר ערוגת הבושם (חאו"ח סי' קע"ו אות א-ב) העלה דבר חדש, דמכח ילפוטא דילפינן חילוק מלאכות לשבת מקרא דהבערה לחלק יצאת או

שעה אחת קיים עשה ויש לה המשך על שבעת ימים. ואטו מי שביטל מקצת יום שלא ישב בסוכה, פטור מלישב עוד? הלא המצוה הי' לקיים מצוה הנ"ל שבעת ימים. וה"ה בשבייתה דשבת, באמת מקיים בכל רגע מצוה הנ"ל רק צריך לקיים כ"ד שעות. אבל מי שביטל מקצת היום, נשאר בחיוב לקיים עוד עשה הנ"ל על שאר הזמן וכו'.

ומי הוא זה אשר מלאו לכו לומר כן, שמי שלא שבת חצי יום לא ישבות עוד. הדבר ברור דכל רגע הוי המצוה, רק שיש למצוה הנ"ל המשך זמן. ובמקורא חקרתי בתינוק שנשלם שנת י"ג בשבת באמצע היום, אי חל עליו עשה דשבייתה יען שלא נכנס בתחילה במ"ע. וה"ה ביוכ"פ לענין חיוב תענית, ואין כאן מקומו להאריך. אבל אם שבת כל היום שבת קודש, קיים רק עשה אחת ששבת כדשעות, ולא נחשב לקיום אלפי' מ"ע.

הבית שערים: מצוה שבייתה ביו"ט אם היא פעם אחת לכל היו"ט

אמנם זקני הקדוש בשו"ת בית שערים (אור"ח סי' קמ"ג ועוד כמה מקומות) כתב, ומה שנ"ל עוד ליישב אמאי לא אמרי' מתוך גבי תחומין. דכבר הסברתי הא דאמרי' מתוך ומה סברא הוא זו, דילמא לצורך אונ"פ הותרה ולא שלא לצורך. ועי' במג"ש (ביצה י"ב) מ"ש בזה. אבל לפענ"ד נראה דהנה ביום טוב איכא ל"ת ועשה דשבתון. ועי' רמב"ן פ' אמור, דאפי' בדבר שאינו מלאכה אלא שמייגע בעובדא דחול איכא עשה דשבתון. אבל בדבר שהוא בגדר מלאכה – קושר ומתיר ותופר שני תפירות וכדומה, איכא עשה דשבתון אפי' אינו יגיעה כלל.

והנה מי ששוכת בשבת ויו"ט קיים מ"ע דשבתון, ומי שאינו שוכת עובר באיסור עשה. ונ"ל מסברא דאפי' מי שעושה מלאכה

חייב שתיים. ויש לומר דלהכי אתי עוד קרא דמות יומת לחייב שתיים אף בפעולה אחת. אלו תוכן דברי אא"ז.

מזה"ם באנעט: איסור שבת על הגברא או החפצא

ואולי יש לומר לענ"ד לפי מה שנחלקו במלאכת שבת, דהתנא חשיב ארבעים מלאכות חסר אחת, הזורע והחורש והקוצר וכו' הכל האיסור על הגברא. אבל הרמב"ם (הל' שבת פ"ז ה"א) חשב מלאכות שחייבין עליהן סקילה, וכמו במזיד או קרבן חטאיו בשוגג וכו' ומנין כל אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ואלו הן, החרישה הזריעה והקצירה. והכל על הקרקע ולא על הגברא. ולכאורה צ"ע שינה הלשון.

וכתב במגן אבות להגאון המהר"ם בנעט ז"ל דהתנא דמתניתין ס"ל כר"ש דמלאכה שאצל"ג פטור עליה. וא"כ הזריעה מצד עצמה מותרת, אלא שעל הגברא איכא איסור לזרוע, ולכן התחיל הזורע והקוצר והחורש. אבל הרמב"ם לשיטתיה דפסק דמלשאצל"ג חייב, א"כ האיסור על הזריעה והקצירה ולא דוקא על הזורע. ולכן מנה הזריעה והקצירה והחרישה (ועיין בס' מגיד משנה ויקרא עמ' כ"ז).

מחנה חיים: אם מצות שבייתה בשבת כל רגע או רק מצוה אחת לכל השבת

וראיתי בס' מחנה חיים (אור"ח סי' ק"ב) דכתב לחקור דמצות עשה דשבייתה יש לפרש בשני פנים: א) שתורה נתנה מ"ע הנ"ל שמי ששבת כ"ד שעות ולא עשה בהם מלאכה, אז ע"י שבייתה כ"ד שעות קיים מצות שבייתה. אבל מי שעשה מלאכה בשעה ראשונה, אז א"א לו לקיים עוד מצוה הנ"ל בשבת זה.

ב) שתורה מבקשת שבייתה ביום הקדוש, וכל רגע ורגע בפני עצמו מקיים עשה של השבייתה. רק שיש למצוה הנ"ל המשך חיוב כ"ד שעות, כמו ישיבת סוכה – מי שישב בה

טוב כתב 'הזורע' וכן"ל, ולא כבשבת שכתב 'הזורעה'. ולפי זה ביום טוב ס"ל דהעיקר איסור על הגברא. וא"כ עיקר החיוב על הגברא משא"כ יו"ט כדברי זה"ק הנ"ל, כבר אי אפשר לו לקיים מצות שביתה. ואולי לפי זה הכ"נ לגבי מלאכות ברגע שכבר חילול היום טוב ועבר על לא תעשה כל מלאכה, כבר אינו מקיים שביתה, ובאיסור עשיית מלאכה נבנה על חיוב שביתה, וברגע שלא שבת כבר הכל נכלל בזה, ואי לאו קרא מיותר לחלק לכל מלאכה לאו בפני עצמו, אי אפשר לחייבו על מלאכה אחריתי וזה הסברא דאין חילוק מלאכה ביו"ט.

אבל לשיטות דיש חילוק מלאכה ביו"ט, דסבירא דהאיסור המלאכה עצמה ולא תליא באיסור שביתה וכי"ב, וממילא מחייב על כל מלאכה ומלאכה (ועיין בשו"ת מגדנות אליהו סי' י"ב מענין לענין באותו ענין).

והנה יש להסביר החילוק בין מלאכת שבת למלאכת יו"ט, דלמה נימא דמלאכת שבת הוא על החפצא, ומלאכת יו"ט על הגברא לפי מה שביארנו בדברי הרמב"ם. אמנם החילוק בין מצות שבת שהוא זכר למעשה בראשית, הגם שהוא ג"כ זכר ליצ"מ, אבל ביסודו מצות שבת כבר היתה במצרים, ושבת קבועה וקיימא מתחילת הבריאה. וא"כ עיקר טעם של שביתה בשבת הוא כמ"ש בעשרת הדברות "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש", דקאי על שביתת הבריאה. וממילא גם מלאכת שבת היא על חפצא - על הבריאה. משא"כ ביו"ט היא זכר ליצ"מ, הן בחג הפסח והן בחג הסוכות. ושבועות הוא עצרת דפסח, עכ"פ שהוא יום קבלת התורה, וממילא הוא חיוב על הגברא להודות לה' ולשמוח בזה שהוציאנו השי"ת ממצרים, וממילא האיסור מלאכה הוא על הגברא.

בשבת ויו"ט לצורך פקו"נ דמותר הוא, מ"מ לא קיים מ"ע דשבתון, אף ששובת אח"כ ודאי אם עושה מלאכה אח"כ עובר בכל פעם באיסור עשה דשבתון, אבל אינו מקיים מ"ע אלא א"כ שובת בו לגמרי. אבל אם ביטל השביתה רגע א', שוב א"א לקיים מ"ע דשבתון שהוא שישבות כל יום שבת ויו"ט.

ולפ"ז אי נימא דמלאכת אונ"פ אסור ביום טוב שלא לצורך אונ"פ, א"כ בגדר מלאכה הוא גם ביום טוב, רק שהתורה התירה לצורך אונ"פ. א"כ איך כתבה התורה שבתון ביום טוב, הא אם עושה לצורך אונ"פ שוב א"א לקיים שבתון כלל. אעכ"ח מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ואינו בגדר מלאכה כלל ביו"ט, ושפיר יכול לקיים מ"ע דשבתון. ויש להאריך בזה בשי" רש"י ותוס' אי בעי' צורך קצת מה"ת. ומעתה בתחומין דליכא אלא לאו בעלמא ואין בו מ"ע דשבתון ל"ש ה"ט, ומשו"ה ל"א ב' מתוך וא"ש.

והנה לפ"ז אולי יש לחלק דאם עיקר איסור מלאכה על הגברא ברגע שעבר על השביתה כבר הגברא לא נח ביו"ט זו. אבל אי נימא דעיקר איסור על החפצא, אם כן כל פעם שעובר ועושה מלאכה והמלאכה נעשית, עבר על איסור שביתה מחמת שעשה מלאכה. אבל לקיים שבתון אי אפשר לקיימו רק כששובת כל השבת.

ולפ"ז יש לומר דאולי ביום טוב יהי' שונה משבת, דשבת עיקר השביתה על הגברא, וממילא כל רגע עובר על שביתה אם לא שמרו. הגם שהבאנו אולי לדעת הרמב"ם גם בשבת האיסור על הגברא, אבל אנן לא קיי"ל הכי כי אנן קיי"ל מלאצל"ג פטור עליה.

ביום טוב גם הרמב"ם סובר

דעיקר שביתה על הגברא ולא על החפצא

וביתר שאת הרי הרמב"ם שינה לשונו וביום

דף כ"ב עמוד ב'

'ארבעים יכנו' ואתו רבנן ובצרו חדא

ישראל חשוב יותר אי היה זוכה להיות צדיק, והוא שעשה בהיפך והרשיע, על כן לוקין לו ל"ט נגד נפשו. והוא שאמר קרא ומזהיר, שלא יוסיף להכות יותר ממספר הסמוך לארבעים שהוא ל"ט, שאם יכנו יותר, נאמר שהוא נגד התורה שהיא חשובה יותר מנפש ישראל, 'ונקלה אחיך לעניןך' שבאמת אחיך חשוב יותר.

ובזה יובנו דברי רבא (מכות כב:) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר תורה כתיב 'ארבעים' ואתו רבנן ובצרו חדא. ויש להבין מהו הלשון 'ובצרו חדא', וכי איך יתכן להוריד אחת ממה שכתוב בתורה, והרי יש איסור של "ולא תגרע" (דברים יג:א). ובדאי הכוונה שכך דרשו מן הפסוקים שיש ליתן רק ל"ט. ואם כן היה צריך להיות הלשון 'ואתו רבנן ודרשו' שיש ליתן רק ל"ט, ולמה נקט הלשון 'ובצרו חדא'.

ולפי הנ"ל מיושב שפיר, כי באמת צריכים ליתן מ' הכאות כנגד התורה. רק היות שקם ליה בדרכה מיניה, כי נפש ישראל כשהוא גברא רבה חשוב יותר מן התורה, לכן אין נותנים את ההכאה המ'. נמצא דאכן אתו רבנן ובצרו חדא כפשוטו, שהורידו הכאה אחת שהיה מחוייב בה על פי הדין. וזהו דקאמר רבא, כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דהלוא רואים מכאן שגברא רבה חשוב יותר מן התורה.

הטעם שנותנים רק ל"ט הכאות ולא מ'

ואפשר לבאר יותר דברי החתם סופר, עפ"מ שכתב כ"ק הגה"ק אאמו"ר זי"ע בהקדמתו

נפש הצדיק חשוב יותר מן התורה

בפרשת כי תצא כתיב (דברים כה:א-ג) "כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיק את הצדיק והרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר. ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעניןך".

ופירש"י, במספר - ואינו נקוד 'במספר', לימד שהוא דבוק, לומר במספר ארבעים ולא ארבעים שלמים, אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים, והן ארבעים חסר אחת. ויש להבין למה לא כתוב מפורש בפסוק שיש ליתן רק ל"ט מלקות, רק כתוב 'ארבעים', ודורשים שהכוונה ל"ט. ויש ראשונים המבארים שכך הוא דרך הפסוקים, שנוקט מנין הסוכם - ארבעים, ולא מספר פרטי - ל"ט.

והחתם סופר (תורת משה פ' כי תצא) כתב לבאר עפ"מ שכתב הרמב"ן, דיש ב' טעמים על מלקות מ' - אחד נגד מ' יום של מתן תורה, והוא עבר על התורה. או על שפגם בעצמו שנוצר לארבעים יום. והנפקותא הוא, אי הוא נגד התורה, היה צריך מ' מלקות ממש, שהרי גם שם היה מ' יום שלמים ולילותיהן כידוע (שבת פט:), דמשום כן בושש משה. אמנם אי הוא נגד יצירת הולד הוא רק ל"ט יום, דיום הראשון אינו שלם, ולא בעי רק ל"ט מלקות, וכן הוא באמת.

והא דלא מלקינן ליה באמת מ' נגד התורה, היינו משום דקים ליה בדרכה מיניה, דמה שפגם בנפשו הוא חטא יותר גדול, דנפש

לסבול, הם בצרו הכאה חדא מארבעים אפילו לאדם בריא כשמשון מכח שמירה וכו'.

והאיר ה' עיני מקור לדברי הרמב"ם. בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב, וזה לשונו (כה:ג) ארבעין יצליף וחסיר חד ילקיניה, לא ישלים דילמא יוסיף למלקיה על תלתין ותשע אלין מלקות יתיר ויסתכן וכו', ע"ש. הנה כתב דלכן לא ישלים משום שמא יסתכן, נמצא הוא שמירה שלא יסתכן. אלא דהוא ז"ל מפרשו כן בקרא, והם הם דברי הרמב"ם לכאורה.

אלא דמה שנראה מדברי התרגום יונתן בן עוזיאל, דצריך למנות ארבעים ולהכות ל"ט, דכן משמע 'ארבעין יצליף', ומפרש הכא 'במספר ארבעים', כלומר שיספור ארבעים, אבל יכנו לא יוסיף, שלא יוסיף בהכאה כשמגיע למספר ארבעים שהוא ל"ט, ודו"ק.

במכה המ' יש רק להרים יד עליו ולא להכותו בפועל

ובספרו מגיד משנה (פ' שמות) כתב אאמור"ר זי"ע וזה לשונו, "ויצא ביום השני וגו' ויאמר לרשע למה תכה רעך" (שמות ב:יג). ובגמרא (סנהדרין נח:) אמר ריש לקיש, המגביה ידו על חבירו, אע"פ שלא הכהו נקרא 'רשע', שנאמר "ויאמר לרשע למה תכה רעך". 'למה הכיתה' לא נאמר אלא 'למה תכה', אע"פ שלא הכהו נקרא רשע.

וצ"ב דסוף סוף כיון דלא הכהו למה קורא אותו 'תכה'. והנראה לפמ"ש בפ' כי תצא (דברים כה:ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיך לעיניך", ודרשו ז"ל, 'לא יוסיף', מכאן אזהרה למכה את חבירו. ולכאורה הרי בגמ' משמע מכה ממש.

לספרו שו"ת משנה הלכות (ח"ט) וז"ל, ונתתי לבי מה שאמרו דאילו בספר תורה כתיב 'ארבעים', ואתו רבנן בצרו חדא. והנה הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ז ה"א) כתב, כיצד מלקין את המחוייב מלקות, כפי כוחו, שנאמר "כדי רשעתו במספר". וזה שנאמר 'ארבעים', שאין מוסיפין על הארבעים אפילו היה חזק ובריא כשמשון, אבל פוחתין לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בודאי הוא מת. לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו שלשים ותשע, שאם יוסיף לו אחת, נמצאת שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו, ע"כ.

ותמהו הרדב"ז והכסף משנה שם, שהרי מקרא ילפי לה בגמרא, ולמה כתב 'לפיכך אמרו חכמים'. וכתב הכסף משנה דס"ל להרמב"ם דקרא אסמכתא בעלמא. עוד תירץ דבאמת הוא דאורייתא, אלא לטעמיה אזיל, שכל דבר שאינו מפורש להדיא בתורה, קרי ליה מדברי סופרים. וגם הרדב"ז כתב דרק טעמא יהיב אמאי דרשו לה רבנן הכי, ועיין לחם משנה שם.

ומיהו בפירוש המשניות כאן פירש הרמב"ם ז"ל, אילו אמר ארבעים במספר היה ראוי להיותם שלמים, ולפי שהקדים 'במספר', רוצה לומר שלא ילקה בלא שיעור אלא במנין ידוע, כפי מה שיוכל לסבול, כמו שנאמר 'כדי רשעתו במספר', כלומר סוף ההלקאה, ואמרו אחרי כן 'ארבעים יכנו', רוצה לומר עד ארבעים, כמו שלמדנו מפי הקבלה בדברי החכמים ז"ל, הואיל וההכאה הוא כפי מה שיוכל לסבול, ולא יוסיף על ארבעים, לא נכה ארבעים, ונניח ההכאה זו דרך שמירה, כמו שבאר שהשמירה במיעוט הכאה בא, ע"כ. הנה כתב מפורש, שמה שבצרו חדא הוא משום שמירה, לפי שההכאה הוא מן התורה כפי מה שיוכל

תכה', נמצא דהרמת יד נקרא הכאה. א"כ הכי נמי, 'ארבעים יכנו' - במה שמגביה ידו להכות ארבעים הו"ל כאילו הכה אותו ארבעים.

ומיהו אמרו חכמים שלא להכות ממש, אלא כמצליף שמגביה ידו ונקרא הכאה, ומינה ילפינן אזהרה למכה חבירו. ואתי שפיר מה שאמרו, שהרי התורה אמרה 'ארבעים יכנו' ואתו רבנן ובצרי חדא, דגם זה הכאה הוא, אלא בצרי ממכה ממש בפועל, אלא הוה כמצליף. ע"כ.

כנגד מה שהרים יד בתורת משה יש להרים עליו יד להכותו

ועפ"ז אתי שפיר דברי חת"ס, דההכאות כנגד מה שפגם בנפשו ע"י החטא הוא רק ל"ט, ואילו ההכאה המ' הוא נגד התורה, היינו, על מה שהרים יד בתורת משה. ולכן כנגד זה די במה שמרימים יד עליו להכותו מדה כנגד מדה, וא"צ להכותו בפועל הכאה זו, כי בזה גופא יתעורר לקבל עליו עול תורה ומצוות, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה.

טעמא למלקות מ' נגד מ' יום ליצירת הולד, שלא חס על עצמו שנברא למ' יום, ונגד תורה שניתנה למ' יום. והנה צ"ע, הא אין לוקין אלא ל"ט. בשלמא רמז יצירת הולד י"ל דמ' יום הוא לאו דוקא, דלפעמים אינם מ' יום שלמים יום וליילה, לכן כנגדו נמי לא בעי הכאה. אבל מתן תורה ה' מ' יום שלמים כידוע, וא"כ מ"ט אין לוקין אלא ל"ט.

וי"ל דהלימוד שלמד מרע"ה לא היה רק ל"ט שלמים, אבל יום אחד מהם ה' הקב"ה כותב על הלוחות, אותו היום לא היה שלם בעסק התורה, דכתיבה אינו רק כהרהור

האמנם בגמ' (מכות כב:) אמר רבא, כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימו מקמי גברא רבה, דאילו בספר תורה כתיב 'ארבעים' ואתו רבנן בצרו חדא וכו'. האמנם בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב עה"פ "ארבעים יכנו" וז"ל, ארבעין יצליף וחסיר חד ילקיניה לא ישרים, דילמא יוסיף למלקיה על תלתין ותשע אלין מלקות יתיר ויסתכן, ולא יתבזי אחוך ואת חמי ליה. וכבר נשאלתי מחכם אחד להבין מהו לשון 'ארבעין יצליף'.

ואמרתי בס"ד, דהתרגום ס"ל דהמכה יכה ל"ט מכות, ומיהו לאחר שהכה ל"ט ירים עוד את הרצועה להכות ולא יכה. וזה 'ארבעין יצליף', וכלשון חז"ל (יומא נג:) אינו אלא כמצליף, שאינו מתכוין. הכי נמי כאן לאחר ל"ט יצליף עוד אחת ולא יכנו, נמצא דמצליף ארבעין ומכה ל"ט. ומיהו התורה קראו 'ארבעים יכנו', דבמה שהגביה ידו להכות עוד הכאה, כאילו הכהו, מדריש לקיש, דהרי אמר ריש לקיש, המגביה ידו על חבירו נקרא רשע, שנאמר "לרשע למה תכה רעך" - 'למה הכית' לא נאמר אלא 'למה

אמר רבא כמה טפשאי שאר אנשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה. דאילו בס"ת כתיב 'ארבעים יכנו', ואתו רבנן בצרו חדא, ע"ש. ותמהו ע"ז המאמר, חדא, וכי טפשאי אינון ולא רשעים גמורים דעברו על מפני שיבה תקום. (ב) הא בגמ' (קידושין לג:) יליף, לעמוד מפני ס"ת מק"ו - מפני לומדיה עומדין מפניה לא כ"ש. משמע מסברא יש לעמוד מפניה יותר ממה שנקום מפני לומדיה, וא"כ מה טפשות יש כאן. (ג) למה דוקא האי קרא ארבעים יכנו.

וכתב חת"ס כך דהרמב"ן (כה:א) יהיב

מתורה, מה שיקילו עליו באי־שמירת המצוות עדיין קיבל עונש גדול על ביטול תורה. ועונשו הרבה יותר מתלמיד חכם, שאפילו אם עסק במשנה במקום ללמוד גמרא לא שייך ליענשו על ביטול תורה, שהרי למד, אלא שיחמירו עליו קצת בעונשי העבירות שעבר בשוגג מפני שלא למד גמרא ולא ידע, ועדיין לא יגיע עונשו לעונש ביטול תורה, ע"כ דבריו.

ועיין בספר דבר אהרן שציין, ויעוין בירושלמי (פאה פ"א מ"א) שאפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה, ע"כ. וא"כ מסתבר דגם עונש ביטולה נלמד מגדול שכר לימודה.

והנה הני אינשי סברי דבאמת התלמידי חכמים אשר אפי' שגגותיהם נחשבות כמזידים, א"כ אפי' שאצל עמי הארץ יש מזידים ממש, מ"מ הרי אפי' המזידים הם רק נחשבות כשוגגים, וא"כ למה יהי' חיוב קימה לפני מי שנכשל שאפי' השוגג כמזיד. ובודאי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואפי' דחטא מיקרי שוגג מ"מ אצל הת"ח נחשב כמזיד, ומשו"ה שאינם מחויבים לקום.

אמנם האמת החיוב של קימה ילפינן מזה, שהטעם שצוותה התורה 'ארבעים יכנו' דוקא מספר ארבעים, מחמת שהתורה ניתנה למ' יום, או מחמת יצירת הולד במ' יום. הרי דעיקר העיקרים היא לימוד התורה כדבעי, והעונש הכי גדול שמקבלים היא כנגד ביטול תורה, ומשו"ה מכים דוקא ארבעים. ואפי' למ"ד כנגד יצירת הולד, אולי ג"כ כדאי' בגמ' (ע"ז ג, נדה ל). דהקב"ה לומד עם התינוק במעי אמו, וא"כ ג"כ נחשב לכבוד התורה. וא"כ העם הארץ אשר אינו מבין, מראין לו שהעיקר העונש היא על ביטול

כמ"ש מג"א (סי' מ"ז סק"א) לענין ברכת התורה, והרהור לאו כדיבור דמי, לכן לא בעי הכאה כנגדו כנ"ל וכו' עיי"ש דבריו כי נעמו.

וליישב זאת נקדים מה דאיתא (כ"מ לג): דרש רבי יהודה ברבי אלעאי, מאי דכתיב "הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם" (ישעי' נח"ב), "הגד לעמי פשעם" - אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות, "ולבית יעקב חטאתם" - אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות.

והקשה המהרש"א, לכאורה לפי המובן משמע כאילו עדיף להיות עם הארץ פורק ממנו עול תורה ופוסט עצמו מדין תלמוד תורה, כי טוב לו כך שיהיו זדונות נעשות לו כשגגות, משילמד ויהיו נעשות לו השגגות כזדונות תלמידי חכמים ששגגות נעשה כזדונות. וא"כ כל עם הארץ יהיה פורק מעצמו עול תלמוד תורה, כי טוב לו שלא ילמוד כדי שזדונות שלו יהיו כשגגות, משילמוד ואז שגגותיו נחשבים כזדונות.

ותירץ, דכוונת המאמר הוא, שע"י שהת"ח לומד תורה, נעשה השגגות - כלומר דברים ששאר בני אדם עוברים בשגגה, נעשה אצלו כזדונות, שהוא יודע חומר האיסור ופרטי הדינים, ונזהר עליו כמו על זדונות. ואצל עמי הארץ הוא ההיפוך, שע"י שלא לומדים, נעשה העבירות שאצל רוב בני אדם הם זדונות ונזהרים - זה אצלם נעשו כשגגות שנכשלים בזה. וא"כ אדרבה, מהמאמר הזה רואים גודל מעלת לימוד התורה.

והפני יהושע, אחר שקילס פירוש המהרש"א כותב שצ"ע קצת ליישב פירוש זה בפסוקים. והוא כותב שאפילו אם יפרש המאמר כפשוטו לא קשה קושית המהרש"א שהרי תחילת דינו של אדם על ביטול תורה, ועם הארץ אחר שיקבל דין חמור על שביטל

מורה הוראות, ס"ת עדיף מיניה, אבל גברא רבה שהוא מורה הוראה עדיף מס"ת, ע"כ.

וברי"ף על עין יעקב הביא רא"י מגמ' קידושין שם דר' אלעי ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי, חליף ואזיל ר' שמעון בר אבא וקמו מקמיה. אמר להו חדא דאתון חכימי ואנא חבר, ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה. ופירש"י, לפי שעוסקין כו' הוי קרי לדידהו תורה עצמה, ולדידיה קרי לומדיה. ובזה ביאר שיש ב' מיני ת"ח, האחד בשעה שהת"ח עוסק בתורה, ע"ש. ולדידיה צ"ע דילמא האי גברא רבה נמי בכל אופן מיירי.

ועיין מזה אריכות נפלא בשו"ת משנה הלכות (ח"ט בהקדמה), וכתב ומה שנראה בדיוק לשון רבינו הגדול רש"י ז"ל שפי' וז"ל, תורה עומדת מפני לומדיה בתמיה, לפי שעוסקים בדבר הלכה הוי קרי לדידהו תורה עצמה, ולדידיה קרי לומדיה, ע"כ. והנה דייק דוקא שהיו עוסקין בדבר הלכה, כלומר דהחילוק בזה הוא דמי שעוסק בדבר הלכה מקרי תורה עצמה, ומי שלומד תורה ואינו עוסק בדבר הלכה נקרא לומדיה, עיי"ש.

והנה אולי יש לכוין בישוב מה עדיף ס"ת או ת"ח, שיהי' תלוי בין השיטות אם ספר תורה שיש לנו כשי' הרמב"ם ועוד, ויש מצוה בזה יותר מבספרים, א"כ אולי ספר תורה כזה יש עדיפות לתלמיד חכם. אבל לפי השיטות שאין אנחנו בקיאים בחסירות וכמ"ש (חגיגה טו: קידושין ל:) למה נקראים הראשונים סופרים עיי"ש, ועיי"ש במאירי דאי אפשר לפסול ס"ת מחמת זה. אבל בתוס' רי"ד (שם) לפיכך נקראו הראשונים סופרים, כלומר ישליש אדם ימיו במקרא, שהראשונים מפני שעסקו במקרא נקראו סופרים, עיי"ש. ומשו"ה ידעו חסירות ויתירות. וא"כ יש לומר דהק"ו כמה טפשאי הני אינשי קאי, כי

התורה. ומי שאינו לומד תורה ממילא הרבה פחות מהת"ח אפי' דהוה שוגג, וכדבריו הפני יהושע וק"ל. וממילא חיוב קימה להתלמיד חכם מפני שלומד תורה, ואין אצלו איסור ביטול תורה.

מפני לומדי' עומדים לפני' לא כל שכן - והנה הת"ח כפי אשר ביארנו יש בו חשש שאפי' שגגות נעשה כמזיד. וא"כ התורה עצמה "תורה ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים יט:ח) יש בה שלימות בלי פגם. וא"כ זה הק"ו מפני לומדי' עומדים לפני' לא כל שכן.

הטעם בבקיות בחסירות ויתירות ועדיפות בקימה לס"ת או לת"ח

בגמרא (מכות כב:) אמר רבא כמה טפשאי שאר אינשי [פירש"י, כמה שוטים הללו רוב בני אדם] דקיימו קמי ס"ת ולא קיימו מקמי גברא רבה, דאילו בספר תורה כתיב 'ארבעים יכנו' (דברים כה:ג), ואתו רבנן ובצרו חדא. והקשו התוס' והראשונים הר"ן והריטב"א דסוגיא זו סותרת לסוגיא (קידושין לג:) דאיתא התם, איבעיא להו מהו לעמוד מפני ס"ת, ר' חלקיה וכו' קל וחומר מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן - הרי דיותר פשוט לעמוד מפני ס"ת. ועי' במפרשי העין יעקב ובחידושי אגדות המהרש"א שם כמה תירוצים.

ובשבות יעקב (או"ח ח"א סי' י"א) והמהר"י מטראני ז"ל (עין ענף יוסף) שחילק דההיא דקידושין דאמר מפני לומדיה עומדים כל שכן מפניה, מיירי בלומדיה שאינו בעל הוראה אלא שתלמודו בידו, ומשום הכי אמרו תורה עצמה לא כש"כ. משא"כ במכות מיירי בגברא רבה, שהוא מורה הוראות דעדיף מספר תורה, שהרי הוא יודע לפרש התורה, וכדקאמר אתו רבנן ובצרי חדא. והיוצא מתירוצ' מהרי"ט, דסתם ת"ח שאינו

למשנה יותר מן גמרא עולם ירוץ למשנה, וברש"י מאי דרוש - מתחילה, כשדרש שתלמוד גדול: לעמי פשעם - עמי דהיינו תלמידי חכמים, את חטאתם אני קורא פשע, שהיה להם לתת לב בטעמי משנתם שיבררו להם על העיקר, ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה עיקר: וא"כ הראשונים כי ידעו לפסוק מהמשנה, אבל אח"כ ירוץ לגמרא יותר כי לא ידעו לפסוק אלא מהגמרא, עיי"ש. וממילא כבר לא היו בקיאים בחסירות ויתירות ג"כ. והכ"נ לפי זה הי' ג"כ במקרא וק"ל.

דף כ"ג עמוד ב'

שבא ענין זה לידי, חשבתי לכתוב קצת בבירור ענין חשוב הזה.

ובספר שער התפלה להרה"ק בעהמ"ח באר מים חיים בתחילתו, בסוף השאלה ותשובה על דברי בעל נודע היהודה בענין המנהג לומר לשם יחוד וכו' וז"ל, כאשר שמעתי מפה קדוש מדבר ממחר' הרב הגדול והקדוש בוצינא דנהורא עלאה ויקרא אור מכוסה ומופלא מוהר"ר אברהם יהושע העשיל נר"ו האב"ד דק"ק אפטא שדרכו לומר תיכף להמבקש ממנו דבר, 'רבון העולמים עזור לזה על הדבר הזה שמבקש' או רפואה או שאר בקשה. וכשעמדתי קצת על סוף דעתו בזה הבנתי שמכוין במלת 'רבון' שהוא חושבן ד' מילואי הוי"ה ושם הוי"ה הפשוט (258=26+72+63+52+45), כמ"ש בכוננת רבון העולמים במאמר אליהו ז"ל. וידוע כי ד' השמות הללו הם כללות ד' העולמות אבי"ע, והחיות שלהם הם ד' אותיות שם המיוחד. וע"כ במלת 'רבון' כלול הכל - המשפיע

הספר ממילא כעת עתה בזמן חז"ל כבר לא היו בקיאים בחסירות ויתירות, וא"כ תלמיד חכם גדול מזה. אבל הגמ' בקידושין תורה עומדת בפני לומדי' מיירי כשהספר כשר בכל פרטיה ודקדוקיה.

וביתר שאת יש להוסיף דהנה הראשונים ידעו לפסוק ע"י תורה שבכתב (עי' נדרים כב.), וממילא היו לומדים דוקא בתורה, וכמ"ש (כ"מ לג.) תנו רבנן העוסקין במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטלין עליה שכר, גמרא אין לך מדה גדולה מזו. ולעולם הוי רץ

בביקור אצל כ"ק מרן אדמו"ר מסקולען, בעל מאור ישראל צדוק"ל זי"ע^א הזכיר דברי הרשב"ם בברכת כהנים וז"ל, "כה תברכו את בני ישראל" (במדבר: כג) - כלומר, לא תברכו מברכת פיכם כאדם שאומר תבואתה לראש פלוני כך וכך, אלא אלי תתפללו שאברכם אני, כמו שמפרש 'ברכך ה', ואני אשמע קולכם כאשר תאמרו ואברכם לישראל, כמו שמפרש 'ושמו את שמי על בני ישראל' (שם: כז), כשיברכו כהנים לישראל בשמי ולא בשמם, אני אברכם לישראל כמו שיתפללו הכהנים ואומרים 'ברכך ה'." ע"כ.

ועל יסוד זה הביא בשם אביו הקדוש בעל נועם אליעזר זי"ע, דצריכים לומר כשמברכין די אייבישטער זאל העלפן וכו', והוסיף בלשונו הזהב שאין לאדם כלום אלא מה שהקב"ה נותן. ובאמת כבר אמרו במשנה (אבות פ"ג מ"ז) תן לו משלו. ובאמת קבלה היא ונקבל, בעזה"י לילך בדרכים האלו, ולא נהרהר בדברי חכמינו מאור עינינו. אלא היות

^א תשובה שנכתב לבחל"ח אליו.

וכן מצינו במלאכים כאשר רצו להפוך את סדום, ואמרו "כי משחיתים אנחנו" (בראשית יט:יג). נענושו, עד שאמרו "כי לא אוכל לעשות דבר" (שם:כב). וברש"י, זה עונשן של מלאכים על שאמרו "כי משחיתים אנחנו" ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן, ע"כ.

אמנם מצאתי בספרנו (בראשית לב:א) "ויברך אתה", כבר אמרו אל תהי ברכת הדייט קלה בעיניך. אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו, ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלקים המברך כאמרו 'בעבור תברך נפשי', עכ"ד. והנה בודאי שלבן ברכתו לא הקדים שם שמים, אמנם אינו מוכרח שנברך כמותו, אלא רואים סגולת ברכת האב על בניו, אבל מ"מ רואים דברכה סתם גם יש בה איזה תועלת שהקב"ה שומע רצונות האדם וממלאם.

ועוד מצינו עוד יותר אצל משה רבינו כאשר ברך כלל ישראל אמר 'ה' אלקי אבותיכם יוסף אליכם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם" (דברים א:יא). וברש"י הביא דברי המדרש, 'אלף פעמים' זה משלי, 'ויברך אתכם כאשר דבר לכם'. הרי דאפי' משה רבינו שבירך ממה ששייך אליו, דהיינו משלי הקדים שהשי"ת יתן את הברכה.

והנה בהתבונני בענין זה אמרתי בלבבי, דבאמת הרי מקורו ג"כ בש"ס דילן (ברכות נד). איתא, כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים 'עד העולם'. משקלקלו המינים ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהו אומרים 'מן העולם ועד העולם'. והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם, שנאמר 'והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה'" (רות ב:ד). ואומר 'ה' עמך גבור החיל" (שופטים

הנכבד והנורא, וכללות המקבלים עד סוף הדורות, ע"כ אומר רבון העולמים וכו' עיי"ש.

ושמעתי מכ"ק אדמו"ר הגה"ק מצאנו קלויזענבורג וצוקל"ה שאמר בשיעור חו"ר, דכמברכים ליהודי שסובל ר"ל מהמחלה הידועה ה", צריכים לומר די באשעפער זאל העלפן, כי צריכים להגיע למדה של בור"א רפואות, כי זה בתוך הבריאה של האדם, ועיין בני יששכר (מנחת שבת מאמר ח' י"א). וע"ע בספר ברכת ישועה (לבעל מסגרת השולחן) על שיר השירים (א:יז). עכ"פ רואים דהישועה הביא רבון העולם.

והנה מצאתי רמז נאה עה"פ "וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי" (בראשית כח:כ). כתב בשל"ה (שער האותיות אות א' סי' מ"ו) על כל דבר שעושה יאמר מקודם "אם ירצה ה'", שמבואר במדרש על אדם אחד שהלך לפרקמטיה ואמר לו אליהו תאמר בעזרת ה' ולא רצה, ואבר ממנו. וכך בפעם השניה, עד שבפעם השלישית אמר בעזרת ה' ומצא הכל. לעולם יאמר אדם לעשות דבר בגיורת המקום. ורמז לזה 'עצת ה' היא תקום', 'היא' ר"ת אם ירצה ה'.

ובספר חסידים (סי' תתפ"ד) מביא רמז "אז הוחל לקרא בשם ה'" (בראשית ד:כו), כי בכל דבר שמתחיל לעשות יקרא בשם ה'. לכן "וידר יעקב נדר", שכל פעם "לאמר אם יהיה אלקים עמדי", כי בכל דבר שיעשה יגיד "בעזרת ה'". ועיין בס' אור תורה על התפלה (אות א'), וכן כ' בס' משכנות יעקב. וכן מצאתי שהי' מרגלא בפומיה דרבי מיכל'ה מלעכאוויטץ זלה"ה עה"פ "איעצך ויהי אלקים עמך" (שמות יח:יט), עצתי לך שבכל ענייך תראה שתתקרב בזה לה', ותבקש עזרו ותסמוך ותישען עליו ועל חסדיו המרובים.

ושואלין בשלומן של עכו"ם מפני דרכי שלום, כתב ואע"פ שמטיל על הנכרי שם שמים, שה' שלום' שמו של הקב"ה. ובתוס' (סוטה י.) כתבו דהוא שם שאינו נמחק. אמנם בשו"ת הרא"ש (כלל ג' סי' ט"ו) כתב דמותר למחקו. והרמ"א (יו"ד סי' רע"ו סע' מ"ג) כתב שיש שנוהרים שלא לגמור כתיבתו.

וראיתי בשטמ"ק עמ"ס ברכות בשם ספר מוסר המשנה זו"ל, והנה יש לשאול מפני מה נתבטלה היום התקנה הזאת, ואין שואלין עתה בשלום חבריו בשם. ואפשר שזהו מפני שבהדרות הראשונים היו האנשים דוברי אמת בלבבם, וכשהיו שואלים בשלום חבריהם היו עושין את זה בלב שלם. לפיכך הי' אפשר להם להזכיר את השם. אבל בזמן הזה שאין דוברי אמת ואין שואלים בשלום חבריהם בלב שלם, לפיכך אין להזכיר את השם מפני שאין מזכירין אותו כי אם לדבר אמת. עכתו"ד, והיא חידוש.

ובאמת בה' אבילות (יו"ד סי' שפ"ה) אי' כעין זה ברמ"א, במה דאין מקפידין לומר שלום לאבל תוך י"ב חודש. ואי' שם הטעם שאין אומרים שלום כמו שהיו אומרים בדורות הקודמים. ולכא' היינו הך. וכעין זה ראיתי בנימוקי אור"ח (ריש סי' רכ"ה) שהביא מס' אשל אברהם שנשתקעה הלכה זו ולא נהגו כלל לברך [שהחיינו במציאת חבריו אחר ל' יום]. וביאר הנימוקי אור"ח דבעוה"ר בגלות קנאת איש מרעוהו ושנאת חנם, ויש לחשוש שיתירא שלא לברך על חבריו, שלא ידע הלה שאינו חביב עליו, ונגרם ברכה לבטלה. ע"כ מנהג ישראל תורה. וכעין זה אי' בליקוטי מהרי"ח (ח"א דף קל"ו) ואכמ"ל.

אמנם הריב"ן כתב, דאנו נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם ד'שלום', שמו של הקב"ה, דכתיב ויקרא לו ה' שלום. ומבואר כן (שבת י.) ד'שלום' שמו של הקב"ה. וא"כ

ו:יב). ואומר "אל תבוז כי זקנה אמך" (משלי כג:כב). ואומר "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים קיט:כז). רבי נתן אומר 'הפרו תורתך' משום 'עת לעשות לה'.

ופירש"י ואומר עת לעשות לה' הפרו תורתך, פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה'. אף זה המתכוין לשאול לשלום חבריו, זהו רצונו של מקום, שנאמר "בקש שלום ורדפהו" (תהלים לד:טו). מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור.

ובמס' מכות (כג:) איתא, א"ר יהושע בן לוי, שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם. אלו הן, מקרא מגילה ושאלת שלום בשם, והבאת מעשר וכו'. ושאלת שלום דכתיב "והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם", ואומר "ה' עמך גבור החיל". מאי 'ואומר'. וכי תימא בועז הוא דעביד מדעתיה ומשמיא לא אסכימו על ידו, ת"ש ואומר "ה' עמך גבור החיל".

ופי' ריב"ן, ושאלת שלום בשם - דמותר לאדם לשאול בשלום חבריו בשם, כגון "ישים ה' עליך שלום", ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה. מרבי. ל"א, שאלת שלום בשם, דחייב אדם לשאול בשלום חבריו בשם. ואנו נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם, ד'שלום' שמו של הקב"ה, דכתיב "ויקרא לו ה' שלום" (שופטים:ו:כד) - לשם ה'.

וכתב הריטב"א, א"ר יהושע בן לוי ג' דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו עליהם ב"ד של מעלה, פ"י אע"פ שנראים כנגד התורה. שאלת שלום בשם, פ"י אע"פ שנראה כמזכיר שם שמים לבטלה, שיש בו 'לא תשא', אלא עשו כן משום 'עת לעשות לה' הפרו תורתך'. לפי ששכחו שמו של הקב"ה, כמ"ש "ואמר הם כי לא להזכיר בשם ה'" (עמוס ו:י). ועיי' רש"י (גיטין סא.) על הא דתנן

המרחץ. עיין כ"מ (פ"ג מהל' ק"ש ה"ה ובלח"מ שם) ואמאי השמיט גם הא דתקנו שאילת שלום בשם, וצ"ע.

ועיין מדרש (רות רבה ד' ה') שאילת שלום מנין, שנא' (ירמ' כג:כו) "החושבים להשכיח את עמי שמי", אימתי חשבו, בימי עתליה וכו' ועמד בועז ובית דינו והתקינו לשאול שלום בשם, שנאמר "והנה בועז בא מבית לחם וגו'". ומלשון זה משמע קצת דהתקינו שיהא חובה לשאול בשם, כדי להוציא מלבם של המשכחים. וכן משמע לשון המשנה שאמרו ג"כ והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם. ואולי י"ל דלא היתה חובה אלא לשעתם, שאז רצו להשכיח את שם ה', ולא לדורות.

ועפ"ז יתכן ליישב שיטת הרמב"ם שהשמיט ענין שאילת שלום בשם, דס"ל שתקנה זו לא היתה לדורות אלא לשעתה, ועכשיו בטלה תקנה זו. והתקנה היתה לחייב לשאול בשם דייקא, אבל להיתר אין צורך בתקנה. וע"כ אין צורך להביאו להלכה, דעכשיו בטלה החובה עכ"ד.

וכעין זה מצינו (ר"ה יח:) בתלאת בתשרי בטילת אדרכתא מן שטריא, שגזרה מלכות יון גזירה שלא להזכיר שם שמים על פיהם. וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום, התקינו שיהיו מזכירים שם שמים אפילו בשטרות. וכך היו כותבים, 'בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לא' עליון'. וכששמעו חכמים בדבר, אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, ובטלום. ואותו היום עשאוהו יום טוב, יעו"ש. הרי מצינו ג"כ דמקודם הי' תקנה להזכיר שם שמים על כל דבר, ואח"כ כשראו חז"ל שיבוא לידי בזיון בטלוהו.

וחשבתי אולי דתליא במחלוקת רבי יהודה ות"ק (יומא עג.) אם בשואלין באורים ותומים

במה שאומרים 'שלום עליכם' יוצאים ידי תקנה זו. וכן הוא בערוך (ערך עת) וז"ל, התקינו שיהא אדם שואל לחבירו בשם, כמו שאמר ה' עמכם, "ה' עמך". וזה הוא התיקון הוא "שלום עליכם", ו'שלום' משמותיו של הקב"ה, שנאמר (ישעי' כו:ג) "יצר סמוך תצור שלום שלום", עכ"ל וכו"ל.

וזה נראה גם כוונת הרמב"ם בפיהמ"ש (ברכות נד.) וז"ל, וכשאמרו בכלל התקנות שתקינו שיהא אדם שואל בשלום חבירו בשם הא"ל מפני שמלת 'שלום' הוא שם משמות הקב"ה. והביאו ראיה שהדבר ההוא מותר, מענין בועז שאמר ה' עמכם' והשיבוהו 'יברכך ה', עכ"ל.

ובספר נתן פריו (מכות כ"ג, להג"ר נתן געשטעטנער זצ"ל) כתב לתמוה שהרי"ף והרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה דשאילת שלום בשם, וטעמא בעי. וכתב שם בישוב דעת הרי"ף, י"ל דהרי"ף (סוף דברכות) הביא מימרא דרב המנונא משמיה דעולא, אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ, דשמו של הקב"ה שלמא הוא. והוא מש"ס (שבת י"ד). ומבואר מזה דרך בבית המרחץ אסור לברך חבירו בשם 'שלום', אבל במקום אחר מותר. וא"כ כבר מוכח מזה דמותר לברך חבירו בשם. ולא הוצרך הרי"ף להביא הך דהכא.

ולפ"ז צ"ל דהרי"ף יפרש דהא דתקנו שאילת שלום בשם, הכוונה שמותר לברך בשם, אבל אין חיוב בדבר. וזה כפירוש הראשון שברביב"ן. וגם המאירי הסכים לפירוש זה, וכן משמע מלשון הרמב"ם בפיהמ"ש הנ"ל. דלפירוש השני דחובה איכא לברך בשם, הנה זה לא נשמע מהא דאסור ליתן שלום לחבירו בבית המרחץ. אולם עדיין קשיא להרמב"ם שהשמיט גם הא דאסור ליתן שלום בבית

סי' ט') אם 'שלוש' נקרא שמו של הקב"ה אפי' באינו מתכוין, עיי"ש באריכות מזה ואכמ"ל.

אולם יש לחלק קצת בב' אופנים: הא', עפ"מ שראיתי שדנו לשי' רבי יהודה האם אסור לומר "כה אמר ה'" או דאינו צריך, וכלשון המשנה. וצד הא' שאינו צריך לומר, דהיינו היות שעומד על יד האורים ותומים ושואל, וכל א' יודע במי מתכוין ובכח מי מברך, וממילא אינו צריך לומר בשם. וכעין שאמרו במורה הלכה בפני רבו, דתלמוד שיודעים שהכל מורה עפ"י דעת רבו, אין בו חשש מורה הלכה בפני רבו ואינו צריך לומר משמו, כמבואר במס' יבמות. ומצד השני יש לומר דאסור לומר "כה אמר ה'", דלשי' רבי יהודה שאלת האורים ותומים אינו נבואה, וממילא לשון של "כה אמר ה'" הוא ענין השייכות לנבואה, וכמ"ש כל הנביאים נתנבאו ב'כה' (מדרש לקח טוב פ' מטות קלז:), וממילא אסור לו לומר "כה אמר ה'".

ועיין ברמב"ם (הל' ביה"ב פ"ד ה"א), ואף אורים ותומים שהיו בבית שני היו משיבין ברוח הקדש. ולא היו נשאלין בהן כו'. ובהשגת הראב"ד ז"ל שם, והלוא אורים ותומים ורוח הקודש שני דברים הם מן החמשה שחסרו בבית שני, ולדבריו אינו אלא אחד כו'. ולי זה לשי' הראב"ד דאינו רוח הקודש מוכן למה אין לומר "כה אמר ה'", משום דאינו כנבואה. אבל לשי' הרמב"ם דבאמת הוה כנבואה ורוח הקודש, ואפ"ה פסק כרבי יהודה דאין צריך לומר "כה אמר ה'", וא"כ לפ"ז אינו חייב לומר "כה אמר ה'". וא"כ מוכרח שלמד כפי' הא' בריב"ן, דמה התקינו לברך בה', היינו שמותר לברך בה', וממילא מוכן למה לא הביאו להלכה. ואולי כמ"ש דהיות שעומד על יד האורים ותומים, מוכח ממילא שהוא מכח השי"ת.

הי' צריך לענות לו "כה אמר ה'" או לא. ת"ר, כיצד שואלין, השואל [מלך או אב ב"ד] פניו כלפי נשאל [כלפי כהן], והנשאל פניו כלפי שכניה [כלפי אורים ותומים ושם המפורש בתוך החושן]. השואל אומר "ארדוף אחרי הגדוד הזה?" והנשאל אומר "כה אמר ה'" עלה והצלח". רבי יהודה אומר, אינו צריך לומר "כה אמר ה'", עיי"ש. והאריכו בזה בטעם מחלוקת רבי יהודה ורבנן אם הכהן בעת עמדו באורים ותומים הו"ל כנבואה, וממילא אומר "כה אמר ה'", אבל לרבי יהודה אינו כנבואה.

והנה הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"י ה"א) פסק כרבי יהודה דאין צריך לומר "כה אמר ה'". אמנם ברבינו חננאל לא הביא בכלל שי' רבי יהודה. וא"כ להרמב"ם אינו חייב לומר "כה אמר ה'" כשנותן רשות ומברך למלך ואב"ד לצאת במלחמה, ואומר "עלה והצלח". ולפ"ז יש לומר דהכ"נ במברך חבירו אין חיוב לברך בשם, שהרי ק"ו מנוטל רשות מהאורים שאצ"ל. וממילא לא הביא בספרו חיוב לברך בשם, וכנ"ל כפי' הראשון של הריב"ן, דמה שאמרו התקינו לברך בשם הפי' דמותר לברך בשם. אבל רבינו חננאל שלא הביא כלל שי' רבי יהודה אלא כרבנן הכ"נ יש לומר דצריך לברך חבירו בשם, חיובא איכא.

אולם עדיין קשיא להרמב"ם שהשמיט גם הא דאסור ליתן שלום בבית המרחץ (עיין כ"מ פ"ג מהל' ק"ש ה"ה ובלח"מ שם). וכבר האריכו בזה האחרונים די"ל עפ"י דברי התוס' שם ד'שלום' ויכול להיות הפי' שהקב"ה עושה שלום ואינו שם העצם. ועיין באחרונים שכתבו שכן היא דעת הרמב"ם, הגם שלעיל הבאנו דברי הרמב"ם בפהמ"ש דמשמע דלשי' הוא תקנה. ועיין בשו"ת משנה"ה (ח"ג

מבוטשאטש זצ"ל. והעיון תפלה הביא על זה ראייה מתוס' (זבחים ב:) דהרי התפלה במקום קרבן, ובקרבן הרי אם אמר בתחילת העבודה שעושה לשם אותה עבודה, א"צ לומר בכל פעם, ע"כ. ועיין בסדור סדר העבודה כוונת השם (ירושלים תשל"ד, הקדמה סי' ד) משם הרב מבארניב זצ"ל דלאשר לכיין בכל שם הוא דבר קשה מאד נכוונתו שם על כוונת השילוב הוי"ה אדנ"י. לכן מובא בספה"ק כי העיקר לדקדק ולכין בברכה ראשונה בשם הוי"ה הראשון משולב באדנות. ויחשוב שעל מחשבה זו ילכו כל מוצאי פיו כל שמות הקדושים שיאמר אותו יום.

וזה הכוונה שאמר (ריש מס' תענית) אילן אילן. 'אילן' גימ' ב' שמות הויה ואדנות יחדיו, 'במה אברכך', ר"ל כיצד אברכך כל היום בכל השמות שאברכך. אלא שיכין בשם הראשון, ועל כוונה זו יהיו כל האזכרות של כל היום. יהי רצון שיהיו צאצאין, כלומר צ"א צ"א [הוי"ה אדנות צ"א בגי'] כמותך, ודפח"ח ע"כ. ועי' בס' תנאים טובים (להג"ר שרי' דבלצקי שליט"א, דף ט"ו) אריכות מזה. ועד"ז יש לומר בזה הגם שאינו מזכיר בכל פעם כשמברך חבירו את ה', מ"מ כוונתו על דעת הראשונה.

והיוצא מזה דלשי' המדרש (הובא בשל"ה וכן בספר חסידים וכן הוא שי' הריב"ן לשי' א') דיש חיוב לברך את חבירו בשם [ולפי זה משמע בשם ה' ממש]. לשי' הב' בריב"ן, וממה שמשמטו הרי"ף והרמב"ם והשו"ע משמע דהוה רק היתר וחיובא ליכא. ולשי' השטמ"ק בשם תוה"מ דמעיקרא דדינא באמת חייבים כמברכין בכל הלב, מ"מ לפי דברי השל"ה תליא ממש הברכה בהזכרה שם ה', וכן מהספר חסידים והרשב"ם.

ויש להוסיף כאן הגמ' (תענית כג:) חנן הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל הוה. כי מצטריך עלמא למיטרא, הוה משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה, ונקטי ליה בשיפולי גלימיה ואמרו ליה: אבא, אבא, הב לן מיטרא. – אמר לפני הקב"ה: רבש"ע, עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא לאבא דלא יהיב מיטרא. ע"ש.

ג"כ להוסיף דברי רביה"ק הנועם אלימלך זי"ע (הוספות ליקוטי שושנה): או יאמר "בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא" (תהלים מ:). דהצדיק הוא מרגיל את לשונו ודיבורו לדבר תמיד דברים טובים, שהוא אומר לכל אדם שצריך לאיזה הצטרכות מזון או בני או בריאות הגוף, הוא מבשר אותו שיהיו לו כך כמו שרוצה*. ואח"כ בינו לבין עצמו הוא מתפלל להבורא ברוך הוא על הדבר שיקום כן. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום 'בשרתי צדק בקהל רב', אמת שאני מבשר טוב לעמך ישראל ואעפ"כ אני מתפלל עליהם גם כן. ו'הנה שפתי לא אכלא', שאני מתפלל לפניך שכדברי כן יקום*, ה' אתה ידעת" האמת, שכך כוונתי בדיבורי שאח"כ אתפלל לפניך*.

ומעניין לענין יש להביא כעין זה מה שראיתי באמרי פנחס השלם להגה"ק ר' פנחס מקוריין זצוק"ל (אות צ"א) וז"ל: איתא בספרים במה שכתוב בשו"ע לכוון באמירת השם הוי' אדון הכל והיה הוה ויהיה, שקשה לכיין בכל פעם שיזכיר השם, על כן די פעם אחד כמו סופר שיכין בשם הראשון ומקדשו, ואח"כ כל השמות קאי על שם האחד. כך באמירה ג"כ, ע"כ (עיין יו"ד סי' רע"ד ט"ז ובאה"ט סק"א).

ובקונטרס עיון תפלה מהג"מ שמריה מהרימלאב ז"ל איתא, שגם זה שמע מהגאון

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

שבועות י' ע"א

בברכת מעין שלש כדרך שמזכיר בברכת המזון, ובברהמ"ז כתב הרמב"ם (פ"ב ה"ה) ראש חודש וחול המועד בכלל שבת ויו"ט, ע"ש בכסף משנה. ולכן הסכים בתוספות רבינו יהודה, דלהרמב"ם גם ראש חודש וחול המועד בכלל.

ומוסיף רבינו דה"י נראה לומר דדעת הרמב"ם דבכולהו מזכיר [מעין המאורע] ואפילו חנוכה ופורים, וכלל בשבתות וימים טובים בכלל, ולכן כתב 'כדרך שמזכיר בברכת המזון', כלומר - שבת ויום טוב וראש חודש חול המועד וחנוכה ופורים. והטעם, דבירושלמי דמיניה פסק כן הרמב"ם, אינו מבואר שבת ויום טוב כלל, אלא אמרו סתם: מה להזכיר בה [במעין ג'] מעין המאורע, א"ר אבא בר זימנא, ר' זעירא היה מזכיר בה מעין המאורע, אמר רבי ירמיה, הואיל וחש לה זעירא, צריכין אנו מיחש, ע"כ.

והנה לא זכר שבת או יום טוב אלא סתם 'מעין המאורע', ומנא לן להוציא חנוכה ופורים, דהתם נמי מעין המאורע הוא. על כן ס"ל להרמב"ם, כיון דבירושלמי לא חילק, אין לחלק ביניהם. ולזה דייק הרמב"ם וכתב 'כדרך שמזכיר בברכת המזון', וכיון דבברהמ"ז מזכיר גם בחנוכה ופורים, הכי נמי לענין ברכת מעין שלש דמזכיר מעין המאורע, ובכולהו מזכיר.

איברא, ראש חודש נמי איקרי מועד, כדאמר אב"י, דאמר אב"י: תמוז דההיא שתא מלויי מליהו, דכתיב: "קרא עלי מועד לשבור בחורי" (איכה א:טו), ועי' פירש"י.

הנה נשאל לרבינו מהג"ר אפרים גרינבלאט זצ"ל בעל רבבות אפרים, למה השמיט הרמב"ם (הל' ברכות פ"ג ה"ג) בברכת מעין שלש הזכרת ר"ח שכתב ובשבתות וימים טובים אמור בברכת מעין שלש מעין קדושת היום.

והשיב רבינו (שו"ת משנה הלכות ח"ח סי' ק"ל), ראיתי בתוספות רבינו יהודה החסיד (ברכות מז). וז"ל, וברכה אחת מעין שלש דאמר הכא, כתב בספר הרמב"ם שיש להזכיר מעין המאורע בשבת ובימים טובים ובחזה"מ ובראש חודש - ימים שיש בהם מוספים, ולא ידענא מנא ליה. אבל בירושלמי דפרקין (פ"ו ה"א) איתא וכו', וצ"ע פירושו, וגם העולם לא נהגו להזכיר, ע"ש.

הנה כנראה דגרס ברמב"ם 'שבת יו"ט חוה"מ ור"ח', וגם הוסיף טעם שהם ימים שיש בהם מוספים. והוא פלא, דברמב"ם שלפנינו לא נמצא כתוב חוה"מ ור"ח. ואולי דייק מלשון הרמב"ם (שם) שסיים וז"ל, ובשבתות וימים טובים אמור ברכה זו בכללה מעין קדושת היום, כדרך שמזכיר בברכת המזון, ע"כ. הנה שתלה אמירתו

במי שהתפלל מוסף של ר"ח וטעה בחתימת ברכה אמצעית וסיים 'מקדש ישראל והזמנים' במקום לסיים 'מקדש ישראל וראשי חדשים', אם יצא ידי חובתו. וכתב שלכאורה נראה לומר שכיון דמבואר בסוגיין ובעוד מקומות שר"ח נקרא 'מועד', א"כ בדיעבד יהי' בכלל ברכת המועדים, ויצא ידי חובתו במה שסיים 'מקדש ישראל והזמנים'. אך למעשה מסיים התשובה דלא יצא משום דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים, עיי"ש.

אמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ק"ו) כתב דיתכן ד'הזמנים' כולל נמי ר"ח, ולפי מש"כ המוג"א (סי' תפ"ז) דאם הי' צריך לסיים 'מקדש השבת וישראל והזמנים', ולא אמר רק 'מקדש השבת' דיצא, דכיון שהזכיר כבר יו"ט באמצע התפלה, וגם יו"ט נקרא שבת. [וכיו"ב כ' הא"ר (סי' תכ"ה) לענין שבת ור"ח כשהזכיר רק שבת בחתימת הברכה ושכח ר"ח דיצא, כיון שהזכיר ר"ח בתוך הברכה]. א"כ הה"ד כשאמר 'מקדש ישראל והזמנים' במקום לסיים 'מקדש ישראל וראשי חדשים' דיצא. איברא קצת אחרונים חולקים כיון דסוף סוף קלקל בחתימה ממטבע התפלה. מ"מ להלכה מספיקא דדינא וברכה לא מחייבים לחזור, עיי"ש.

א.ה. ובדין מי שהבדיל במוצ"ש חוה"מ, ובמקום לסיים 'בין קודש לחול' אמר 'בין קודש לקודש', כתב בשו"ת שבט הלוי (שם סי' פ' אות ב') דיתכן דיצא ולא נקרא משנה ממטבע שטבעו חכמים, דחוה"מ נקרא 'מקראי קודש' כמבואר בגמ' ופוסקים].

ומה שכתב 'בשבתות וימים טובים', סבירא ליה דכל הני בכלל ימים טובים הם, דראש חדש איקרי מועד (כמבואר בסוגיין), וחול המועד 'מקרא קודש' כתיב ביה (חגיגה יח.). וחנוכה, אמרו ז"ל (שבת כא:) לשנה אחרת קבעום ימים טובים בהלל והודאה. ובפורים, כתיב 'שמחה ומשתה ויום טוב' (אסתר ט:יט).

הנה בספר יפה ללב לר' חיים פלאגי (ה"ב סי' תרפ"ב סע' א') כתב שאם אכל בחנוכה דבר שצריך לומר ברכה מעין שלש, צריך לומר בה "ועל הנסים והנפלאות שעשית לנו בימים ההם, כי אתה ה' הטוב וכו'". ותמה הג"ר ישראל וועלץ זצ"ל בעל דברי ישראל, על היפה ללב, דהא מבואר בפמ"ג בשם האלי" רבה שהביא בשם מהר"ם מרוטנבורג (סי' ע') דברכה מעין שלש בחנוכה ופורים אין מזכירין בה של חנוכה ופורים, דלא נתקן אלא בברכת הודאה 'ונודה לך' [שבברכת מעין ג'] לאו הודאה הוא.

ורבינו הוסיף לתמוה על הפמ"ג שהביא דין זה [שאין מזכירין חנוכה ופורים בברכת מעין ג'] בשם הא"ר, וכאילו הא"ר ז"ל המציא לן דין חדש מה שלא מפורש, והא מבואר להדיא בשו"ע (או"ח סי' ר"ח סע' י"ב) דמזכירין מעין המאורע בברכת מעין ג' בשבת ויו"ט ור"ח, אבל לא בחנוכה ופורים. אמנם לפ"מ שכתבתי דשיטת הרמב"ם דמזכירין מעין המאורע גם בחנוכה ופורים כמו בברהמ"ז, אפשר ליישב קצת היפה ללב. ועיין שו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' פ').

והנה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' י"ט) דן

הילולא דצדיקיא

הרה"ק רבי איתמר וואהלגילערנטער מקאנסקוואלי זי"ע

י"ז אייר תקצ"א

בעל משמרת איתמר

רבינו איתמר נולד לערך בשנת תקמ"א בעיר קאנסקוואלי (Końskowola, Poland) אשר בגלילות לובלין (Lublin, Poland) [מרחק של 25 מייל], לאביו רבי ישראל זצ"ל, ולאמו מרת פריידא ע"ה.

אודות שם המשפחה וואהלגילערנטער מקובל הסיפור, כידוע בשנים אלו החליטו הרשויות להוסיף לכל אחד שם משפחה. דרכם היה שהיו הולכים לכל משפחה ומשפחה, ושאלו לרצונם איזה שם לקבוע. כשהגיעו לרבינו ורצו לשאלו, אחז אז רבינו באמצע לימודו בדביקות, וכמובן לא שעה אליהם, ומכיון שראו שלא שת ליבו אליהם קבעו שם משפחתו "וואהיל-געלערנטער", מלשון "לומד טוב".

בצל רבותיו הקדושים זי"ע

רבינו הסתופף בצל הרבה מצדיקי הדור ההוא, הלא המה: הרה"ק רבי יעקב יצחק מלובלין זי"ע, הרה"ק המגיד מקאז'ניץ (Kozienice, Poland), והיהודי מפרשיסחא (Przysucha, Poland), וכלשון שער ספה"ק משמרת איתמר: "אשר יצק מים על ידי הני תרי צנתרי דדהבא, ה"ה אדמו"ר האי סבא קדישא הרב הצדיק וכו', כקש"ת מו"ה ישראל מ"מ מקאז'ניץ זצללה"ה, וכבוד אדמו"ר הרב הצדיק וכו' כקש"ת מו"ה יעקב יצחק הלוי הורוויץ מלובלין זצללה"ה. והמעניין בהחיבור הלז יראה בו דברים נפלאים. וגם ימצא בו אמרות טהורות ששמע מפי שני המאורות הגדולים הנ"ל. והחוט המשולש כבוד אדמו"ר הרב הצדיק וכו' כקש"ת מו"ה יעקב יצחק (הנקרא) יהודי מפרשיסחא זצללה"ה, זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן".

על אודות התכלית לנסוע אל צדיקים, מביא רבינו בשם רבו הקדוש מלובלין: "שעיקר נסיעה לצדיקים הוא לזה, לזכות לידע ולהכיר בין מצוות לעבירות, ולהבדיל ביניהם". כך השיב לי על התנצלותי לפניו בדרך דיבורי, וצוה עלי לספר לפניו בפרטות כמה ענינים, והשיב לי כנ"ל ודפח"ח. ורחמים וחסדים גדולים צריכים לזה.

(משמרת איתמר פ' בשלח ד"ה א"י ע"ד מאי דכתיב והצנע)

יסוד הטהרה הוא התחברות הצדיק עם הכלל, וכך הם דברי קדשו על הפסוק (שמות לה:א) "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", היינו 'עדת' הוא צירוף 'דעת', והוא על דרך מה שאמרו חז"ל (שבת לא). שדעת זו טהרות. וכן הוא ההתחברות עם כלל ישראל הוא מטהר. וכמו ששמעתי מהאיש היהודי נ"ע היהודי ה' מפרשיסחא זי"ע, ש'ויקהל' בגימטריא 'מקוה', וכן פירושם בלשון אשכנז חד הוא, כלומר ויקהל ומקוה פירושם בשפה המדוברת זהה. ו'כל' רומז שאי אפשר להצדיק להעלות כי אם לזה שהוא מתכלל ומתחבר וחומד אליו וכו', וע"י הקהילה

והתחברות, "ויאמר אליהם אלה הדברים וגו'", וגם ע"י הקהילה והתכללות יוכל להמתיק את הדינים מעליהם.

קירבה יתירה היה לו אצל המגיד מקוזניץ זי"ע, שמסר לו רזי תורה בחיבה יתירה. ומביא בספרו: "על דרך מה ששמעתי מפה קדוש אדמו"ר הרבי מלובלין, כשהשפע נמשך על אדם מלמעלה, ממקום קדושה נמשך ג"כ אור גדול של קדושה עליו. וכמו שאמר לי הרב המגיד בזה הלשון: "כשיעזור לך הקב"ה ויפתח לך שערי שפע פרנסה ועושר, ממילא יפתח לך שערי עבודה וקדושה ותפלה". וסיפר לי שכן השיב לו בזו הלשון הרב החסיד מוהר"ד [כפי הנראה הרבי ר' בער ממעזריטש (Mezhyrich, Ukraine) נ"ע].

פעם כשהיה רבינו אצל המגיד מקאזניץ על שמחת נישואין שהיה אצל המגיד. רבינו ניגן אז בכינור (violin), ונפסק לו נימא מהכינור. כאשר רצה לקשור הנימא, קרא לו המגיד הקדוש, ואמר לו: "בוא ואלמזך סוד קשר של התפילין". (ספרן של צדיקים)

כמו כן נסע רבינו לעוד מצדיקי דורו זי"ע, כמו שמצינו בספרו (פ' בשלח ד"ה ויש לומר עוד וייראו העם): "ועל דרך מה שאמר לי הרב המנוח מוה"ר משה לייב [מסאסוב] (Sasiv, Ukraine) על זה הכתוב וכו'.

בצל הרבי מלובלין זי"ע

רבינו מספר בספרו על גודל ענותנותו של רבו הקדוש מלובלין, וז"ל: "וכן שמעתי מפה קדוש אדמו"ר, ברוב ענותנותו היתירה ובשברון לב בזה הלשון על עצמו: "אוי לדור שאני הוא המנהיג". (פ' תשא ד"ה א"י כי תשא)

כידוע הרבי מלובלין עורר הרבה על ענין השמחה, וכה מביא רבינו משמו על הפסוק (בראשית לז:כה) "והנה ארחות ישמעלים באה מגלעד": דרומז דאורחת ישמעאלים באה ע"י שהשמחה הוסרה ממנו. וזהו [גלעד] - ג"ל [מלשון גיל] ע"ד [מלשון הסרה]. 'וגמליהם' לשון הגמול, דהיינו אלו שמושללים מהעצבות, 'נושאים נכאת וגו'', דהיינו שזוכים לכל טוב".

(משמרת איתמר פ' וישב ד"ה ואומר הכתוב)

הרבי מלובלין העריץ מאד את רבינו, וכה מסופר: פעם אחת קרא הרבי מלובלין לתלמידיו הקדושים, ואמר להם: "אגלה לכם סוד במה להפיל שונאים". אך תיכף התחרט, ואמר: "לא, לכולכם לא אגלה, רק לרבי איתמר". ואמר לו: "קום איתמר לך אגלה, כי אתה איש טוב וחסד, לך אוכל לגלות. אבל מהם אירא אם אגלה להם". וגילה לו לבדו.

בעת המחלוקת והמלשינות, נסע היהודי הקדוש זי"ע לקאנסקיוואלי, וביקש מרבינו שיגלה לו מהסוד הזה. אך רבינו סירב, באמרו: "הלוא אתם שמעתם בעצמכם מה שאמר הרבי קודם שגילה לי לבד". אבל היהודי הקדוש אמר לו: "אני גוזר עליך בגזירת רבי וכיבוד רב". רבינו היה נבון בדעתו, לא ידע מה לעשות. אך התיישב תיכף בדעתו, ואמר: "להגיד לכם בפירוש לא אגיד, אך בגמרא גיטין נמצא סוד זה". אז תיכף באותו מעמד לקח היהודי הקדוש מסכת גיטין, ודפדף כך מעומד רגל אחת על הארץ ורגל שני על ספסל, מדף ב', ובכל דף אמר: "כאן לא נמצא, כאן לא נמצא". עד דף ז', שם איתא, שלח ליה מר עוקבא וכו', שלח ליה קא מצערי לי

טובא וכו', שלח ליה דום וכו'. אז אמר: "כאן נמצא הסוד הזה, וכאן הוא נגלה לי".
(אהל הרבי אור הנפלאות אות י"א)

עוד מסופר ששלח הרבי מלובלין את זוגתו בזיוו"ש, הרבנית ביילא ע"ה לקאזניץ לפעול אצל הרה"ק המגיד להיפקד בזש"ק. לאחר שבירכה המגיד צוה עליה שבנוסעה לביתה ללובלין, תסיר לקאנסקוואלי להתאכסן בבית רבינו, ומשם תחזור לביתה, ואכן נושעה ונולד לה בן זכר. (אוהל הרבי אור הנפלאות, אות ג' עיי"ש)

פעם ראה רבינו בחלומו, והנה הוא עולה לקרוא בתורה. ויהי בקומו משינתו נבהל מאד, כי אין בזה משום סימן טוב (עי' שו"ע או"ח סי' רפ"ח סע' ה'). לכן פנה אל רבו הרה"ק הרבי מלובלין, וסיפר לו את אשר אירע. השיב לו הרבי, שיש לו קבלה מהרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (עיין נועם אלימלך פ' מקץ ד"ה א"י ויהי) שחלום זה אין בו סימן רע כי אם למי שהוא רחוק מן התורה. אבל העוסק בתורה, מסתברא שקראו אותו לעלות ולברך בתורה, מפני שהוא קרוב לתורה. אולם רבינו הוסיף ושאל אם עליו להיטיב את החלום, כי כך אמרו (ברכות נה). הרואה חלום ונפשו עגומה, ילך ויטיבנו בפני שלשה. השיב לו הרבי שאינו צריך, ולכן דייקו חז"ל ואמרו מי שנפשו עגומה עליו הוא צריך להיטיב החלום. אולם הבוטח בה' שעל מי מנוחות ינהלהו, לא יארע לו שום מכשול. (משמרת איתמר פ' וישב ד"ה וימצאו איש)

כנראה שרבינו זכה לגלח את הרבי מלובלין לפני הנישואין שלו בזיווג שני, והרבי מסר לו הכוונות לכיון בעת הגילוח. וכך כתב רבינו (פ' ויצא ד"ה ויל"ע): "ואומר 'וגלחה את ראשה' (דברים כא:ב), על דרך הידוע שהשערות רומזים למותרות, וע"י הנ"ל יגולח המותרות ויתגלה שמים. וכמו שאמר לי אדמו"ר הרבי מלובלין זי"ע קודם חופתו, לכון הכוונה הזאת".
(עי' קובץ אור הצפון ניסן תשע"ג עמ' כ"ה הע' ה')

מדרגותיו וקדושתו

בהקדמה לספרו כתב בנו הרה"צ רבי חיים משה יצחק זי"ע: "ואביו הרבני מו"ה ישראל ז"ל הניח לו הון עתק, והוא ביזה כל משכיות תבל, ובזבז כל הונו ורכושו על התורה ועל העבודה, והיה יושב סגור ומסוגר כמה שנים, ואף שהיה אח"כ בדחוקות גדול, לא מש מתוך אהלו של תורה".

עוד מסופר: הוא היה בנעוריו גביר וסוחר גדול, ופיזר הונו על צדקות וחסידות. וכאשר נתדלדל לא פסק מליתן בכל שבוע לעניים על שבת קודש כמקדם, ומכר את כל אשר לו, ונתן להם דמי השבוע".

רבנו התפרסם בדורו כצדיק נשגב וקדוש עליון, וכן היה רבינו גדול מאד ומופלג במידת הענוה ושפלות, אשר ספרו הק' מלא וגדוש בתורות והדרכות במידת הענוה. וכמעט בכל שטיקל מדבר רבינו ממדה נכונה הזו. וכתב רבינו 'כי עיקר הכל הוא הכנעה וענוה', ו'עיקר ויסוד ושורש העבודת הקודש הוא הענוה', ומפליג רבינו מאד כמה מדרגות ומעלות ברו"ג זוכים בזכות מידת הענוה והכנעה. גם מרבה לדבר על גודל החיוב לשמור את לשונו, ולדבר רק מה שהוא רצונו של יתברך שמו לדבר.

וכה העיד עליו הרה"ק רבי יהודה ליב אייגר זי"ע מלובלין בהסכמתו: "והנה הרב הצדיק המחבר

ז"ע היה מפורסם לקדוש וטהור וגדול בישראל בדורות שלפנינו עוד בימי רבי הקדוש מלובלין ובימי הרב הקדוש המגיד מקאזיניץ זצלה"ה זיעועכ"י".

רבינו היה יודע נגן על כלי זמר, ובכל לילה ערך חצות עם התלמידים שלו וכלי זמר בידם. ואמר הקב"ה להפמליא של מעלה: "בואו תרדו לשמוע חצות לילה, המנגן לפני ר' איתמר'ל מקאנסקיוואלע".

על קדושת העינים הוא כתב (פ' נח ד"ה או נח): "ונח מצא חן", והיינו שלא עשה כמעשה דורו, וכמ"ש על הכתוב 'בדורותיו', וממילא שמר את עיניו שלא להשחית דרכו ח"ו, ועי"ז נעשה מרכבה לעיני ה', שלא השתמש בעיניו כי אם לעבודת ה', ועי"ז מצא חן".

על כס ההנהגה

רבים שיחרו לפתחו, והיה נחשב לאחד מגדולי הגאונים והצדיקים בדורו. בהקדמה לספרו כתב בנו: "למד עם תלמידים שיעורין דאורייתא בעיין רב, וחידש ענינים נפלאים בגפ"ת ותוספתא וירושלמי ופרקי אבות ואבות דרבי נתן. והיו מתאספים חסידים ואנשי מעשה, ועלימו תטוף מלתו של כבוד אבי הרב זצלה"ה. והיה מחדש חידושין ורזין דאורייתא בכל שבת ויום טוב. ודרכו בקודש היה לומר בכל לילי שבתות על שיר השירים כסדר, וביום שבת קודש היה דורש על ההפטרה, ובסעודה שלישית על סדר הפרשה, ובכל יו"ט דרש בענינא דיומא. וכל מגמתו היה תמיד להכניס אהבת השי"ת בלב אחינו בני ישראל, ולהמשיך שפע ברכות בבני חיי מזוני על כללות ישראל".

עוד בחיי רבו הרבי מלובלין התנהג ברבנות, וחרה הדבר מאוד להגביר ר' שלמה מקאנסקיוואלע על שנוטל עטרה לעצמו בפני רבו, ולכן לא נכנס. ר' שלמה היה סוחר גדול של צמר, והוצרך לנסוע עם הרבה סחורה לעיר מעמיל (Klaipėda, Lithuania) אשר מוחץ למדינה. תמיד כשהיה לו נסיעה רחוקה, נסע מתחילה לרבו ללובלין, לקחת ממנו רשות וברכת הפרידה, וכן עשה גם עתה נסע ללובלין, וקיבל ממנו ברכת פרידה, ושיהיה לו דרך צלחה.

אחר כך נסע לביתו, וטען הרבה עגלות עם צמר, והוא נסע במרכבה כבודה כיאות לגביר כמוהו. דרך נסיעתו היתה לפני פתח בית רבינו, וכאשר נסעו לפני בית רבינו, הצליף (whipped) הבעל עגלה עם השוט אשר בידו כדרך בעלי עגלות. שמע רבינו את הרעש, ושאל את המשמש: "מה הקול הזה?" ויען המשמש: "הנה הגביר שלנו נוסע היום למעמיל, ועשה הבעל עגלה הקנאק עם הבייטש אשר בידו". אמר רבינו: "נראה לי שיבוא חזרה רק עם הבייטש, כי יפסיד סחורתו".

ויהי כשמוע המשמש דברים אלו יוצאים מפי רבינו, התעוררה בלבו רחמנות גדולה על הגביר. והוא רץ אחרי הגביר וצעק בקול גדול: "עמדו עמדו", עד שנשמע הקול לגביר, וראה איש רץ אחריו, ועצר המרכבה והמתין עד בואו. כאשר בא המשמש לפניו, שאלו הגביר: "למה רצת אחרי?" השיב המשמש: "דעו, כי כך וכך שמעתי מפי רבי, ויש לי רחמנות עליכם. והנה עצתי שתשובו לביתכם". אך דברים אלה היו כצחוק בעיני הגביר, ואמר: "הנה הייתי בלובלין אצל רבינו הקדוש, ופטרני לשלום, ולא אמר לי דבר, והוא אומר כזאת? וכי הוא רואה יותר מרבינו הקדוש מלובלין?" אמר לו המשמש: "הנה גם הרבי שלי אינו מדבר חס ושלום דברים בטלים".

נכנס קצת מוֹרֵךְ בלב הגביר, והתיישב ליסע עוד הפעם ללובלין, ולהציע הדבר לפני רבו הקדוש. כאשר בא אל רבו הקדוש מלובלין, שאלו הרבי: "למה באת עוד הפעם?" וסיפר לו כל המאורע. הרכין הרבי מלובלין ראשו אל השלחן זמן מה, והרים ראשו, ואמר: "מה נעשה שתלמידינו רואים יפה ממני. לכן עצתי שתסע לביתך, ותכנס אל רבי איתמר, וכאשר יאמר לך כן תעשה".

נסע הגביר לביתו, ואף שהיה קשה עליו להכנס אל רבינו, כי לא היה רגיל שם, בכל זאת ההכרח לא יגונה, ונכנס אל רבינו. כאשר ראה רבינו את הגביר בביתו, התפלא ושאלו: "מה לידידי בבית?" וסיפר לו דברי רבו הקדוש מלובלין, שהוא פקד עליו להיכנס וליטול עצה מה לעשות. שאלו רבינו: "האם תציית כל מה שאומר לך?" השיב ר' שלמה: "ודאי אציית". אמר לו רבינו: "אם כן איפוא זאת עשו, תסע למעמיל עם הסחורה. כאשר תבוא שמה, תשכור תיכף בית אוצר מחסן על הסחורה, ואתה קח לך אכסניא טובה ותאכל ותשתה ככל אשר תשאלך נפשך, ותהיה שם שלשה חדשים. ובכל יום ויום יבואו אליך סרסורים לבקש שתמכור סחורתך. אמנם לא תשמע להם, ובסוף ג' חדשים יבואו אליך לאמור: 'הנה עתה העת למכור סחורתך, כי יהיה לך ריוח גדול'. אז תמכור תיכף סחורתך, וחיש מהר תסע משם, ואל תתמהמה. ובאם כך תעשה אז תשכיל ותצלח", ופטרו לשלום.

ר' שלמה נסע למעמיל, ובדרך פגע בשיירות סוחרים הנוסעים חזרה, ומתאבלים על ההפסד הרב שהיה להם, והזהירו אותו שישוב אחר לביתו, ואל יאבד ממונו בידים. אמנם הוא לא השגיח עליהם ונסע הלאה. והי כאשר בא לשם, שכר תיכף בית אוצר, וישם שם את הסחורה אשר לו, והוא הלך לאכסניא נכבדה, ויאכל וישת וייטב לבו.

בכל יום באו אליו סרסורים שימכור סחורתו, אולם הוא לא שמע אליהם. בסוף ג' חדשים, יצא קול מלחמה במדינה, ועלה השער של צמר הרבה. הגיע אליו סרסור, ואמר לו: "הנה עתה תוכלו למכור סחורתכם בריוח גדול, כי המקח הוא כך וכך". והוא מכר תיכף סחורתו, וחיש מהר נסע מהעיר שמח וטוב לב.

כאשר אך נסע מהעיר, נודע שנעשה שלום בין המלכים, ושוב ירד השער של הצמר, והוא בא לביתו ברכוש גדול, בזכות ברכת רבינו.

ספרו

רבינו השאיר אחריו ברכה את ספרו הקדוש 'משמרת איתמר', וכה כתב עליו הרה"ק רבי יהודה לייב אייגר זי"ע מלובלין: "ומה גם אשר רוב דבריו כמעט מיוסדים ובנויים על פי הדברים ששמעו מפי שני המאורות הגדולים האלה (הרבי הקדוש מלובלין והרב הקדוש המגיד מקאזניץ זצלה"ה), אשר מפייהם אנו חיים, ואור תורתם וקדושתם זורחת עלינו ע"י תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם עד היום הזה".

על השתלשלות הדפסת הספר כתב בנו: "אולם בעבור שלא היו כתובים כסדר, ומעורבים היו חידושי תורה עם שאר חידושים, כי כפי שחידש כך היה כותב תיכף. ולבעבור זאת משכתי ידי זמן כביר מלהעתיקם מפני גודל הטורח, ומפני טרדת הפרנסה, לחקור ולדרוש על המחיה ועל הכלכלה. אך ברבות ימים ושנים, בראותי כמה הרפתקאות דעדו עלי, אמרתי בלבי, אולי זאת

היא תגמולי, שלא מלאתי רצון אבי הצדיק זצלה"ה. ואזרתי כגבור חלצי ולא נחתי ולא שקטתי בקיץ ובחורף ביום ובלילה, ותדד שינתי מעיני, ויגעתי בזה משך שנתים ימים להעתיק בראשונה חידושי על התורה, ותל"ת אשר עלה בידי יפה ומתוקן היטב". ואכן בפועל נדפס הספר הק' משמרת איתמר בשנת תר"ל (1870 למס'), שהם ל"ט שנים לאחר פטירת רבינו זי"ע.

ויש לציין עניין נפלא הקשור בחשיבות הדפסת ספר הקדוש הזה, והוא מה שכתב הגאון הגדול בעל שו"ת שואל ומשיב, רבי יוסף שאול נאטינזאהן מלבו (Lemberg, Ukraine), בהסכמתו לספה"ק הדין, אשר נכתב בחול המועד פסח שנת תרכ"ט (1869 למס') לפ"ק, וזה לשונו: "והנה אם אמנם שלא הורגלתי אף לצוות לכתוב בימים האלו, שכן ישנו חוה"מ, בכל זאת יען כי ביקש שבדעתו להדפיסו תיקף אחר יו"ט, אמרתי שהיו מצוה לא משהינן, והצדיק כאיתמ"ר יפרח, ויהיו דבריו הקדושים נפוצים על פני תבל, מהא דאיתמ"ר בי מדרשא שלו וגו' וישמח צדיק הגאון הקדוש זצלה"ה בגן עדן בדבריו הקדושים אשר יצאו לאור וגו' וצדיקים יראו וישמחו בדבריו הקדושים. ומפני שחוה"מ הוא, קצרתי כדרך שקוצרין בחוה"מ, ע"כ דבריו הק'."

את השם 'משמרת איתמר' נתן בנו, וכתב בהקדמה: "הנה עלה ברעיוני לקרוא שם הספר בשם 'משמרת איתמר', מלשון הכתוב בתוה"ק 'ומשמרתם ביד אתמר'. ועוד טעם לזה, שקוטב ויסוד הספר הוסד לעשות משמרת לברית הלשון וברית המעור, כנראה להמעיין בספר".

פטירתו

בימים ההם פרצה מגיפת החולי-רע (cholera), ורבים חללים הפילה. רבינו מסר נפשו לכפר על בני ישראל כקרבן עולה, ונסתלק לגנזי מרומים בליל שבת קודש, י"ז אייר שנת תקצ"א (1831 למס'), ותעצר המגיפה.

צאצאיו

רבינו השאיר אחריו את בנו הרה"צ רבי חיים משה יצחק זצ"ל, שהוציא לאור את ספרי אביו.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

התורה והברכה להרה"ג רבי ישראל וואהלגילענטער שליט"א, נכד רבינו, שנתן לי בחפץ מרשימותיו. זכות זקנו הקדוש יגן ועל משפחתו להתברך בכל מיילי דמיטיב ברוחניות ובגשמיות.

מגיד משנה לנוער

פרשת אחרי-קדושים

משל לשני רופאים

"וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֱהֲרֹן וַיְמָוּתוּ" (טז:א). זאגט רש"י, א משל צו א קראנקער וואס גייט אריין צום דוקטור. און דער דוקטור זאגט איהם זאלסט נישט עסען קאלט און זאלסט נישט שלאפען ביי א פלאץ וואס איז דא שימעל. אן אנדערער מענטש וואס איז געגאנגען צו א אנדערער דוקטור, האט איהם דער דוקטור געזאגט זאלסט נישט עסען קאלט און זאלסט נישט שלאפען ביי א פלאץ וואס איז דא שימעל, זאלסט נישט שטארבען ווי יענער איז געשטארבען ווייל ער האט נישט אכטונג געגעבען. דער צווייטער האט מער אנגעווארנט ווי דער ערשטער.

הרופאים הם משל להקב"ה ולמשה

נאך די פטירת פון די קינדער פון אהרן האט דער אייבישטער גערעדט מיט אהרן, אזוי ווי עס שטייט (יח:ט) "וַיִּדְבֶּר ה' אֶל אֱהֲרֹן לֵאמֹר יֵן וְשָׂכַר אֶל תְּשֻׁבָּתִי". שטייט אין מדרש (ויק"ר י"ב א') פון דא לערנט מען אז איינער וואס האט געטרינקען וויין טאר נישט אריינגיין אין משכן. אבער דא שטייט "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֱהֲרֹן אַחִיד וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ וְגו' וְלֹא יָמוּת וְגו'" (טז:ב) - דאס האט משה געזאגט און נישט הקב"ה. די צוויי דוקטורים זענען מרמז אויף הקב"ה כביכול, וואס שטייט ביי איהם (שמות טו:כו) "אֲנִי ה' רֹפֵאֲךָ", און דער צווייטער דוקטור איז מרמז אויף משה עבד ה', און ביי צדיקים שטייט (משלי יב:יח) "לְשׁוֹן חֲכָמִים מִרְפָּא". זעהט מען אז משה מער אנגעווארנט ווי הקב"ה.

בתורה לא מצינו סיג וגדר

נאר מען דארף פארשטיין פארוואס האט משה מער אנגעווארנט ווי הקב"ה. קען מען זאגען, עס שטייט אין פסוק (ויקרא יח:ל) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", זאגען חז"ל (מו"ק ה.) עשו משמרת למשמרתי, אז די חכמים זאלען מאכען גדרים און סיגים. אבער אין די תורה טרעפט מען נישט בדרך כלל נישט קיין גדרים און סיגים. אויף אין תורה איז נישטא לכתחילה אדער דיעבד, ווייל די תורה איז געזאגט געווארען אויף א וועג פון לכתחילה.

משה הזהיר יותר לעשות סיג וגדר

פארדעם האט הקב"ה נישט אנגעווארנט אזוי שטארק אזוי ווי דער צווייטער דוקטור, ווייל אין תורה איז נישטא גדרים מיט סיגים. אבער משה רבינו האט שטארק אנגעווארנט, ער זאל נישט שטארבען ווי זיינע קינדער, ווייל די חכמים מאכען גדרים און סיגים.

פֿרשֶׁת קדושים

וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ זֶה כָּלֵל גָּדוֹל בְּתוֹרָה

"וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ" (יט"ח). זאגט רבי עקיבא, דאס איז אַ גרויסער כָּלֵל אין די תורה (תו"כ, מובא ברש"י). נאך שטייט דאָרט אין תורת כהנים, בן עזאי זאגט "זוה ספר תולדות אדם" (בראשית ה:א) איז אַ גרעסערער כָּלֵל פון דעם. און שטייט אין דעת זקנים (בראשית שם) אפילו סרגול הספר, וואס דאס הייסט שורות, דאס אויף האט הקב"ה איבערגעגעבן פאר אדם הראשון.

אפילו בדבר שאינו חושש לכבוד עצמו צריך לחוש לכבוד חברו

קען מען זאגען דאס וואס בן עזאי זאגט "זוה ספר תולדות אדם" גדול יותר, דאס גייט אויף דעם סוף פון דעם פסוק 'בדמות אלקים עשה אותו', ווייל פון רבי עקיבא וואס ער זאגט "וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ" זעהט מען נאר אז דאס וואס דו האסט פיינט זאלסט דו נישט טאהן פאר זיין חבר. אויף דעם איז בן עזאי מוסיף און זאגט, אפילו אזאך וואס ער דארף דאס נישט, ער איז נישט חושש פאר זיין כבוד, אבער פאר דעם כבוד פון זיין חבר דארף ער חושש זיין, ווייל 'בדמות אלקים עשה אותו', און ער דארף חושש זיין אויף דעם כבוד פון אייבישטער. פאדעם איז "זוה ספר תולדות אדם" מער כולל פון "וְאֶהְבֶּתָּ לְרַעַךְ כְּמוֹךָ".

יארצייטען פון צדיקים

הרה"ק רבי איתמר וואהלגילעדנטער מקאנסקאוואלי זי"ע

י"ז אדר תקצ"א

פעל משמרת איתמר

רבי איתמר איז געבוירען אין יאר תקמ"א אין די שטאט קאנסקאוואלי אין פולין, צו זיין טאטע רבי ישראל זצ"ל, און זיין מאמע מרת פריידא ע"ה.

אין די הקדמה פון זיין ספר שרייבט זיין זון הרה"צ רבי חיים משה יצחק זי"ע: זיין טאטע'ס טאטע הרבני מו"ה ישראל ז"ל האט איהם איבערגעלאזט א גרויסע פארמעגען, אבער זיין טאטע האט גרינגעשעצט די תאות עולם הזה, און האט אויסגעגעבען די גאנצע געלט פאר תורה און עבודה, ער איז געזעסען פארשפארט אפאר יאר מיט גרויס דחקות, און ער האט געלערנט. נאך שטייט, אויף נאך וואס ער האט נישט געהאט קיין געלט, האט ער נישט אויפגעהערט צו געבען יעדער וואך געלט לכבוד שבת פאר ארימעלייט אזוינאך פריער, און ער האט פארקויפט וואס ער האט פדי צו געבען.

(אור הנפלאות אות י"א)

נאך אין לעבען פון זיין רבי דער חוזה פון לובלין האט רבי איתמר געפירט אן עדה. אין קאנסקאואלע איז געווען א גביר וואס האט געהייסען ר' שלמה, ער איז געווען א חסיד פון רבי'ן פון לובלין, און איהם האט שטארק געארט, אז רבי איתמר פירט רביסטיווע אין לעבען פון זיין רבי, פארדעם איז ער קיינמאל נישט אריין צו איהם.

דער ר' שלמה איז געווען א גרויסער סוחר, און האט געהאנדעלט מיט וואל, ער איז געפארען מיט אסאך סחורה צו די שטאט מעמיל. אלעמאל פאר ער איז געפארען אויף מסחר איז ער קודם אריין צום רבי'ן פון לובלין, בעטען א ברכה אויף הצלחה. דערנאך איז ער געפארען האנדלען.

איינמאל ווען ער איז אדורך געפארען די שטוב פון רבי איתמר, און דער בעל עגלה האט א שמיים געגעבען מיט די בייטש. רבי איתמר האט געהערט דעם רעש, און האט געפרעגט זיין שמש: "וואס איז דער רעש אינדרויסען?" האט דער שמש געענטפערט: "אונזער גביר פארט היינט קיין מעמיל אויף מסחר, און דער בעל עגלה האט געקנאקט מיט זיין בייטש". האט רבי איתמר געזאגט: "זעהט מיר אויס אז ר' שלמה וועט צוריק קומען נאר מיט די בייטש, ער גייט דערלייגען זיין סחורה".

ווען דער שמש האט דאס געהערט, האט ער שטארק רחמנות באקומען אויף ר' שלמה. ער איז איהם שגעל נאך געלאפען, און געשריגען הויך: "בלייבטש שטיין". ר' שלמה האט דאס געהערט, און ער האט געזעהן דעם מענטש וואס לויפט זיין נאך, האט ער אפגעשטעלט דעם וואגען. דער גביר האט געפרעגט פאר דעם שמש: "פארוואס ביסט דו נאכגעלאפען נאך מיר?" האט דער שמש געענטפערט: "דו זאלסט וויסען איך האב געהערט פון רבי'ן, אז דו גייסט דערלייגען די סחורה, און איך האב רחמנות אויף דיר, געב איך דיר אן עצה בלייב אין שטוב". די ווערטער זענען געווען ווי א געלעכטער ביי אים, און ער האט געזאגט: "איך בין געווען אין לובלין ביים הייליגען רבי'ן, און ער האט מיר אנגעוואונטשען, און ער האט מיר גארנישט געזאגט, און ער זאגט אזוי? זעהט ער דען בעסער פון דער הייליגער רבי פון לובלין?" האט דער שמש געזאגט: "אבער אויך מיין רבי רעדט נישט חס ושלום קיין דברים בטלים".

ער האט זיך אביסעל דערשראקען, און ער איז נאך אמאל געפארען קיין לובלין. ווען ער איז אריין צום רבי'ן, האט איהם דער רבי געפרעגט: "פארוואס ביסטו נאכאמאל געקומען?" האט ר' שלמה פארציילט די גאנצע פאסירונג. דער רבי האט אראפגעלייגט זיין קאפף אויף דעם טיש, דערנאך האט ער אויפגעהויבען דעם קאפף, און האט געזאגט: "וואס זאלען מיר טאן אז אונזערע תלמידים זעהען בעסער פון מיר. מיין עצה איז, פאר אהיים, גיי אריין צו רבי איתמר, און וואס ער וועט דיר זאגען דאס זאלסטו טאן".

דער גביר איז אהיים געפארען. און אפילו עס איז שווער געווען פאר איהם אריין צו גיין צו רבי איתמר, האט ער נישט געהאט קיין בריחה, און ער איז אריין. ווען רבי איתמר האט איהם געזעהן האט ער זיך געוואונדערט און געפרעגט: "וואס טוט מיין ידיד ביי מיר אין

שטוב?" האט איהם ר' שלמה פאצייט וואס דער רבי פון ליובלין האט איהם געזאגט, אז ער זאל געמען אן עצה פון איהם.

האט רבי איתמר איהם געפרעגט: "צו גייסטו פאלגען אלעס וואס איך וועל דיר הייסען?" האט ר' שלמה געענטפערט: "יא, זיכער וועל איך פאלגען". האט רבי איתמר געזאגט: "פאר קיין מעמיל מיט די סחורה. זאלסט דארט דינגען א מחסן פאר די סחורה, נעם דיך א גוטע אכסניא, עס און טרינק, און פארנוייל דארט 3 חדשים. יעדען טאג וועלען אריינגיין צו דיר מעקלערס בעטען זאלסט פארקויפן דיין סחורה. אבער דו זאלסט זיי נישט פארקויפן. נאך 3 חדשים וועט מען קומען צו דיר זאגען: "עצט איז א גוטע צייט פארקויפן די סחורה, וועסט האבען גרויס פארדינסט". דעמאלס זאלסטו פארקויפן די סחורה, און גלייך דערנאך זאלסט דו אוועקפארען פון דארט, און האלט דיך נישט אויף קיין מינוט. ווען דו וועסט אזוי טאהן וועסט דו מצליח זיין", און ער האט זיך געזעגענט פון איהם.

ר' שלמה איז געפארען קיין מעמיל, אויף דעם וועג האט ער באגעגענט א שירה פון סוחרים וואס פארען צוריק, און זיי טרויערן אויף דעם גרויסען הפסד וואס זיי האבען געהאט, און זיי האבען איהם אנגעווארנט אהיים צו פארען. אבער ער האט נישט געקוקט אויף זיי, און ער איז ווייטער געפארען. ווען ער איז דארט אנגעקומען, האט ער גלייך געדרינגען א מחסן, ער האט דארט געהאלטען זיין סחורה, און ער איז געגאנגען צו א אכסניא.

יעדען טאג זענען אריין צו איהם מעקלערס, ער זאל פארקויפן די סחורה, אבער ער האט זיי נישט אויסגעהערט. נאך 3 חדשים, איז ארויס א קול אז עס איז געווארען א מלחמה, און דער פרייז איז שטארק ארויף. עס איז געקומען צו איהם א מעקלער, און האט איהם געזאגט: "עצט קענסט דו פארקויפן די סחורה מיט גרויס פארדינסט". ער האט גלייך פארקויפט די סחורה, און ער איז גלייך אהיים געפארען פרייליך.

גלייך ווען ער איז ארויס פון שטאט, איז ארויס א קול אז די קעניגען האבען שלום געמאכט, און דער פרייז איז ווידער אראפ. רבי שלמה איז אהיים מיט א גרויס פארמעגען, בזכות די ברכה פון רבי איתמר.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מזל טבא וגדיא יא'י

לידידינו הר"ר דוד ארי' פריעדמאן שליט"א
והר"ר משה מנחם פריעדמאן שליט"א
לרגל אירוס נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' יצחק אלחנן גליק שליט"א
לרגל הכנסת בנו לעול המצוות בשעטו"מ

לידידינו הר"ר משה יעקב בראדט שליט"א
והר"ר יהודה בראדט שליט"א
לרגל אירוס נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר שלמה זלמן הורוויץ שליט"א
לרגל אירוס בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר עוזיאל פרנקל שליט"א
לרגל נישואי בנו הבה"ח משה יעקב עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הרה"ג ר' יצחק אלחנן גליק שליט"א
לרגל אירוס בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הר"ר יואל נפתלי גאטטעסמאן שליט"א
לרגל אירוס בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידנו הרה"צ ר' אברהם פאנעט שליט"א
לרגל אירוס בנו עב"ג בשעטו"מ